

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

katedra obchodního práva

Mezinárodní právo procesní se zvláštním zaměřením na Evropskou Unii

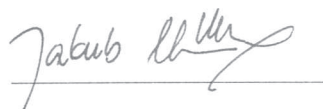
Vypracoval: Jakub Chmelík, Svobody 2396, Pardubice, PSČ: 530 02

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Monika Pauknerová, CSc.

Duben 2006

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 18. dubna 2006

A handwritten signature in cursive script, appearing to read 'Jakub Chmelík', written over a horizontal line.

Jakub Chmelík

Obsah

1 ÚVOD	1
1.1 POJEM A PŘEDMĚT MEZINÁRODNÍHO PRÁVA SOUKROMÉHO A PROCESNÍHO	2
1.2 POSTAVENÍ MEZINÁRODNÍHO PRÁVA SOUKROMÉHO V ČESKÉM PRÁVNÍM ŘÁDU A JEHO VÝZNAM	3
1.3 POJEM A PŘEDMĚT EVROPSKÉHO MEZINÁRODNÍHO PRÁVA SOUKROMÉHO A PROCESNÍHO	4
1.4 KOMUNITÁRNÍ PRÁVO A JEHO VZTAH K ČESKÉMU PRÁVNÍMU ŘÁDU	5
1.4.1 PRINCIP PŘEDNOSTI KOMUNITÁRNÍHO PRÁVA	6
1.4.2 ODPOVĚDNOST STÁTU ZA ŠKODU ZPŮSOBENOU PORUŠENÍM KOMUNITÁRNÍHO PRÁVA	8
2 PŘEHLED A ROZBOR PRÁVNÍ ÚPRAVY V ČESKÉM PRÁVU	11
2.1 PRAMENY MEZINÁRODNÍHO PRÁVA PROCESNÍHO	11
2.2 PRÁVOMOC TUZEMSKÝCH SOUDŮ VE VZTAHU K ZAHRANIČÍ	14
2.2.1 PRÁVOMOC VE VĚCECH MAJETKOVÝCH	16
2.2.2 PRÁVOMOC VE VĚCECH RODINNÝCH	22
2.2.3 PRÁVOMOC VE VĚCECH ZPŮSOBILOSTI A OPATROVNICTVÍ	24
2.2.4 PRÁVOMOC VE VĚCECH PROHLÁŠENÍ ZA MRTVÉHO	24
2.2.5 PRÁVOMOC VE VĚCECH DĚDICKÝCH	24
2.2.6 PRÁVOMOC VE VĚCECH UMOŘENÍ LISTIN	25
2.3 MEZINÁRODNÍ PRVEK V ŘÍZENÍ	25
2.3.1 POSTAVENÍ CIZINCŮ V ŘÍZENÍ	25
2.3.2 ZJIŠŤOVÁNÍ CIZÍHO PRÁVA A VZÁJEMNOST	27
2.3.3 PRÁVNÍ POMOC VE STYKU S CIZINOU	28
2.3.4 CIZOZEMSKÉ VEŘEJNÉ LISTINY	30
2.4 UZNÁNÍ A VÝKON CIZÍCH ROZHODNUTÍ	31
2.4.1 OBECNÉ PODMÍNKY PRO UZNÁNÍ A VÝKON CIZÍHO SOUDNÍHO ROZHODNUTÍ	32
2.4.2 CIZÍ ROZHODNUTÍ V MAJETKOVÝCH VĚCECH A O MAJETKOVÝCH PRÁVECH	34
2.4.3 CIZÍ ROZHODNUTÍ VE VĚCECH MANŽELSKÝCH A VE VĚCECH URČENÍ OTCOVSTVÍ	35
2.4.4 ZVLÁŠTNÍ USTANOVENÍ O UZNÁNÍ A VÝKONU NĚKTERÝCH CIZÍCH SOUDNÍCH ROZHODNUTÍ (§ 68A A NÁSL. ZMPS)	36
3 PŘEHLED A ROZBOR PRÁVNÍ ÚPRAVY V PRÁVU ES/EU	38
3.1 SOUDNÍ SPOLUPRÁCE V OBČANSKÝCH A OBCHODNÍCH VĚCECH	38
3.2 BRUSELSKÁ ÚMLUVA, LUGANSKÁ ÚMLUVA	42
3.3 NAŘÍZENÍ BRUSEL I	44
3.3.1 ROZSAH A PŮSOBNOST NAŘÍZENÍ BRUSEL I, VZTAH K JINÝM NORMÁM	45
3.3.2 SOUDNÍ PRÁVOMOC PODLE NAŘÍZENÍ BRUSEL I	49
3.3.3 UZNÁNÍ A VÝKON ROZHODNUTÍ PODLE NAŘÍZENÍ BRUSEL I	61
3.4 NAŘÍZENÍ BRUSEL II A BRUSEL IIA	64
3.4.1 VĚCNÝ ROZSAH NAŘÍZENÍ BRUSEL IIA, VZTAH K JINÝM NORMÁM	64
3.4.2 PRÁVOMOC VE VĚCECH MANŽELSKÝCH	65
3.4.3 PRÁVOMOC VE VĚCECH RODIČOVSKÉ ZODPOVĚDNOSTI	66
3.4.4 UZNÁNÍ A VÝKON ROZHODNUTÍ PODLE NAŘÍZENÍ BRUSEL IIA	68
3.5 NAŘÍZENÍ O DORUČOVÁNÍ	70
3.6 NAŘÍZENÍ O DOKAZOVÁNÍ	72

3.7	NAŘÍZENÍ O ÚPADKOVÉM ŘÍZENÍ	73
3.8	NAŘÍZENÍ O ZŘÍZENÍ EVROPSKÉHO EXEKUČNÍHO TITULU PRO NESPORNÉ NÁROKY	75
3.9	NAŘÍZENÍ O EVROPSKÉM PLATEBNÍM ROZKAZU	79
3.10	DALŠÍ ROZVOJ SOUDNÍ SPOLUPRÁCE V OBČANSKÝCH A OBCHODNÍCH VĚCECH	81
<hr/>		
4	ZÁVĚR	83
<hr/>		
5	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	84
<hr/>		
6	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	85
<hr/>		
6.1	MONOGRAFIE	85
6.2	OSTATNÍ (ČASOPISY, INTERNET)	85

1 Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolil mezinárodní právo procesní se zaměřením na Evropskou unii. Ve své práci se budu snažit předložit přehled současné právní úpravy v českém a v evropském právu, její charakteristiku a případně i upozornit na její problémy a nedostatky.

Celá práce je rozdělena do čtyř kapitol. V první, úvodní kapitole se budu věnovat některým obecným otázkám, které čtenáře uvedou do problematiky mezinárodního práva soukromého a procesního a měly by mu umožnit učinit si představu o tom, co je předmětem mezinárodního práva soukromého a procesního a jaké je jeho postavení v českém právním řádu. Úvodní kapitola vychází z pojetí, podle něhož je mezinárodní právo procesní součástí mezinárodního práva soukromého. Proto je v úvodní kapitole pojednáno o mezinárodním právu procesním v širším kontextu mezinárodního práva soukromého.

V dalších kapitolách se již plně zaměřuji pouze na mezinárodní právo procesní. Druhá kapitola je věnována přehledu a rozboru právní úpravy v českém právu, přesněji řečeno úpravě obsažené v pramenech práva vnitrostátního původu a případně i v mezinárodních smlouvách, jimiž je Česká republika vázána. I vzhledem k tomu, že ve své diplomové práci se zaměřuji na evropské mezinárodní právo procesní, snažím se v této druhé části postihnout pouze nejdůležitější aspekty právní úpravy v českém právu. Možnost postihnout v této části komplexně úpravu obsaženou v mezinárodních smlouvách závazných pro Českou republiku je tak velmi omezená. Výklad obsažený v této části je strukturován podle jednotlivých mezinárodních prvků, které se v civilním řízení typicky vyskytují.

Stěžejní částí mé práce je třetí kapitola, v níž se pokusím o přehled a rozbor právní úpravy evropského mezinárodního práva procesního, které je součástí evropského mezinárodního práva soukromého, v posledních letech mimořádně aktuální a dynamicky se rozvíjející oblasti evropského práva. Na úvodní pojednání o základních charakteristikách, právním základu a historii evropského mezinárodního procesního práva navazují kapitoly pojednávající o jednotlivých předpisech Evropských společenství spadajících do mnou zkoumané oblasti. Všechny tyto předpisy (převážně ve formě nařízení) jsou nebo se v relativně krátké době pravděpodobně stanou součástí českého práva s radikálním dopadem pro řešení otázek tradičně spadajících do oblasti mezinárodního civilního procesního práva.

Nejdůležitější poznatky a výhledy regulace do budoucna budou shrnuty v závěrečné čtvrté kapitole.

Pro podrobnou strukturu mé práce odkazují čtenáře na obsah v úvodní části práce. Ve své práci používám zkratky pro názvy některých právních předpisů, mezinárodních organizací apod., jejichž seznam je uveden na konci práce. Tamtéž je uveden i seznam použité literatury.

Moje diplomová práce vychází z právního stavu ke dni 20. listopadu 2005. Snahou však bylo postihnout i změny právní úpravy připravované v blízké budoucnosti, s vědomím, že finální právní úprava může být odlišná od existujících legislativních návrhů.

1.1 Pojem a předmět mezinárodního práva soukromého a procesního

Je známo, že již v období starověku (starověké Řecko, Egypt) vznikaly v praxi otázky, jakým způsobem zacházet s právními vztahy, které mají vztah k minimálně dvěma odlišným právním řádům. Význam těchto otázek v průběhu historie rostl úměrně se vznikem rozdílných právních řádů jednotlivých státních útvarů a se zintenzivněním vzájemných vztahů příslušníků resp. obyvatel těchto státních útvarů.

Postupně se upevnilo přesvědčení, že soukromoprávní vztahy mající díky určitému mezinárodnímu prvku vztah k nejméně dvěma právním řádům vyžadují zvláštní zacházení. To se odrazilo v existenci zvláštních pravidel upravujících specifické otázky vznikající právě a jen v případech, kdy je v soukromoprávním vztahu dána existence určitého mezinárodního prvku. Srovnání právních úprav jednotlivých států dokládá, že právní řád každého státu dnes obsahuje zvláštní normy pro úpravu soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem¹.

Soubor právních norem určených výlučně pro úpravu soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem se označuje jako **mezinárodní právo soukromé**. Předmětem mezinárodního práva soukromého jsou tedy **soukromoprávní vztahy** (tj. vztahy občanskoprávní, obchodněprávní, rodinněprávní, pracovněprávní) s **mezinárodním prvkem**.

České právo pojem mezinárodního prvku blíže nevymezuje². Ztotožňují se s názorem, že existence mezinárodního prvku v právním vztahu je dána obecně tehdy, jestliže vztah k zahraničí je dostatečně významný, resp. není zjevně zanedbatelný³. Výčty jednotlivých případů, v nichž je dána existence mezinárodního prvku, tedy nelze považovat za vyčerpávající⁴, byť by nepochybně postihovaly nejčastější případy existence mezinárodního prvku v právních vztazích. Domnívám se, že existence mezinárodního prvku může být v právním vztahu dána i na základě kombinace několika skutečností, které by samy o sobě existenci mezinárodního prvku neodůvodňovaly, které však ve svém souhrnu významný vztah k zahraničí zakládají.

V českém právu se za **součást mezinárodního práva soukromého** považuje i **mezinárodní právo procesní**, tj. právní normy výlučně upravující postup soudů, jiných orgánů, účastníků, příp. i jiných osob a procesní vztahy mezi těmito subjekty vznikající v řízení o soukromoprávních věcech, v němž je obsažen mezinárodní prvek. Předmětem mezinárodního procesního práva jsou tedy procesní vztahy vznikající v civilním řízení, v němž existuje mezinárodní prvek.

Mezinárodní prvek v civilním řízení je dán tehdy, má-li některá pro řízení významná skutečnost vztah k zahraničí. Tak tomu bude zejména v následujících případech:

- (i) je třeba posoudit pravomoc tuzemských soudů ve vztahu k zahraničí;
- (ii) účastníkem řízení je cizinec nebo osoba s bydlištěm v zahraničí nebo právnická osoba založená podle zahraničního právního řádu nebo mající sídlo v zahraničí;

¹ Kučera, Z.: Vybrané otázky srovnávacího mezinárodního práva soukromého, str. 17.

² § 1 ZMPS s tímto pojmem pracuje, nicméně jeho vymezení ponechává doktríně a judikatuře.

³ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. vydání, str. 18, shodný názor vysloven např. i v Bělohávek, A.: Spotřebitelská smlouva z pohledu mezinárodního práva soukromého, *pravnická rada*.ihned.cz, 31. srpna 2005. Ze stejného širokého pojetí mezinárodního prvku vychází i Římská úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (1980).

⁴ Dle stanoviska Nejvyššího soudu ČSSR Cpjč 27/86 „*Tento [mezinárodní] prvek ovlivňující právní posouzení konkrétního společenského vztahu je dán v tom případě, že účastníkem právního vztahu je cizí státní příslušník nebo zahraniční organizace, že jeho předmětem je movitá nebo nemovitá věc v zahraničí, že ke vzniku, změně nebo zániku právního vztahu došlo v zahraničí, případně i to, že účastník vztahu má bydliště v cizině.*“ Zdá se, že české soudy se tohoto výčtu možných případů existence mezinárodního prvku stále drží a považují ho zřejmě za taxativní. Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. června 2005, sp. zn. 30 Cdo 444/2004, které obsahuje identický výčet.

- (iii) rozhodným právem právního vztahu, o němž je řízení vedeno, je cizí právo, a je tedy třeba učinit opatření za účelem zjištění cizího práva;
- (iv) předmět řízení se nachází v zahraničí (např. dědictví);
- (v) určitý procesní úkon je třeba provést v zahraničí (např. doručit písemnost, vyslechnout svědka apod.);
- (vi) v řízení je jako důkaz předložena cizí veřejná listina a je tedy třeba posoudit její důkazní moc;
- (vii) má být rozhodnuto o uznání a výkonu cizího soudního rozhodnutí nebo rozhodčího nálezu.

Zařazení mezinárodního práva procesního do mezinárodního práva soukromého bývá odůvodňováno zejména skutečností, že mezinárodní prvek v řízení je často dán právě tehdy, pokud sám soukromoprávní vztah, o němž je řízení vedeno, obsahuje mezinárodní prvek (např. účastníkem právního vztahu a zároveň účastníkem řízení je osoba s bydlištěm v zahraničí). Rovněž skutečnost, že má-li soud posuzovat právní vztah s mezinárodním prvkem, musí v první řadě zkoumat, je-li v konkrétním případě dána pravomoc českých soudů (což je otázka řešená normami mezinárodního procesního práva), způsobuje úzké sepětí mezinárodního práva soukromého s mezinárodním právem procesním⁵.

Z úzkého sepětí mezinárodního práva soukromého a procesního vychází i náš současný hlavní pramen mezinárodního práva soukromého a procesního, zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, v němž je tato materie upravena v zásadě komplexně⁶. Tato koncepce bude pravděpodobně zachována i v budoucím zákoně o mezinárodním právu soukromém a procesním, který má být součástí rekodifikace českého soukromého práva.

1.2 Postavení mezinárodního práva soukromého v českém právním řádu a jeho význam

Z vymezení mezinárodního práva soukromého jakožto souboru právních norem určených výlučně pro úpravu soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem vyplývá, že jeho součástí jsou následující druhy norem:

- (i) **kolizní normy**, tj. normy určující právní řád, jímž se právní vztah řídí;
- (ii) **přímé normy mezinárodního práva soukromého**, tj. hmotněprávní normy, které výlučně a přímo upravují práva a povinnosti účastníků soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem, a to včetně norem výlučně upravujících právní postavení cizinců v soukromoprávních vztazích;
- (iii) tzv. **věcné normy mezinárodního práva soukromého**, které jsou rovněž určeny výlučně pro úpravu soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem, na rozdíl od přímých norem se jich však neužije přímo, ale pouze v případě, kdy kolizní norma odkáže na právní řád, jehož jsou součástí;
- (iv) **normy mezinárodního práva procesního**, vycházíme-li z pojetí, že tyto normy tvoří součást mezinárodního práva soukromého.

⁵ K dalším důvodům pro zařazení mezinárodního práva procesního do mezinárodního práva soukromého viz Kučera, Z., Tichý, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, str. 17.

⁶ Vedle kolizních norem obsahuje ZMPS ve své části II i normy mezinárodního práva procesního. Nejedná se však o úpravu zcela komplexní, ve vztahu k rozhodčímu řízení jsou některé otázky řešeny v zákoně č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, srov. ustanovení o poměru k cizině v §§ 36 až 40.

Výše uvedený výčet druhů norem mezinárodního práva soukromého vychází ze současného zřejmě převažujícího pojetí mezinárodního práva soukromého v české právní vědě.

Mezinárodní právo soukromé je považováno **za samostatné právní odvětví českého práva**⁷. Pro tento závěr hovoří řada specifíků, jimž se mezinárodní právo soukromé vyznačuje, resp. jimiž se vyznačují soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem. Příkladem lze uvést kolizní metodu úpravy jakožto zvláštní metodu úpravy, s níž se u jiných druhů právních vztahů nesetkáme, nebo problematiku kvalifikačního problému, zpětného a dalšího odkazu, nutně použitelných norem atd.

Z hlediska každodenní aplikační praxe však podle mého názoru mezinárodní právo soukromé (včetně mezinárodního práva procesního) představuje v podstatě nadstavbu nad ostatními odvětvími soukromého práva, tj. práva občanského, obchodního, rodinného a pracovního, bez jejichž důkladné znalosti lze stěží řešit praktické otázky vznikající v souvislosti s právními vztahy obsahujícími mezinárodní prvek⁸.

Kvalitní úprava soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem je předpokladem **právní jistoty** účastníků těchto vztahů, a tedy i předpokladem jejich rozvoje. Rostoucí mezinárodní pohyb zboží, služeb, osob a kapitálu si naopak vynucuje specifickou úpravu právních vztahů v této souvislosti vznikajících. Vyšší míra zapojení států do mezinárodních vztahů s sebou zpravidla přináší nutnost upravovat soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem nikoli již pouze vnitrostátními normami mezinárodního práva soukromého, nýbrž unifikovanými úpravami v podobě mezinárodních smluv resp. v rámci Evropské unie právními předpisy Evropských společenství.

Právě díky pozornosti, jež je věnována mezinárodnímu soukromému právu v rámci Evropské unie v posledním desetiletí, zažívá tento obor doslova renesanci. Dnes převládá názor o stěžejním významu kvalitní unifikované úpravy hlavních otázek mezinárodního práva soukromého pro úspěšný rozvoj a prohlubování ekonomické integrace v rámci Evropské unie. Zda se unifikace na poli mezinárodního soukromého a procesního práva stane předzvěstí širší unifikace soukromého práva v rámci Evropské unie, to ukáže teprve čas.

1.3 Pojem a předmět evropského mezinárodního práva soukromého a procesního

V právu Evropských společenství lze nalézt řadu právních předpisů, které upravují soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem nebo obsahují normy mezinárodního procesního práva. Zejména díky bouřlivému vývoji této oblasti po přijetí Amsterodamské smlouvy se pojem evropského mezinárodního práva soukromého a procesního stal v posledních letech běžným termínem odborného právníckého názvosloví.

Pojem **evropského mezinárodního práva soukromého** lze vymezit jako soubor právních norem práva ES/EU, které upravují soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem, které vznikají při přeshraničních stycích v rámci Evropské unie. Takto vymezené soukromoprávní vztahy s mezinárodním prvkem jsou tedy předmětem evropského mezinárodního práva soukromého.

⁷ Mezi samostatná odvětví českého právního řádu řadí mezinárodní právo soukromé i V. Knapp, který k otázce třídění právního řádu na právní odvětví výstižně uvádí: „*O kritérium takového třídění a o toto třídění samo se vedly, zejména v literatuře býv. socialistických států, dlouholeté, celkem zbytečné a co do svého výsledku mají teoretické spory. Přesné, jednotné a obecně přijímané kritérium takového třídění neexistuje. V současné době většinou přijímané třídění je spíše tradiční a empirické, než opřené o vědecky určené kritérium.*“ Viz Knapp, V.: *Teorie práva*, 1. vydání, Praha, C.H.BECK 1995, str. 69.

⁸ Tímto nikterak nezpochybnuji postavení mezinárodního práva soukromého jakožto samostatného odvětví českého právního řádu. Poukazuji pouze na skutečnost, že z aplikačního hlediska je sepětí tohoto odvětví s ostatními právními odvětvími soukromého práva velmi těsné.

Obdobně pojem **evropského mezinárodního práva procesního** lze vymezit jako soubor právních norem práva ES/EU, které obsahují normy upravující postup soudů, jiných orgánů, účastníků, příp. i jiných osob a procesní vztahy mezi těmito subjekty vznikající v řízení o soukromoprávních věcech, v němž je obsažen mezinárodní prvek. Takto vymezené procesní vztahy jsou předmětem evropského mezinárodního procesního práva.

Pod pojem evropského mezinárodního práva soukromého a procesního se někdy zahrnují i právní předpisy vnitrostátního původu, jimiž se transponují do národních právních řádů členských států směrnice obsahující materii mezinárodního soukromého a procesního práva⁹. V tomto **širším pojetí** bychom za evropské mezinárodní právo soukromé považovali např. i kolizní normy pro pojistné smlouvy v oblasti neživotního a životního pojištění, obsažené v §§ 10a a 10b ZMPS¹⁰. Do evropského mezinárodního práva procesního bychom pak mohli zařadit např. zákon č. 629/2004 Sb., o zajištění právní pomoci v přeshraničních sporech v rámci Evropské unie, jímž byla do českého právního řádu implementována směrnice Rady 2003/8/EC o zlepšení přístupu ke spravedlnosti v přeshraničních sporech stanovením minimálních společných pravidel pro právní pomoc v těchto sporech.

Pojem evropského mezinárodního soukromého a procesního práva je nutno odlišovat od širšího pojmu **evropského soukromého práva**. Zatímco na poli evropského mezinárodního soukromého a procesního práva bylo již dosaženo značného stupně unifikace kolizních norem resp. norem mezinárodního civilního procesního práva, jednotná regulace evropského soukromého práva (určitého obecnějšího souboru občanskoprávních a obchodněprávních norem) je prozatím nereálná i přes patrné snahy o změnu dosavadního sektorálního přístupu na přístup obecnější¹¹.

Na rozdíl od širší unifikace občanského a obchodního hmotného práva, která je spíše výzvou pro následující desetiletí, evropské mezinárodní soukromé a procesní právo dnes již v podstatě tvoří nezávislou a samostatnou oblast evropského práva, která se v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie stává mimořádně aktuální. Rozboru právní úpravy evropského mezinárodního práva procesního se blíže věnuji v kapitole 3.

1.4 Komunitární právo a jeho vztah k českému právnímu řádu

Pojednání o problematice vztahu komunitárního práva k českému právu jsem záměrně zařadil do úvodní kapitoly. Domnívám se, že bude prospěšné mít na paměti základní vazby mezi komunitárním právem a českým právem, zvláště je-li v této práci pojednáno o právní úpravě obsažené v českém právu přednostně a odděleně od právní úpravy v právu ES/EU. Přitom je však realitou, že v praxi je mezinárodním prvkem v soukromoprávních vztazích nejčastěji právě prvek evropský, a některé normy mezinárodního práva procesního obsažené v českém právu se tak nepoužijí díky existenci úpravy evropské¹².

⁹ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. vydání, str. 54.

¹⁰ Tato ustanovení implementují kolizní normy obsažené ve druhé směrnici Rady 88/357/EHS o jiném než životním pojištění resp. ve směrnici Rady 90/619/EEC o životním pojištění.

¹¹ Viz např. Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu o evropském smluvním právu, OJ C 255, 13/9/2001, kde je jako jedna z variant možného budoucího vývoje evropské úpravy občanského smluvního práva uvedena možnost přijetí kodexu evropského smluvního práva. Z akademických iniciativ zmiňme např. Studijní skupinu pro evropský občanský zákoník vedenou prof. Christianem von Barrem nebo návrh evropského smluvního zákoníku zpracovaný skupinou prof. Giuseppe Gandolfiho.

¹² Za evropské právo se v současné době zpravidla považuje právo komunitární (právo evropských společenství, nadnárodní právo), právo unijní (právo přesahující právo komunitární v souladu s Maastrichtskou smlouvou, vzniklé v rámci mezivládní spolupráce členských států Evropské unie) a právo Rady Evropy. Zde mám evropskou úpravou na mysli samozřejmě úpravu v právu ES/EU, o které je pojednáno v 3. kapitole.

Se vznikem tří evropských společenství v 50. letech minulého století¹³ vznikl zárodek uskupení, které se zásadním způsobem odlišovalo od dosud existujících mezinárodních organizací. Odlišovalo se především mírou dobrovolného omezení státní suverenity ve prospěch společenství a vznikem nového druhu právního řádu - **právního řádu společenství** - nezávislého na právních řádech členským států i na mezinárodním právu veřejném.

Nezávislost komunitárního práva na národních právních řádech členských států však neznamená, že by toto právo existovalo a fungovalo jaksi mimo právní řády členských států. Naopak, komunitární právo předpokládá buďto začlenění do kontextu právních řádů členských států, kde působí **přímo** jako jejich integrální součást, anebo **transpozici** do národních právních řádů členských států¹⁴.

K dosažení cílů sledovaných komunitárním právem je nezbytné, aby bylo komunitární právo **jednotně vykládáno** a aplikováno ve všech členských státech. Vždyť výklad právních norem je nástrojem téměř stejně tak mocným, jako sama normotvorba. Jednotný výklad komunitárního práva při jejich aplikaci soudy členských států Evropské unie je zajištěn zejména pomocí institutu **předběžné otázky**, kterou národní soudce pokládá Evropskému soudnímu dvoru. Rozhoduje-li soud posledního stupně a je-li třeba vyložit normu komunitárního práva, je soudce předběžnou otázkou ESD **povinen** předložit¹⁵.

1.4.1 Princip přednosti komunitárního práva

Úzké sepětí komunitárního práva a národních právních řádů členských států brzy vyvolalo otázku vztahu komunitárního práva a práva národního. Prvním rozsudkem ESD, ve kterém byla tato otázka řešena, a na který navazuje početná pozdější judikatura, je rozsudek ve věci **Costa/ENEL**¹⁶. V tomto rozsudku vyslovil ESD několik zásadních závěrů¹⁷:

- (i) „Na rozdíl od běžných mezinárodních smluv, smlouva o Evropském hospodářském společenství vytvořila **vlastní právní systém**, který se okamžikem platnosti této smlouvy stal **integrální součástí právních systémů členských států** a jenž jsou jejich soudy **povinny aplikovat**.“;
- (ii) „Vytvořením Společenství neomezeného trvání s vlastními institucemi, vlastní právní osobností, vlastní právní způsobilostí a způsobilostí vystupovat na mezinárodním poli, a zejména pak skutečnými oprávněními vyplývajícími z omezení suverenity nebo přenesení pravomocí z členských států na Společenství, členské státy omezily svá suverénní práva, třebaže pouze v ohraničených oblastech, a založily **tak právní soustavu, která zavazuje jejich příslušníky i je samotné**.“;
- (iii) „Z výše uvedeného vyplývá, že právo vycházející ze Smlouvy jakožto nezávislého zdroje práva **nemůže být díky své speciální a originární povaze potlačeno ustanoveními národního práva v jakékoliv formě**, aniž by ztratilo svůj charakter práva komunitárního a aniž by nebyl zpochybněn sám právní základ Společenství.“

¹³ Jedná se o Evropské společenství uhlí a oceli založené Pařížskou smlouvou z roku 1951 (smlouva pozbyla platnost v roce 2002), Evropské společenství pro atomovou energii a Evropské hospodářské společenství, založená Římskými smlouvami z roku 1957. Evropské hospodářské společenství bylo Maastrichtskou smlouvou z roku 1992 přejmenováno na Evropské společenství.

¹⁴ Ve skutečnosti jen malá část komunitárního práva nepředpokládá začlenění do kontextu národních právních řádů členských států. Jedná se např. o normy komunitárního práva upravující postavení zaměstnanců orgánů EU.

¹⁵ V úpravě pokládání předběžných otázek existuje rozdíl mezi obecnou úpravou obsaženou v článku 234 SES a zvláštní úpravou obsaženou v článku 68 SES, která je relevantní i pro právní předpisy evropského mezinárodního práva soukromého a procesního opírající se o článek 65 SES. O tomto rozdílu bude blíže pojednáno v kapitole 3.1.

¹⁶ Rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 15. července 1964, *Flaminio Costa v. E.N.E.L.*, věc 6/64.

¹⁷ Všechny následující citace jsou vlastním překladem anglického znění rozsudků.

V rozsudku *Costa/ENEL* se tak ESD jasně vyslovil pro **princip přednosti komunitárního práva** před národním právem členských států. Z rozsudku celkem zřetelně vyplývá, že komunitární právo má přednost před normami národního práva bez ohledu na právní sílu těchto norem. Ani v případě ústavních norem tedy nelze dát předost těmto národním normám před komunitárním právem.

S principem přednosti komunitárního práva bezprostředně souvisí **povinnost interpretovat národní právo v souladu s komunitárním právem** (povinnost eurokonformní interpretace národního práva, nepřímý účinek komunitárního práva). Umožňuje-li národní právo více výkladů, je vždy třeba zvolit ten, který je v souladu s komunitárním právem. V rozsudku *Pfeiffer and others*¹⁸ ESD konstatoval: „Ačkoliv zásada výkladu vnitrostátního práva v souladu s právem Společenství, kterou tak stanoví právo Společenství, se v první řadě týká vnitrostátních ustanovení přijatých k provedení příslušné směrnice, neomezuje se však na pouhý výklad znění těchto ustanovení, nýbrž vyžaduje, aby vnitrostátní soud vzal v úvahu celý obsah vnitrostátního práva za účelem posouzení, nakolik může být uplatněno způsobem, který nevede k výsledku, jenž je v rozporu s výsledkem směrnicí zamýšleným.“¹⁹

Pokud se však rozpor s komunitárním právem nepodaří překlenout ani výkladem, nezbyvá, než národní právo neaplikovat a postupovat podle norem práva komunitárního. V rozsudku *Simmenthal*²⁰ ESD výslovně konstatoval, že „... v souladu s principem přednosti komunitárního práva je vztah mezi ustanoveními Smlouvy a přímo aplikovatelnými opatřeními institucí [Společenství] na straně jedné a národním právem členských států na straně druhé takový, že taková ustanovení a opatření svým vstupem v platnost automaticky implikují **neaplikovatelnost** jakýchkoliv aktuálních ustanovení národních právních řádů, která jsou s nimi v rozporu, ale... že zároveň **zabraňují vytvoření nových národních legislativních opatření** do té míry, do jaké by tato opatření odporovala komunitární úpravě“ a „Národní soud, který v rámci své pravomoci aplikuje ustanovení komunitárního práva, je povinen zajistit plnou účinnost těmto ustanovením, je-li to nutné i **odmítnutím aplikovat** z vlastního podnětu jakákoliv neslučitelná ustanovení národního práva, i když byla přijata později, a není třeba aby soud žádal nebo vyčkával na předchozí zrušení takových ustanovení legislativní nebo jinou ústavní cestou.“

Dalším principem souvisejícím s principem přednosti komunitárního práva je **princip přímého účinku** komunitárního práva. Jde o to, která ustanovení komunitárního práva jsou aplikovatelná národními soudy (popř. jinými národními orgány) ve vztazích mezi členským státem a jeho příslušníky (přímý vertikální účinek) nebo mezi příslušníky členských států (přímý horizontální účinek). Přímý horizontální účinek primárního komunitárního práva a směrnic dosud není judikaturou ESD obecně uznáván, postupně se však ve vztahu k vybraným ustanovením komunitárního práva prosazuje²¹. Naopak nařízení má podle článku 249 SES vždy přímý vertikální i horizontální účinek.

¹⁸ Rozsudek ESD ze dne 5. října 2004, *Bernhard Pfeiffer and others v. Deutsches Rotes Kreuz, Kreisverband Waldshut eV.*, spojené věci C-397/01 až C-403/01.

¹⁹ Zajímavé je, že princip nepřímého účinku byl nedávno ESD přiznán i právním aktům třetího pilíře Evropské unie, konkrétně rámcovým rozhodnutím vydaným podle hlavy VI Maastrichtské smlouvy. Srov. rozhodnutí ESD ze dne 16. června 2005, *Maria Pupino*, věc C-105/03.

²⁰ Rozsudek ESD ze dne 9. března 1978, *Amministrazione delle Finanze dello Stato v. Simmenthal SpA*, věc 106/77.

²¹ Viz Dědič, J., Čech, P.: *Obchodní právo po vstupu ČR do EU*, 1. vydání, str. 11, kde autoři komentují rozsudek ESD ze dne 6. června 2000, *Roman Angonese v. Cassa di Risparmio di Bolzano SpA*, věc C-281/98, kde ESD dovedl přímý horizontální účinek ustanovení čl. 39 SES zakazujícího diskriminaci mezi pracovníky členských států z důvodu státní příslušnosti pokud jde o zaměstnávání, odměnu za práci a jiné pracovní podmínky. Na str. 15 pak autoři uvádějí rozsudek ESD ze dne 26. září 2000, *Unilever Italia SpA v. Central Foods SpA*, věc C-443/98, v němž byl výjimečně přiznán přímý horizontální účinek některým ustanovením směrnice 83/189/EHS.

Pokud jde o přímý účinek **primárního komunitárního práva** (zakládajících smluv, přístupových smluv a smluv je měnících a doplňujících), judikatura ESD se k podmínkám přímého účinku SES poprvé vyslovila ve věci **Van Gend & Loos**²². Dle tohoto rozsudku „... komunitární právo nestanoví jen povinnosti jednotlivcům, ale zamýšlí i udělit jim práva... Tato práva vznikají nejen tak, že jsou výslovně udělena Smlouvou, ale i ze smyslu povinností jasně stanovených Smlouvou jednotlivcům, členským státům a institucím Společenství.“ Následná judikatura ESD precizovala podmínky přímého účinku tak, že příslušné ustanovení musí obsahovat jasnou (dostatečně určitou) a nepodmíněnou povinnost, která nevyžaduje promítnutí do národního práva (je „**self-executing**“).

Ačkoli **směrnice** je podle článku 249 SES „závazná pro každý stát, kterému je určena, pokud jde o výsledek, jehož má být dosaženo, přičemž volba formy a prostředků se ponechává vnitrostátním orgánům“ a tato formulace naznačuje, že účelem směrnice není stanovit povinnosti nebo poskytnout práva jednotlivcům přímo, judikatura ESD²³ dovodila možnost jednotlivce dovolat se přímého účinku směrnice v případě, že tato není včas transponována do národního právního řádu nebo je-li transponována nekvalitně²⁴. I zde však přímý účinek směrnice nastane jen tehdy, jde-li o dostatečně určité a nepodmíněné ustanovení nevyžadující nutně implementační opatření státu.

Rovněž ustanovením **mezinárodních smluv** uzavřeným mezi Evropskými společenstvími a třetími zeměmi lze přiznat přímý účinek. V rozhodnutí **Demirel**²⁵ ESD uvedl, že „Ustanovení smlouvy uzavřené mezi Společenstvím a nečlenskými státy musí být považováno za přímo aplikovatelné tehdy, pokud s ohledem na jeho znění, účel a povahu smlouvy samé obsahuje toto ustanovení jasnou a určitou povinnost, která nevyžaduje pro svou implementaci nebo účinek přijetí jakéhokoliv následného opatření.“

Jak je vidět, princip přednosti komunitárního práva a související principy eurokonformní interpretace národního práva a princip přímého účinku mají dalekosáhlé aplikační dopady. Znalost komunitárního práva a judikatury evropských soudů je dnes nezbytností pro zákonodárce i soudy členských států a je i v zájmu „spotřebitelů práva“ se s komunitárním právem seznámit.

1.4.2 Odpovědnost státu za škodu způsobenou porušením komunitárního práva

Z článků 226 a 227 SES vyplývá, že členské státy **nesou odpovědnost za plnění povinností, které pro ně ze SES vyplývají**. Za nesplnění těchto povinností mohou být členské státy žalovány Komisí nebo jiným členským státem u ESD. Nesplní-li žalovaný členský stát opatření stanovená mu v odsuzujícím rozsudku ani v dodatečně lhůtě stanovené mu Komisí, Komise je oprávněna znovu členský stát žalovat a navrhnout paušální částku nebo penále, které bude členský stát povinen zaplatit (čl. 228 SES). Na rozdíl od Komise a členských států nejsou jednotlivci aktivně legitimováni k podání žaloby ESD pro porušení komunitárního práva ze strany členského státu.

Výše uvedené však neznamená, že by jednotlivec neměl vůči členskému státu právo na náhradu škody způsobené mu porušením komunitárního práva ze strany státu. Nárok však musí uplatnit u **soudů příslušného členského státu**.

²² Rozsudek ESD ze dne 5. února 1963, *NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v. Netherlands Inland Revenue Administration*, věc 26/62.

²³ Viz rozsudek ESD ze dne 4. prosince 1974, *van Duyn v. Homme Office*, věc 41/74.

²⁴ Jde tu samozřejmě o takovou „nekvalitu“, která zakládá rozpor mezi národním a komunitárním právem, který nelze odstranit ani výkladem. Jinak by se totiž uplatnil již výše zmíněný princip eurokonformní interpretace národního práva a otázka přímého účinku směrnice by nebylo třeba řešit.

²⁵ Rozsudek ESD ze dne 30. září 1987, *Meryem Demirel v. Stadt Schwäbisch Gmünd*, věc 12/86. V daném případě ESD posuzoval mj. přímý účinek některých ustanovení Asociační dohody mezi EHS a Tureckem.

V rozsudku *Francovich*²⁶ ESD potvrdil a dále precizoval podmínky uplatnění **principu odpovědnosti členského státu za porušení komunitárního práva vůči jednotlivcům**, který byl již dříve dovozován z článku 10 SES (bývalý článek 5 SES)²⁷. ESD konstatoval, že „*plná účinnost komunitárního práva by byla narušena a ochrana práv poskytnutých jednotlivcům oslabena, pokud by jednotlivci nemohli obdržet náhradu v případě zásahu do jejich práv porušením komunitárního práva, za které je odpovědný členský stát.*“ V daném případě spočívalo porušení komunitárního práva v nesplnění povinnosti státu transponovat směrnici do národního právního řádu.

S přihlédnutím k pozdější judikatuře ESD lze zobecnit podmínky pro vznik odpovědnosti členského státu za porušení komunitárního práva vůči jednotlivci následovně:

- (i) pravidlo komunitárního práva přiznává určité subjektivní právo jednotlivci;
- (ii) dojde k porušení tohoto pravidla členským státem²⁸, přičemž toto porušení je dostatečně určeno²⁹;
- (iii) jednotlivci vznikne škoda; a
- (iv) existuje příčinná souvislost mezi porušeným pravidlem a vzniklou škodou.

Jelikož komunitární právo neobsahuje žádná hmotněprávní či procesní pravidla uplatňování nároku jednotlivce na náhradu škodu vůči státu, je povinností členských států taková pravidla stanovit. Tato **národní pravidla** nesmějí být přitom méně výhodná než pravidla týkající se podobných vnitrostátních nároků a nesmějí prakticky znemožňovat nebo mimořádně ztěžovat získání náhrady.³⁰

Právní řád České republiky přitom není dostatečně připraven na případné žaloby o náhradu škody způsobené porušením komunitárního práva. Není především jasné, jakou hmotněprávní úpravou by se měla náhrada škody řídit. V úvahu připadá samozřejmě především **zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem**.³¹ Tento zákon však vychází z koncepce, že předpokladem úspěšného uplatnění nároku na náhradu škody je předchozí zrušení nebo změna nezákonného rozhodnutí, přičemž tímto rušícím či měnícím rozhodnutím je soud rozhodující o náhradě škody vázán, a neposuzuje tedy znovu zákonnost onoho zrušeného či změněného rozhodnutí (srov. § 8, odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb.). Judikatura ESD však naopak předpokládá, že soud rozhodující o náhradě škody bude jako předběžnou otázku posuzovat zákonnost pravomocného rozhodnutí, kterým bylo komunitární právo údajně porušeno.

Podle názoru I. Pelikánové je zákon č. 82/1998 Sb. natolik nekompatibilní s evropskou judikaturou pokud jde o náhradu škody za porušení komunitárního práva, že český soudce bude muset při uplatnění nároku postupovat podle obecných ustanovení o náhradě škody s vyloučením ustanovení omezujících odpovědnost (včetně požadavku zavinění) s tím, že některá ustanovení

²⁶ Rozsudek ESD ze dne 19. listopadu 1991, *Andrea Francovich and Danila Bonifaci and others v. Italian Republic*, věc C-6/90 a C-9/90.

²⁷ Podle článku 10 SES „*Členské státy přijmou veškerá vhodná obecná i zvláštní opatření k plnění závazků, které vyplývají z této smlouvy nebo jsou důsledkem činnosti orgánů Společenství. Usnadňují mu plnění jeho poslání. Zdrží se jakýchkoli opatření, jež by mohla ohrozit dosažení cílů této smlouvy.*“

²⁸ Dle hojně komentovaného rozsudku ESD ze dne 30. září 2003, *Gerhard Köbler v. Republic of Austria*, věc C-224/01, se může jednat i o porušení způsobené konečným rozhodnutím nejvyšší soudní instance.

²⁹ Kritéria, která je třeba zkoumat pro zjištění dostatečného určení porušení komunitárního práva viz rozsudek ESD ze dne 5. března 1996, *Brasserie du Pecheur SA v. Germany*, věc C-46/93, odstavce 56-58.

³⁰ Viz rozsudek *Francovich*, odstavce 42-43.

³¹ Zákon č. 82/1998 Sb.

zákona č. 82/1998 Sb. bude zřejmě moci aplikovat analogicky³². Vhodnější by jistě bylo podmínky odpovědnosti za škodu způsobenou porušením komunitárního práva nově legislativně upravit. Tímto nepříliš povzbudivým zjištěním bych chtěl problematiku odpovědnosti za škodu způsobenou porušením komunitárního práva opustit.

Výše uvedené pojednání o hlavních principech ovládajících vztah komunitárního práva a národních právních řádů členských států (a tedy i českého práva) má obecnou platnost a týká se tedy i oblasti mezinárodního civilního procesního práva. I při studiu úpravy mezinárodního civilního procesního práva obsažené v českém právu je tedy třeba mít na paměti, že aplikační přednost před touto úpravou mají přímo použitelná ustanovení předpisů komunitárního práva (zejm. nařízení) a že existuje povinnost eurokonformní interpretace národního práva s právem komunitárním. V neposlední řadě mají jednotlivci možnost domáhat se u českých soudů náhrady škody, porušila-li by Česká republika komunitární právo.

V následující kapitole oblast komunitárního práva opustím, ale vrátím se k ní v 3. kapitole., tentokrát již výhradně ve vztahu k mezinárodnímu civilnímu procesnímu právu.

---

³² Pelikánová, I.: Princip přednosti komunitárního práva a jeho důsledky pro národní právo, Sborník Karlovarské právnické dny 2005, str. 203.

2 Přehled a rozbor právní úpravy v českém právu

V této kapitole se budu zabývat právní úpravou mezinárodního práva procesního v českém právu. Z hlediska pramenů mezinárodního práva procesního jde v podstatě o úpravu obsaženou v zákonech a případně v mezinárodních smlouvách, kterými je Česká republika vázána.

Úpravou obsaženou v právních předpisech Evropských společenství se budu samostatně zabývat ve 3. kapitole. Nadpis této kapitoly používám s vědomím určité nepřesnosti, neboť i evropské mezinárodní právo soukromé (resp. jeho obecně závazné a přímo použitelné normy) je dnes třeba považovat za součást českého práva.

V této kapitole se nelze alespoň krátce zmínit o pramenech českého mezinárodního procesního práva. Následuje pak již přehled a výklad jednotlivých případů mezinárodního prvku v civilním řízení. Základem pro výklad bude vždy úprava obsažená v ZMPS, případně se zmínkami o úpravách obsažených ve vybraných mezinárodních smlouvách. Není však přirozeně možné v této práci obsáhnout úpravy obsažené ve všech mezinárodních smlouvách, zejména pak v těch dvoustranných.

2.1 Pramene mezinárodního práva procesního

V právní literatuře se pramenem práva zpravidla rozumějí prameny objektivního práva ve formálním smyslu, tj. formy, v nichž jsou obsaženy platné právní normy. V tomto smyslu je pojem pramene práva používán i v této kapitole.

Pramenem českého mezinárodního práva procesního je pouze **právo psané**, tj. právní předpisy, v nichž jsou právní normy vyjádřeny písemnou formou. Pramene mezinárodního procesního práva je účelné rozdělit do následujících tří skupin:

(a) Právní předpisy vnitrostátního původu

Základním právním předpisem mezinárodního práva procesního je **zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním**³³. Normy mezinárodního procesního práva obsahuje zejména část II ZMPS nadepsaná „MEZINÁRODNÍ PRÁVO PROCESNÍ“. Díky zatím poslední, osmé novele ZMPS provedené zákonem č. 377/2005 Sb., o finančních konglomerátech, se s účinností od 29. září 2005 některé normy procesního charakteru dostaly i do části I ZMPS nadepsané „USTANOVENÍ KOLIZNÍ A O PRÁVNÍM POSTAVENÍ CIZINCŮ“³⁴.

Pokud jde o procesní normy obsažené v ZMPS, z dosud osmi provedených novelizací ZMPS se mezinárodního práva procesního dotkly novely provedené zákony č. 158/1969 Sb., 264/1992 Sb., 361/2004 Sb., a novela provedená již zmíněným zákonem č. 377/2005 Sb.

Normy mezinárodního procesního práva nalezneme i v **zákoně č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů**. Jde o §§ 38 až 40 ZRR, které upravují uznání a výkon rozhodčích nálezů vydaných v cizině.

Dalším pramenem je **zákon č. 629/2004 Sb., o zajištění právní pomoci v přeshraničních sporech v rámci Evropské unie**. Tímto zákonem je zajištěno poskytování právní pomoci jednak

³³ ZMPS nabyl účinnosti dne 1. dubna 1964 a zrušil zákon č. 41/1948 Sb., o mezinárodním a mezioblastním právu soukromém a o právním postavení cizinců v oboru práva soukromého, který však procesní předpisy neobsahoval. Předpisy mezinárodního práva procesního byly do té doby obsaženy ve čtvrté části zákona č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních, který byl rovněž s účinností od 1. dubna 1964 zrušen zákonem č. 99/1963 Sb., občanským soudním řádem.

³⁴ Jedná se o §§ 11c a 11d ZMPS, které řeší mimo jiné i některé procesní otázky spojené s úpadkem peněžní instituce, pojišťovny nebo zajišťovny.

oprávněným fyzickým osobám s pobytem na území jiného členského státu Evropské unie, je-li procesním soudem soud České republiky, jednak tuzemským oprávněným fyzickým osobám, je-li procesním soudem soud jiného členského státu Evropské unie. Směrnice Rady 2003/8/EC, kterou zákon implementuje, se však nevztahuje na Dánské království, a zákon č. 629/2004 Sb. se tudíž ve vztahu k Dánskému království nepoužije (srov. i § 1, odst. 4 zákona č. 629/2004 Sb.).

V dalších právních předpisech vnitrostátního původu nalezneme normy mezinárodního procesního práva zcela výjimečně. Příkladem je § 5 **zákona č. 94/1963 Sb., o rodině**, podle něhož „*občan České republiky může v cizině uzavřít manželství též před zastupitelským úřadem České republiky oprávněným k tomu zvláštním předpisem*“ nebo § 69 **zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání**, který upravuje konkursy s cizím prvkem.

Za normy mezinárodního práva procesního naopak nelze považovat zákonná ustanovení, která sice výlučně upravují některé procesní otázky v řízení s mezinárodním prvkem, avšak nejde o rozhodování v soukromoprávní věci. Jako příklad lze uvést ustanovení § 46, odst. 2 a 3 zákona č. 441/2003, o ochranných známkách, která upravují povinnost zastoupení v řízení o ochranných známkách u osob, které nemají na území České republiky podnik, bydliště, resp. sídlo³⁵. Zde tedy o normy mezinárodního práva procesního nejde.

Pro mezinárodní právo procesní mají význam i právní normy tvořící **ústavní pořádek** České republiky. Zejména z těchto norem totiž vyplývají zásady společenského a státního zřízení a zásady právního řádu České republiky, na nichž je nutno bez výhrady trvat. Pro mezinárodní právo procesní mají tyto zásady ten význam, že dávají obsah pojmu veřejný pořádek (§ 36 ZMPS). Rozpor s veřejným pořádkem má pak v mezinárodním právu procesním řadu důsledků³⁶.

(b) Mezinárodní smlouvy

Důležitým pramenem českého mezinárodního práva procesního **jsou mezinárodní smlouvy, jimiž je Česká republika vázána**. Ustanovení ZMPS lze použít pouze tehdy, nestanovili něco jiného mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána (§ 2 ZMPS). Do českého právního řádu jsou *ex constitutione* inkorporovány vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána. Inkorporované mezinárodní smlouvy mají přitom aplikační přednost před zákonem (čl. 10 Ústavy³⁷).

V praxi je tedy třeba v konkrétním případě s mezinárodním prvkem posoudit, zda neexistuje mezinárodní smlouva mezi Českou republikou a státem, jehož se mezinárodní prvek týká, která by (některé) otázky mezinárodního procesního práva řešila odlišně od úpravy obsažené v zákoně. Bude-li tomu tak, úprava obsažená v mezinárodní smlouvě bude aplikována přednostně před ustanoveními obsaženými v zákoně (např. ZMPS, ZRR).

³⁵ Z usnesení zvláštního senátu zřízeného podle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů, č.j. Konf 72/2004-15 ze dne 4. února 2005 vyplývá, že: „*Samotné udělení práva průmyslového vlastnictví nijak neztratilo svůj původní charakter veřejnoprávního privilegia, které je udělováno výlučně veřejnou mocí a v zájmu veřejném. Tím je zájem zákazníků či konzumentů zboží a služeb a jejich ochrany před napodobováním, falšováním známek nebo jejich zneužíváním... Registrací ochranné známky (nebo jejím výmazem) se neupravují vztahy mezi fyzickými a právními osobami, protože nic takového předmětem řízení o registraci (výmazu) není a nemůže být... Sama registrace (výmaz) známky tedy není soukromoprávní věc a je nerozhodné, že registrací (výmazem) vznikají nebo zanikají soukromoprávní nároky...*“

³⁶ Rozpor s veřejným pořádkem má podle ZMPS následující důsledky: nemožnost použít právní předpisu cizího státu (§ 36); možnost odepřít poskytnutí právní pomoci cizím justičním orgánům (§ 56, písm. b); nemožnost postupovat při poskytnutí právní pomoci podle cizích procesních předpisů (§ 57, odst. 1); nemožnost uznat a vykonat cizí rozhodnutí (§ 64, písm. d); odepření právních účinků cizímu rozhodnutí (§ 68). S výjimkou nemožnosti použít cizí právní řád jako rozhodné právo jde o důsledky v oblasti mezinárodního práva procesního.

³⁷ 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

Mezinárodní smlouvy z oboru mezinárodního práva soukromého a procesního lze především rozlišovat na **mnohostranné** a **dvoustranné**. Přehled nejdůležitějších mnohostranných smluv z oboru mezinárodního práva soukromého a procesního, jimiž je Česká republika vázána, je uveden v příloze č. 1 instrukce Ministerstva spravedlnosti, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních³⁸. Seznam vybraných dvoustranných mezinárodních smluv a ujednání týkajících se právní pomoci a konzulárních úmluv je uveden v příloze č. 2 uvedené instrukce.

Mezinárodní smlouvy z oblasti mezinárodního práva soukromého a procesního upravují, pokud jde o mezinárodní právo procesní, typicky následující okruhy otázek: (i) pravomoc soudů smluvních stran, (ii) uznání a výkon soudních rozhodnutí vydaných smluvními stranami a/nebo (iii) otázky právního styku justičních orgánů smluvních stran. Do oblasti mezinárodního práva procesního patří i mezinárodní smlouvy týkající se rozhodčího řízení³⁹ a některá ustanovení smluv v oblasti obchodu a hospodářských styků (zejména smluv o ochraně a podpoře investic)⁴⁰. Rovněž v úmluvách o diplomatických a konzulárních stycích a v dvoustranných konzulárních úmluvách nalezneme ustanovení o některých oprávněních konzulů, která mají význam z hlediska mezinárodního procesního práva⁴¹.

V praxi může nastat situace, kdy připadá v úvahu použití více než jedné mezinárodní smlouvy⁴². Pro správné zodpovězení otázky *quid iuris* je potom nezbytné posoudit, kterou z **konkurujících si mezinárodních smluv** je třeba použít. Konkurenci mezinárodních smluv je především třeba řešit podle pravidel obsažených ve Vídeňské úmluvě o smluvním právu⁴³, ta však obsahuje pouze pravidla pro řešení střetu mezinárodních smluv týkajících se téhož předmětu (čl. 30 Vídeňské úmluvy o smluvním právu). Netýkají-li se smlouvy téhož předmětu, je třeba střet řešit podle obecného pravidla *lex specialis derogat generali*.

Mezinárodní smlouvy zůstanou nepochybně nadále důležitým pramenem mezinárodního práva procesního, a to přesto, že v rámci práva Evropských společenství existuje v poslední době jasná preference **nařízení** jakožto pramene mezinárodního práva soukromého a procesního. Pro oblast mezinárodního procesního práva je navíc typické, že nařízení se použijí pouze ve vztazích mezi členskými státy. Ve vztahu ke třetím, nečlenským státům, se nařízení nepoužijí a uplatní se mezinárodní smlouvy a prameny vnitrostátního původu.

(c) Předpisy Evropských společenství

Právním předpisům Evropských společenství (evropskému mezinárodnímu právu soukromému) je věnována 3. kapitola. Na tomto místě se pro úplnost sluší poznamenat, že i příslušné právní předpisy Evropských společenství je po vstupu České republiky do Evropské unie

³⁸ Instrukce Ministerstva spravedlnosti č. 56/2004-MO-J ze dne 30. dubna 2004, uveřejněná v č. 2/2004 Sbírký instrukcí a sdělení, str. 34. Pro soudy je instrukce přirozeně toliko pomůckou, nikoliv závazným pramenem práva.

³⁹ Např. Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů uzavřená dne 10. června 1958 v New Yorku (vyhláška ministra spravedlnosti č. 74/1959 Sb.). Seznam států vázaných úmluvou včetně učiněných prohlášení a výhrad je možno nalézt na stránkách Organizace spojených národů:

<http://untreaty.un.org/ENGLISH/bible/englishinternetbible/partI/chapterXXII/treaty1.asp>

⁴⁰ Např. článek VI. Dohody mezi Spojenými státy americkými a ČSFR o vzájemné ochraně a podpoře investic (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 187/1993 Sb.; dohodou je nyní vázána Česká republika), který upravuje některé otázky rozhodčího řízení jakožto možného způsobu řešení případného investičního sporu mezi státním příslušníkem nebo společností jedné smluvní strany a druhou smluvní stranou.

⁴¹ Např. dle konzulární úmluvy mezi ČSSR a SFRJ (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 42/1983 Sb.; úmluvou je dnes vázána Česká republika a Svazová republika Jugoslávie) je konzul mimo jiné oprávněn uzavírat manželství mezi občany konzulova státu (čl. 37, odst. 1, písm d).

⁴² Mám tu na mysli případy, kdy vztah těchto smluv není v některé z nich výslovně upraven a smlouvami jsou vázány všechny zainteresované státy.

⁴³ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb., o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.

třeba považovat za prameny českého mezinárodního práva soukromého, i když jsou zároveň evropské a mezinárodní.

2.2 Pravomoc tuzemských soudů ve vztahu k zahraničí

Jednou z hlavních otázek mezinárodního práva procesního je vymezení **pravomoci českých soudů (justičních orgánů) ve vztahu k zahraničním soudům (justičním orgánům)**. Vzhledem k tomu, že mezinárodní právo soukromé a procesní je odvětvím práva soukromého, jedná se přirozeně o **civilní soudní pravomoc**. Teorie i praxe používá *promiscue* vedle pojmu pravomoc soudů ve vztahu k zahraničí i pojmy **mezinárodní soudní pravomoc** nebo **mezinárodní soudní příslušnost**. Poněvadž však v občanském právu procesním mají pojmy „pravomoc“ a „příslušnost“ odlišný význam, je vhodné si ho krátce připomenout.

Pod pojmem civilní soudní pravomoc rozumíme okruh otázek, které jsou soudy v rámci občanského soudního řízení oprávněny a zároveň povinny rozhodovat. Jedná se jednak o (i) spory a jiné právní věci, které vyplývají z občanskoprávních, pracovních, rodinných a obchodních vztahů, ledaže je podle zákona rozhodují jiné orgány a jednak o (ii) jiné věci, stanoví-li to zákon (§ 7, odst. 1, 3 OSŘ).

Soudní příslušnost pak řeší otázku, který konkrétní soud bude v dané věci rozhodovat. Z logiky věci vyplývá, že otázku příslušnosti má smysl si klást pouze tehdy, spadá-li věc vůbec do civilní soudní pravomoci. Teorie rozlišuje příslušnost **věcnou, místní a funkční**.

Věcná příslušnost odpovídá na otázku, který článek soudní soustavy obecných soudů má věc rozhodovat v prvním stupni, zda to bude okresní soud (§ 9, odst. 1 OSŘ), krajský soud (§ 9, odst. 2, 3 OSŘ), nebo zcela výjimečně Nejvyšší soud (§ 9, odst. 4 OSŘ).

Je-li vyřešena otázka věcné příslušnosti, podle pravidel pro určení **místní příslušnosti** se určí konkrétní soud příslušného článku soudní soustavy, který bude danou otázku rozhodovat. Protože úprava místní příslušnosti (§ 84 až 86a OSŘ) má značný význam i pro zjištění mezinárodní soudní pravomoci, bude jí později věnována větší pozornost.

Konečně **funkční příslušností** se rozumí příslušnost rozhodovat o opravném prostředku. O odvoláních rozhodují vždy soudy o jeden stupeň vyšší než soud, který rozhodoval v prvním stupni (srov. § 10 OSŘ). O dovolání rozhoduje vždy Nejvyšší soud (§ 10a OSŘ).

Vyskytuje-li se v soukromoprávním vztahu mezinárodní prvek a spor nebo jiná otázka vyplývající z tohoto vztahu je předložena k řešení českým soudům, je však především třeba určit, zda o tomto vztahu mohou vůbec české soudy rozhodovat. Není-li tomu tak, soud je povinen řízení zastavit, neboť není splněna **podmínka řízení na straně soudu** a tento nedostatek nelze odstranit (srov. §§ 103 a 104, odst. 1 OSŘ). Procesní podmínky včetně podmínky civilní soudní pravomoci je přitom soud povinen zkoumat *ex officio*.

Při posuzování pravomoci je třeba vždy zkoumat, není-li subjekt, o jehož právech a povinnostech by mělo být v řízení rozhodováno, vyňat z pravomoci českých soudů. **Vyňetí z pravomoci justičních orgánů (imunitu)** je třeba posuzovat stejně jako pravomoc samotnou⁴⁴. Z pravomoci českých soudů jsou zásadně vyňaty cizí státy a osoby, jež podle mezinárodních úmluv nebo jiných pravidel mezinárodního práva anebo zvláštních předpisů požívají v České republice imunity (§ 47, odst. 1 ZMPS)⁴⁵. Vzhledem k tomu, že soudní pravomoc se neprojevuje jen právem vydat ve věci autoritativní rozhodnutí, nýbrž i činěním jiných procesních úkonů

⁴⁴ Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR Cpjf 27/86.

⁴⁵ Zatímco imunita cizích států je v ZMPS konstruována jako absolutní, ve vztahu k (jiným) osobám požívajícím imunity se uplatní výjimka uvedená v § 47, odst. 3, písm. c) ZMPS, podle níž je pravomoc českých soudů dána, pokud se předmět řízení týká výkonu povolání nebo obchodní činnosti, které tyto osoby provádějí mimo rámec svých úředních funkcí.

(doručování písemností, předvolání, výkon rozhodnutí atd.), vztahuje se imunita na všechny procesní úkonu soudu (§ 47, odst. 2 ZMPS). Úprava vynětí z pravomoci včetně výjimek (§ 47, odst. 3 ZMPS) vychází z Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích⁴⁶ a v zásadě jí odpovídá.

Pokud by i přes nedostatek pravomoci soudu bylo ve věci vydáno pravomocné meritorní rozhodnutí, lze ho napadnout především **žalobou pro zmatečnost** [§ 229, odst. 1, písm. a) OSŘ]. K nedostatku pravomoci je však povinen přihlídnout i **dovolací soud**, i když nebyl tento dovolací důvod v dovolání uplatněn, je-li dovolání přípustné (§ 242, odst. 3 OSŘ).

Je třeba si uvědomit, že úprava obsažená v ZMPS stanoví toliko meze pravomoci českých justičních orgánů ve vztahu k zahraničí. České právo nemůže přirozeně upravovat pravomoc justičních orgánů cizího státu, neboť je v zásadě věcí každého státu, aby pravomoc svých justičních orgánů ve vztahu k zahraničí vymezil⁴⁷.

V určitých věcech týkajících se občanů České republiky nebo majících těsný vztah k jejímu území však ZMPS (či jiný pramen mezinárodního procesního práva) upravuje pravomoc českých soudů jako **výlučnou**. To neznámá nic jiného, než že byla-li by věc spadající do výlučné pravomoci českých soudů rozhodována orgánem cizího státu (čemuž české právo nemůže nijak zabránit), z hlediska českého práva (i) cizí rozhodnutí by nebylo možné uznat ani vykonat [§ 64, písm. a) ZMPS], a tudíž (ii) cizí rozhodnutí nemůže založit překážku *rei iudicatae* (srov. § 159a, odst. 5 OSŘ).

Z. Kučera⁴⁸ dále v souvislosti s výlučnou pravomocí uvádí: „*Pokud by se v zahraničí vedlo řízení o věci, která spadá do tuzemské výlučné pravomoci, nemůže toto řízení v zahraničí být na překážku zahájení řízení o téže věci v tuzemsku.*“ Otázkou je, zda vůbec **překážka litispendence** (srov. § 83 OSŘ) může nastat následkem dříve zahájeného řízení před zahraničním soudem. Dle názoru Z. Kučery nikoliv⁴⁹. V. Másičko a V. Steiner⁵⁰ uvádějí, že řízení zahájené před cizím soudem může vyvolat překážku litispendence, přičemž „*výklad cit. ustanovení [§ 83 OSŘ] závisí však od úvahy, zda lze či nelze uznat v ČSSR rozhodnutí, které snad vydá cizí soud v téže věci. Tuto prejudiciální otázku si musí vyřešit soud sám, a to i v případě, že by šlo o rozhodnutí v manželské věci nebo ve věci zjištění a popření otcovství, o jejichž uznání má podle § 67, odst. 2 ZMPS rozhodovat výlučně Nejvyšší soud ČSSR.*“ Shodně jako Z. Kučera se domnívám, že řízení zahájené v zahraničí obecně nezakládá překážku litispendence [srov. i § 64, písm. b) ZMPS], bez ohledu na to, zda věc patří do výlučné pravomoci tuzemských soudů či nikoliv, ledaže by něco jiného stanovila mezinárodní smlouva⁵¹ nebo právní předpis Evropských společenství. ZMPS s přiznáním tohoto právního účinku řízení zahájenému v zahraničí nepočítá. Navíc závažný právní účinek by ve skutečnosti závisel pouze na značně nejisté prognóze uznatelnosti. Před vydáním cizího rozhodnutí nelze plně posoudit zejména podmínky stanovené v § 64, písm. c) a d) ZMPS,

⁴⁶ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 157/1964 Sb., o Vídeňské úmluvě o diplomatických stycích.

⁴⁷ Ze zásad mezinárodního práva veřejného nicméně vyplývají některá omezení, jež státy musí při vymezení pravomoci justičních orgánů respektovat. Je třeba respektovat zásadu nevmešování do vnitřních záležitostí druhých států, a proto ve věcech spadajících výlučně do vnitřních záležitostí jednoho státu by ostatní státy neměly zakládat pravomoc vlastních justičních orgánů.

⁴⁸ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. vydání, str. 384.

⁴⁹ Kučera, Z.: tamtéž, str. 395.

⁵⁰ Másičko, V., Steiner, V.: Mezinárodní právo soukromé v praxi, Orbis – Praha, 1976, str. 289.

⁵¹ Např. článek 18 Smlouvy mezi ČSSR a SSSR o právní pomoci a právních vztazích ve věcech občanských, rodinných a trestních (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 95/1983 Sb.; smlouvou je vázána Česká republika, Ruská federace a Běloruská republika) stanoví: „*Bylo-li zahájeno řízení o téže věci mezi týmiž účastníky u soudů obou smluvních stran, jejichž pravomoc je dána podle této smlouvy, nebo, v případech touto smlouvou neupravených, u soudů obou smluvních stran, jejichž pravomoc je dána podle právního řádu příslušné smluvní strany, soud, který řízení zahájil později, řízení zastaví.*“ Ve vztahu k Ukrajině republika byla smlouva nahrazena smlouvou mezi ČR a Ukrajinou o právní pomoci v občanských věcech (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 123/2002 Sb.m.s.), která obdobně ustanovení obsahuje v článku 21, odst. 2.

soud tedy nemůže v této fázi spolehlivě uvažovat o tom, zda lze či nelze v České republice budoucí cizí rozhodnutí uznat. Je třeba také dodat, že úvaha o prognóze uznatelnosti nepředstavuje řešení prejudiciální otázky, neboť prejudiciální otázka je vždy otázkou právní, která je způsobilá být samostatným předmětem řízení. Tak tomu však v případě prognózy uznatelnosti samozřejmě není. Za správný považuji názor, že zahájení řízení v cizině může vést pouze k tomu, že tuzemský soud podle okolností **přerušeni řízení** v souladu s ustanovením § 109, odst. 2, písm. c) OSŘ. V souladu s požadavkem procesní ekonomie tak učiní zejména tehdy, bude-li se řízení zahájené v cizině nacházet v podstatně pokročilejší fázi než řízení u tuzemského soudu a nebude-li důvod pochybovat o možnosti uznání budoucího rozhodnutí vzešlého z řízení před tímto cizím soudem⁵².

Není-li pravomoc českých soudů upravena jako výlučná, jedná se o pravomoc **fakultativní**. Rozhodnutí cizích justičních orgánů v soukromoprávních věcech, v nichž je dána fakultativní pravomoc českých soudů, je možné uznat a vykonat za podmínek stanovených v § 63 a násl. ZMPS.

Z výše uvedeného pojednání o pravomoci soudů vyplývá, že v konkrétní soukromoprávní věci může být založena pravomoc soudů více států. Bude pak na volbě žalobce, u soudů kterého státu se rozhodne svůj nárok uplatnit. Volba sudiště (fóra) může zásadním způsobem ovlivnit výsledek sporu. Je tomu tak z následujících důvodů:

- (i) v řízení bude zpravidla postupováno podle procesních norem fóra (*lex fori regit ordinaria litis*)⁵³;
- (ii) místo fóra rozhoduje o tom, jaké normy mezinárodního práva soukromého resp. jeho metody budou na případ aplikovány; a
- (iii) fórum ovlivňuje aplikaci nutně použitelných (mezinárodně kogentních) norem.

Je zřejmé, že žalobce se s přihlédnutím k ekonomickým aspektům bude snažit svůj nárok uplatnit u toho soudu, u něž bude mít nejlepší vyhlídky na úspěch a jehož rozhodnutí bude mít případně dobré vyhlídky na úspěšný výkon. Toto vyhledávání nejvhodnějšího sudiště právní literatura označuje jako **forum shopping**. Ani unifikace pravidel upravujících soudní pravomoc obsažená v mezinárodních smlouvách a právních předpisech Evropských společenství tento jev v plné míře neodstraňuje, neboť soudní pravomoc zde může být upravena jako alternativní (na výběr daná). S unifikací kolizních norem v rámci Evropské unie se však přeci jen jeden z hlavních důvodů pro forum shopping vytrácí⁵⁴.

V následujících kapitolách se budu věnovat úpravě pravomoci českých justičních orgánů, jak je obsažena v ZMPS. Vzhledem k tomu, že v ZMPS je úprava soudní pravomoci strukturována podle druhu věci, jež je předmětem řízení, zachovám toto rozdělení i zde.

2.2.1 Pravomoc ve věcech majetkových

⁵² S tímto názorem je kompatibilní i stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR CpJf 27/86, v němž se v souvislosti s věcmi rodinněprávními s mezinárodním prvkem uvádí: „Pokud by byl podán návrh na rozvod manželství ve věci, v níž je dána jak pravomoc čs. soudu podle ustanovení zákona č. 97/1963 Sb., tak i pravomoc soudu cizího státu podle právního předpisu tohoto státu, a řízení o rozvod bylo již u cizího soudu zahájeno, uváží čs. soud možnost přerušeni řízení o rozvod manželství, které u něho probíhá, a to ve smyslu ustanovení § 109 odst. 2 písm. c) o. s. ř. Přihlíží přitom k ustanovení § 68 odst. 1 zákona č. 97/1963 Sb., a zabývá se i tím, zda v důsledku prorogace nebyla založena výlučná pravomoc cizího soudu. Nejde tu však o překážku již zahájeného řízení ve smyslu ustanovení § 83 o. s. ř. (pokud ovšem by nebylo stanoveno něco jiného v mezinárodní smlouvě).“

⁵³ Rovněž v českém právu platí, že v řízeních o vztazích s mezinárodním prvkem postupují české soudy podle českých procesních předpisů (§ 48 ZMPS). Výjimky jsou možné pouze tam, kde to zákon výslovně stanoví (srov. §§ 49 a 57 ZMPS). Dohodu účastníků o aplikaci jiných procesních norem zákon neumožňuje.

Jedním ze základních ustanovení českého mezinárodního práva procesního jsou ustanovení § 37 ZMPS, která upravují pravomoc českých soudů ve **věcech majetkových**. Podle usnesení Vrchního soudu v Praze je majetkovou věcí ve smyslu tohoto ustanovení „...*nutno rozumět nejen spor o majetkové plnění, tj. plnění ocenitelné v penězích, ale také např. i návrh na určení existence či neexistence práva na takové plnění.*“⁵⁵ Význam těchto ustanovení je dále posílen tím, že budou aplikována analogicky, chybí-li v ZMPS pro určitý druh soukromoprávního vztahu výslovná úprava pravomoci⁵⁶.

Dle ustanovení § 37, odst. 1 ZMPS je pravomoc českých soudů v majetkových věcech dána, je-li dána podle českých předpisů jejich příslušnost. Příslušností soudu se tu má na mysli **příslušnost místní**⁵⁷, jak je pro **nalézací řízení** upravena v §§ 84-88 OSŘ a **pro řízení vykonávací** v § 252 OSŘ. Z těchto ustanovení vyplývá, že pravomoc soudu v majetkových věcech v **nalézacím řízení** bude dána v následujících případech:

- (i) lze-li ji dovést z některého z ustanovení § 88 OSŘ upravujícího výlučnou místní příslušnost, zejména lze zmínit případ, leželi-li na území České republiky nemovitost, týká-li se řízení věcného práva k ní [srov. § 88, písm. g) OSŘ]⁵⁸; nejde-li o věci, pro které OSŘ upravuje výlučnou místní příslušnost dále tehdy, pokud
- (ii) žalovaný - fyzická osoba - má bydliště nebo se alespoň zdržuje na území České republiky (srov. § 85, odst. 1 OSŘ);
- (iii) žalovaný - fyzická osoba podnikatel - má místo podnikání na území České republiky a jde o věc vyplývající z obchodních vztahů (srov. § 85, odst. 2 OSŘ);
- (iv) žalovaný - právnická osoba - má sídlo na území České republiky (srov. § 85, odst. 3 OSŘ);
- (v) žalovaným je Česká republika, obec ležící na území České republiky nebo vyšší územně samosprávný celek ležící na území České republiky (srov. § 85, odst. 4-6 OSŘ);
- (vi) lze zjistit poslední známé bydliště žalovaného - občana České republiky (srov. § 86, odst. 1 OSŘ);

⁵⁴ Podrobněji k významu fóra pro spory s mezinárodním prvkem viz Rozehnalová, N.: Určení fóra a jeho význam pro spory s mezinárodním prvkem, Bulletin advokacie 4/2005, str. 16-23 a Bulletin advokacie 5/2005, str. 12-16.

⁵⁵ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 15. listopadu 1995, sp. zn. 10 Cmo 414/95.

⁵⁶ Podle stanoviska Nejvyššího soudu ČSSR Cpjf 27/86 „*Jestliže mezinárodní smlouva ani mezinárodní právo procesní pravomoc justičních orgánů výslovně neupravují (např. ve věcech práva autorského nebo práv k vynálezům), pak je tu východiskem obdobné použití ustanovení § 37 MPSaP.*“ Je však třeba pamatovat na to, že podstatou logického argumentu a similii (analogie legis) je induktivní úsudek, že jestliže v situaci x, která normativně upravena je, má být A, pak A má být i v podobné situaci y, která normativně upravena není. Předpokladem je tu tedy podobnost mezi skutkovými podstatami x a y. Může se stát, že pro rozhodování o určitém soukromoprávním vztahu nebude pravomoc upravena, avšak úprava v § 37 ZMPS se nepoužije, neboť je tu jiná výslovná úprava pravomoci rozhodovat o jiném soukromoprávním vztahu, který vykazuje větší stupeň podobnosti s posuzovaným soukromoprávním vztahem. Jako příklad lze uvést pravomoc ve věcech určení mateřství, která rovněž není v ZMPS upravena. Východiskem tu dozajista bude analogické použití ustanovení § 40 ZMPS upravující pravomoc ve věcech určení otcovství, nikoliv analogické použití ustanovení § 37 ZMPS.

⁵⁷ Dle komentáře Pokorný, M.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, Komentář, 1. vydání, str. 52, jde místní příslušnost obecnou, na výběr danou nebo výlučnou.

⁵⁸ Z § 37, odst. 1 ZMPS ve spojení s § 88, písm. g) OSŘ a § 64, písm. a) ZMPS vyplývá, že pravomoc rozhodovat o věcných právech k nemovitostem ležícím na území České republiky náleží výlučně českým soudům. Kuriózním pokusem dovést nutnost „přenesení“ pravomoci českých soudů rozhodovat v takové věci na soudy jiného státu byla argumentace v mediálně známé kauze Kinský, kde dovolatel tvrdil, že vlivem mediální kampaně české soudy ztratily neustraněnost a nezávislost, a jejich pravomoc je proto třeba „přenést“ na soudy jiného členského státu Evropské unie. Mezinárodnímu civilnímu procesnímu právu je samozřejmě takový postup zcela neznámý. Argumentace dovolatele byla Nejvyšším soudem odmítnuta. Blíže viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2005, sp. zn. 28 Cdo 2020/2005.

- (vii) žalovaný má majetek na území České republiky (srov. § 86, odst. 2 OSŘ);
- (viii) žalovaný - zahraniční osoba - má na území České republiky umístěn podnik nebo organizační složku podniku (srov. § 86, odst. 3 OSŘ);
- (ix) žalovaný má své stále pracoviště na území České republiky [srov. § 87, písm. a) OSŘ];
- (x) na území České republiky došlo ke skutečnosti, která zakládá právo na náhradu škody [srov. § 87, písm. b) OSŘ]⁵⁹;
- (xi) na území České republiky je umístěna organizační složka podniku žalované fyzické osoby nebo právnické osoby a spor se týká této složky [srov. § 87, písm. c) OSŘ];
- (xii) na území České republiky leží platební místo, týká-li se právo ze směnky, šeku nebo jiného cenného papíru [srov. § 87, písm. c) OSŘ];
- (xiii) na území České republiky se nachází sídlo burzy, jde-li o spor z burzovního obchodu [srov. § 87, písm. f) OSŘ];

Při srovnání úpravy místní příslušnosti soudů ve **vykonávacím řízení** (§ 252 OSŘ) vyplývá, že tato příslušnost bude dána v následujících případech:

- (i) povinný má umístěn na území České republiky podnik nebo jeho část, jde-li o výkon rozhodnutí prodejem podniku nebo jeho části [srov. § 252, odst. 4, písm. a) OSŘ];
- (ii) na území České republiky leží nemovitost, týká-li se výkon rozhodnutí nemovitosti [srov. § 252, odst. 4, písm. b) OSŘ]; nejde-li o případy výkonu rozhodnutí prodejem podniku nebo jeho části nebo prodejem nemovitosti, tak dále v případech, kdy
- (iii) povinný – zahraniční dlužník – má na území České republiky umístěn podnik nebo organizační složku podniku, jde-li o výkon rozhodnutí přikázáním pohledávky (srov. § 252, odst. 2 OSŘ *in fine*);
- (iv) nezletilý má bydliště na území České republiky, jde-li o výkon rozhodnutí pro vymožení výživného nezletilého dítěte (srov. § 252, odst. 3 OSŘ);
- (v) v případech obdobných jako je uvedeno v bodech (ii) až (v) a (vii) výše v souvislosti nalézacím řízením s tím, že místo o žalovaného jde o povinného (srov. § 252, odst. 1 a odst. 2 věta první OSŘ).

Pokud oprávněný zvolí pro vymožení své pohledávky cestu **exekuce podle exekučního řádu** (zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech), místní příslušnost exekučního soudu je upravena v § 45, odst. 2 exekučního řádu. Podle tohoto ustanovení bude dána místní příslušnost a tedy i mezinárodní pravomoc v těchto případech:

- (i) povinný - fyzická osoba - má bydliště nebo se alespoň zdržuje⁶⁰ na území České republiky;

⁵⁹ Velmi zajímavá a aktuální je otázka, za jakých podmínek bude dána příslušnost českých soudů podle ust. § 87, písm. b) OSŘ v případech, kdy je škoda způsobena jednáním uskutečněným prostřednictvím sítě internet. Česká judikatura k tomuto problému zřejmě dosud publikována nebyla. Někteří zahraniční judikaturu a možné závěry z ní plynoucí pro určení příslušnosti českých soudů uvádí R. Polčák v článku Delokalizovaná jurisdikce a možnosti extenzivního výkladu § 87 písm. b) OSŘ, *Jurisprudence* 1/2004, str. 9-11.

- (ii) povinný - fyzická osoba - má v České republice majetek;
- (iii) povinný - právnická osoba - má sídlo v České republice.

Je zřejmé, že úprava místní příslušnosti exekučního soudu je oproti úpravě místní příslušnosti soudu ve vykonávacím řízení mnohem **užší**. Zejména si lze povšimnout, že místní příslušnost exekučního soudu není dána v případě, kdy povinný - právnická osoba - nemá sídlo v České republice, a to i kdyby měla na území České republiky majetek včetně nemovitosti.

V souladu se zásadou *perpetuatio fori* jsou pro určení místní příslušnosti rozhodné okolnosti, které tu byly v době zahájení řízení (§ 11, odst. 1 OSŘ a srov. i § 52, odst. 1 exekučního řádu). Pozdější změna těchto okolností tedy nemá na určení místní příslušnosti a tedy ani na pravomoc ve věcech majetkových žádný vliv.

V praxi je pravomoc českých soudů dána zejména v případech, kdy má žalovaný bydliště nebo sídlo na území České republiky. Značný praktický význam bude mít dále zjištění, zda má žalovaný (zahraniční osoba) na území České republiky umístěn podnik nebo jeho organizační složku anebo alespoň nějaký majetek. Pojem majetek přitom zahrnuje i majetková práva, např. pohledávku⁶¹, obchodní podíl⁶² apod.

Z výše provedeného srovnání také vyplývá, že právní úprava obsažená v § 37, odst. 1 ZMPS má svoje *ratio* v tom, že pravomoc zakládá v těch případech, kdy se lze domnívat, že případný exekuční titul vzešlý z nalézacího řízení bude na území České republiky případně i vykonatelný. Celkově lze říci, že pravomoc českých soudů v majetkových věcech je díky tomuto ustanovení **poměrně široká**.

V mezinárodním srovnání lze nalézt i případy mnohem širěji založené pravomoci soudů ve vztahu k zahraničí. Typickým příkladem je článek 14 francouzského občanského zákoníku, podle kterého „*Cizinec, i v případě kdy nemá domicil ve Francii, může být žalován před francouzskými soudy na splnění povinností jím kontrahovaných ve Francii vůči francouzskému občanovi; může být žalován před francouzskými soudy pro povinnosti kontrahované jím v zahraničí vůči francouzskému občanovi*“. Toto ustanovení je francouzskými soudy vykládáno velmi extenzivně a zdaleka nedopadá jen na smluvní závazky, jak by se na první pohled mohlo zdát. Ustanovení má pro francouzské občany značný forum-shopping potenciál a jeho význam zesiluje snadné uznání a výkon rozsudků francouzských soudů v rámci Evropské unie díky Nařízení Brusel I (podrobněji

⁶⁰ Srov. i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. července 2004, sp. zn. 25 Nd 100/2004: „Vzhledem k tomu, že povinný [občan Vietnamské socialistické republiky] se dle zjištění soudu prvního stupně zdržuje na území České republiky [nebylo však známo, kde], věc patří do pravomoci soudů České republiky, nelze pouze zjistit podmínky pro určení místní příslušnosti soudu. Zákonné předpoklady pro určení místně příslušného soudu podle § 11 odst. 3 o. s. ř. jsou tak naplněny.“

⁶¹ V usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 10. června 1996 sp. zn. 5 Cmo 306/96 se v souvislosti s určením pravomoci na základě existence majetku žalovaného na území ČR uvádí: „Nemusí jít jen o věci movité nebo nemovité, tedy jen o vlastnictví. Pojem majetek je nepochybně širší a zahrnuje vedle vlastnictví i jiná majetková práva a tedy nepochybně i pohledávky. V případě pohledávky z bankovní záruky vystavené tuzemskou bankou dne 10.6.1988 ve prospěch odpůrce je zřejmé, že má být vyplacena touto bankou přímo, je tedy splatná u této banky a jde o majetek, pohledávku v obvodu soudu prvního stupně. Z tohoto důvodu jde tedy o soud pravomocný.“

⁶² V rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. března 2000 sp. zn. 31 Cdo 260/98 dospěl Nejvyšší soud k tomuto závěru: „Zjištění, že - v situaci, kdy žalovaná právnická nebo fyzická osoba nemá jiný příslušný soud v České republice - se spor týká jejího obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným se sídlem v tuzemsku (zde neúčinnosti smlouvy od převodu tohoto podílu mezi žalovanými), proto vede k závěru, že jde o osobu, jež má majetek, a tudíž i místně příslušný soud v České republice (§ 86 odst. 2 o.s.ř.). Tím je založena i pravomoc českých soudů dle § 37 odst. 1 zákona [ZMPS].“

k tomuto nařízení viz kapitola 0)⁶³. Lze však říci, že toto ustanovení je příkladem „**přehnané**“ **soudní pravomoci** (exorbitant jurisdiction)⁶⁴. V českém právu obdobné ustanovení nenalezneme.

ZMPS dále umožňuje, aby pravomoc českých soudů v majetkových věcech byla založena **pisemnou úmluvou stran (prorogační úmluvou)**. Změnit touto úmluvou věcnou příslušnost soudu však možné není (srov. § 37, odst. 2 ZMPS). Z hlediska českého práva má tato dohoda ten význam, že zakládá pravomoc českých soudů i v případech, kdy by podle §37, odst. 1 ZMPS dána nebyla. Na předpisech každého cizího státu bude záležet, jaké účinky budou této prorogační úmluvě přiznány ve vztahu k pravomoci soudů tohoto státu (zejména zda bude prorogační úmluvou vyloučena pravomoc soudů tohoto státu).

Otázkou je, zda lze prorogační úmluvou měnit místní příslušnost soudů neomezeně, anebo jen za podmínek stanovených v § 89a OSŘ, tj. pouze v obchodní věci a bez možnosti změny výlučné místní příslušnosti. Lze mít za to, že možnost měnit dohodou účastníků místní příslušnost lze pouze za podmínek stanovených v §89a OSŘ, neboť smyslem prorogační úmluvy podle § 37, odst. 2 ZMPS je založit civilní pravomoc českých soudů v majetkových věcech obecně. Možnost sjednat příslušnost určitého konkrétního soudu (ať už místní nebo věcnou) bude záviset na předpisech občanského práva procesního⁶⁵. Na tom nic nemění ani fakt, že z hlediska techniky vyjádření může být prorogační úmluva podle ZMPS a prorogační úmluva podle § 89a OSŘ obsažena i v jediném ujednání⁶⁶. Jako nadbytečné se tedy jeví, že ZMPS v §37, odst. 2 výslovně zapovídá měnit prorogační úmluvou věcnou příslušnost českých soudů. Takovou možnost totiž ani předpisy občanského práva procesního neumožňují a tato záповěď zbytečně vzbuzuje dojem, že prorogační úmluva podle ZMPS musí obsahovat zároveň ujednání o příslušnosti konkrétního soudu.

Teorie i praxe je přitom jednotná v názoru, že prorogační úmluva podle ZMPS nemusí nutně obsahovat i dohodu o místní příslušnosti konkrétního soudu⁶⁷. V takovém případě bude třeba místní příslušnost posoudit podle pravidel obsažených v OSŘ a nebude-li ji podle nich možno určit, místně příslušný soud bude určen Nejvyšším soudem (srov. § 11, odst. 3 OSŘ)⁶⁸. To vše je podle mého názoru jen dalším dokladem toho, že prorogační dohodu podle ZMPS a prorogační dohody podle předpisů občanského práva procesního (aktuálně pouze dohodu podle §89a OSŘ) je nutno posuzovat odděleně, neboť mají jiný smysl a účel. To má i ten důsledek, že nebude-li

⁶³ Jde samozřejmě o případy, na které nedopadá unifikovaná úprava soudní příslušnosti, která by vylučovala použití článku 14 francouzského občanského zákoníku. Jako příklad lze uvést otázku náhrady škody, která vznikla na území Spojených států amerických a kterou požaduje francouzský občan po občanovi Spojených států amerických s domicilem tamtéž a s majetkem např. v Itálii. Zde může být pro žalobce – francouzského občana značně výhodné podat žalobu u francouzských soudů, s výhledem na bezproblémový výkon rozhodnutí v Itálii. Přitom vztah francouzských soudů k projednávané věci je dán pouze tím, že žalobcem je francouzský občan.

⁶⁴ Bližší k historii tohoto ustanovení a praktickým problémům s ním spojeným viz např. Clermon, K., Palmer, J.: French Article 14 Jurisdiction, Viewed from the United States, Cornell Law School Legal Studies Research Paper Series, 2004, Paper 13. Práci lze nalézt na internetové adrese <http://lsr.nellco.org/cornell/lsr/papers/13>.

⁶⁵ Shodně i Bělohlávek, A.: Prorogace pravomoci soudu v majetkových sporech s mezinárodním prvkem a otázka vzájemnosti, *Právní rada*.ihned.cz, 18. prosince 2002.

⁶⁶ Např.: „Veškeré spory mezi smluvními stranami vyplývající z této smlouvy nebo s ní související budou v prvním stupni rozhodovány Obvodním soudem pro Prahu 1 (bude-li věcně příslušný okresní soud) nebo Městským soudem v Praze (bude-li věcně příslušným krajský soud).“

⁶⁷ V takovém případě bude prorogační dohoda znít např. takto: „Veškeré spory mezi stranami vyplývající nebo související s ... budou řešeny českými soudy.“

⁶⁸ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. února 2005, sp. zn. 29 Od 93/2004. Prorogační úmluva byla v tomto případě obsažena ve všeobecných obchodních podmínkách tvořících nedílnou součást písemné smlouvy a zněla: „Příslušným pro všechny spory z tohoto smluvního vztahu je soud podle sídla firmy koncesionáře.“ Nejvyšší soud, kterému byla věc předložena k rozhodnutí o místní příslušnosti konstatoval: „*Jelikož shora uvedená dohoda účastníků je – podle přesvědčení Nejvyššího soudu úmluvou o pravomoci soudů České republiky, ve smyslu ustanovení § 37 odst. 2 zákona [ZMPS], a v daném případě chybějí podmínky místní příslušnosti (v úvahu nepřichází ani aplikace ustanovení § 89a o. s. ř., když v žalobě nebyla doložena smlouva, popř. její ověřený opis), Nejvyšší soud podle § 11 odst. 3 o. s. ř. rozhodl, že věc projedná a rozhodne Městský soud v Praze, u něhož je věc vedena.*“

platná dohoda o určení věcné a/nebo místní příslušnosti soudu, nemá tato skutečnost vliv na platnost prorogační dohody podle ZMPS⁶⁹.

ZMPS konečně zakotvuje i možnost, aby si **účastníci písemně ujednali příslušnost zahraničního soudu**. Podle § 37, odst. 3 ZMPS „Československá organizace může pro majetkové spory písemně ujednat i příslušnost zahraničního soudu.“ Jak bylo již vysvětleno dříve, ustanovení ZMPS nemohou upravovat a neupravují pravomoc cizích soudních orgánů⁷⁰. Jestliže tedy ustanovení § 37, odst. 3 ZMPS neupravuje pravomoc cizích soudů, nabízí se otázka, jaký je jeho účel a smysl. Jedinou možnou logickou odpovědí je, že ujednáním o příslušnosti zahraničního soudu má být vyloučena pravomoc českých soudů v majetkových věcech. Tento závěr přijala i judikatura⁷¹.

Ujednání o příslušnosti zahraničního soudu povede k vyloučení pravomoci českých soudů přirozeně jen tehdy, měl-li by předmětem řízení být soukromoprávní vztah s mezinárodním prvkem. Pokud by tedy tuto dohodu písemně uzavřely např. dvě české právnické osoby, a mělo-li by se řízení vést o vztahu, který mezinárodní prvek neobsahuje (šlo by o vztah čistě vnitrostátní), dohoda o příslušnosti zahraničního soudu bude pro české soudy bez právního významu. Otázkou pravomoci soudů ve vztahu k zahraničí a tedy i ujednáním o příslušnosti zahraničního soudu se soud zabývá totiž jen tehdy, je-li v soukromoprávním vztahu, o něm je řízení vedeno, obsažen mezinárodní prvek (srov. § 1 ZMPS: „...stanovit postup československých justičních orgánů při úpravě těchto vztahů a rozhodování o nich...“)

Jednoty názorů však není v odpovědi na otázku, zda podle § 37, odst. 3 ZMPS lze přiznat účinek pouze dohodám, které uzavřela česká právnická osoba, nebo zda lze připustit, aby ujednání o příslušnosti zahraničního soudu uzavřela i fyzická osoba, popř. za jakých podmínek. Část teorie jasně uvádí, že stranou této dohody - českým subjektem - může být pouze osoba právnická (takto Z. Kučera, N. Rozehnalová⁷²), poslední dobou lze však zaznamenat i názory, že může jít i o osobu fyzickou (A. Bělohávek⁷³ a zdá se, že i F. Faldyna⁷⁴). Osobně se spíše kloním k názoru, že česká fyzická osoba stranou této dohody podle současné platné právní úpravy být nemůže, má-li dohoda vést k vyloučení pravomoci českých soudů. Jiná věc je, že *de lege ferenda* by jistě bylo vhodné přežité omezení této dohody pouze na právnické osoby zrušit, i když třeba se zachováním ochrany pro určité kategorie fyzických osob (např. spotřebitele, zaměstnance).

Celkově lze říci, že současná úprava dohody o příslušnosti zahraničního soudu je příliš kusá a nevyhovující, a to nejen z důvodu její nepřístupnosti pro tuzemské fyzické osoby. V praxi mohou

⁶⁹ Tento závěr rovněž podporuje Pokorný, M.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, Komentář, 1. vydání, str. 52-53. Shodně Rozehnalová, N.: Určení fóra a jeho význam pro spory s mezinárodním prvkem, Bulletin advokacie 5/2005, str. 12 a literatura tam uvedená.

⁷⁰ Z tohoto důvodu ani ustanovení § 37, odst. 3 ZMPS nehovoří o pravomoci cizozemského soudu, nýbrž o jeho příslušnosti. Použití pojmu příslušnost v tomto ustanovení tedy nelze vykládat tak, že by dohoda ke své platnosti vyžadovala, aby byla sjednána příslušnost konkrétního zahraničního soudu.

⁷¹ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. května 1997, sp. zn. 1 Odon 39/97.

⁷² Kučera, Z.: Ujednání o příslušnosti zahraničního soudu, PpvP 12/97, str. 11 a Rozehnalová, N., literatura cit. v pozn. pod čarou č. 69, str. 12.

⁷³ Bělohávek, A., literatura cit. v pozn. pod čarou č. 65. Autor zde uvádí: „*Pojem organizace pak z pohledu dnešní situace a především liberální hospodářsko-právní úpravy v oblasti podnikání, stejně jako i v oblasti přístupu fyzických osob podnikatelů k provozování zahraničně obchodní činnosti, nelze chápat jako synonymum pojmu „právnická osoba“, nýbrž spíše jako synonymum pojmu „podnik“, resp. z pohledu právní a tedy i procesní subjektivity v oblasti obchodněprávních vztahů ve významu „podnikatel“... Uvedený výklad, totiž že pod pojmem „organizace“ ve smyslu ustanovení § 37 odst. 3 zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním je nutno chápat (minimálně v obchodních vztazích) „podnikatele“ podporuje i odpovídající mezinárodní praxe a vnitrostátní úprava řady dalších zemí.“*

⁷⁴ Srov. Faldyna, F.: Určování místní příslušnosti českých soudů po vstupu České republiky do Evropské unie, Právo a podnikání 6/2005, str. 7, kde autor v souvislosti s § 37 ZMPS uvádí, bohužel bez jakékoliv další argumentace, že „Česká organizace (právnická osoba, popř. fyzická osoba) může pro majetkové spory písemně ujednat i příslušnost zahraničního soudu.“

nastat nemalé potíže, pokud je tato dohoda z hlediska českého práva platně uzavřena, ale zahraniční soud se věcí odmítne zabývat např. proto, že podle zahraničních předpisů je tato dohoda neplatná. Pak nastává v podstatě negativní kompetenční konflikt, když tu není soud, který by danou věc rozhodl⁷⁵.

Na závěr pojednání o soudní pravomoci ve věcech majetkových se sluší uvést, že úprava obsažená v § 37 ZMPS ustupuje samozřejmě úpravám soudní pravomoci obsaženým v některých mezinárodních smlouvách závazných pro Českou republiku, mnohostranných nebo dvoustranných. Z mnohostranných smluv jde zejména o následující smlouvy v oblasti mezinárodní přepravy: **Úmluvu o přepravní smlouvě v mezinárodní silniční přepravě (CMR)**⁷⁶, **Úmluvu o mezinárodní železniční přepravě (COTIF)**⁷⁷ a **Úmluvu o sjednocení některých pravidel v mezinárodní letecké přepravě (Montrealská úmluva)**⁷⁸.

V rámci Evropské unie je soudní pravomoc ve věcech občanských a obchodních upravena **Nařízením Brusel I**, o kterém je blíže pojednáno v kapitole 0.

2.2.2 Pravomoc ve věcech rodinných

Pravomocí ve věcech rodinných se rozumí pravomoc ve věcech **manželských** (§ 38 ZMPS), ve věcech **výchovy a výživy** (§39 ZMPS), ve věcech **otcovství** (§ 40 ZMPS) a ve věcech **osvojení** (§ 41 ZMPS).

Pokud jde o pravomoc ve věcech **manželských**, věcí manželskou se pro účely § 38 ZMPS rozumí řízení (i) **o zrušení manželství rozvodem**, (ii) **o neplatnost manželství** nebo (iii) **o určení, zda tu manželství je, či není**⁷⁹. Pravomoc ve věcech manželských je dána vždy, je-li alespoň jeden z manželů českým občanem (§ 38, odst. 1 ZMPS). Není-li ani jeden z manželů českým občanem, je pravomoc českých soudů v manželských věcech dána pouze v následujících případech:

- (i) alespoň jeden z manželů má v České republice pobyt a rozhodnutí soudu může být uznáno v domovských státech obou manželů [§ 38, odst. 2, písm. a) ZMPS]; nebo
- (ii) alespoň jeden z manželů má v České republice pobyt delší dobu⁸⁰, bez dalších podmínek; nebo
- (iii) ve věci neplatnosti manželství, která má být podle českého práva vysloveno i bez návrhu⁸¹ dále i tehdy, pokud manželé v České republice žijí.

Podmínkou pravomoci v případě uvedeném v bodě (i) výše je jednak pobyt alespoň jednoho z manželů na území České republiky (lhostejno jak dlouhý), a jednak příznivá prognóza uznatelnosti rozhodnutí českého soudu v domovských státech obou manželů. Tento požadavek je odůvodněn potřebou předcházet tzv. kulhavému manželství (*matrimonium claudicans*), tj. manželství, jehož existence je v jednom státě uznávána, zatímco v jiném nikoliv.

⁷⁵ K úvahám o možných legislativních řešeních tohoto problému novelizací § 37, odst. 3 ZMPS srov. Kučera, Z., literatura cit. v pozn. pod čarou 72, str. 12.

⁷⁶ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 11/1975 Sb.

⁷⁷ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 8/1985 Sb.

⁷⁸ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 123/2003 Sb.m.s.

⁷⁹ Pravomoc v jiných otázkách než zde vyjmenovaných se ustanoveními § 38 ZMPS řídit nebude. Např. pravomoc v otázkách manželského majetkového režimu je třeba posoudit podle § 37 ZMPS. Je třeba také říci, že před českými soudy nelze konat řízení, která v souvislosti s manželskými věcmi umožňují konat zahraniční právní předpisy, avšak která české právo neupravuje. Jde např. o řízení o tzv. rozluce od stolu a lože (*separatio a mensa et toro*), která věcně neodpovídá rozvodu manželství podle českého práva, neboť jde o zákonné odloučení manželů za trvání manželství.

⁸⁰ Podle stanoviska Nejvyššího soudu ČSSR Cpj 27/86 jde o pobyt v délce alespoň jednoho roku.

⁸¹ Jde o důvody neplatnosti uvedené v §§ 11 až 14 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině.

Úprava pravomoci ve věcech **výchovy a výživy nezletilých** v ZMPS je natolik dotčena jednak **Haagskou úmluvou o ochraně dětí**⁸² a jednak **Nařízením Brusel II** (podrobně viz kapitola 3.4), že nepovažují za potřebné provádět její podrobnější rozbor.

Ve věcech **výchovy** nezletilého dítěte je třeba pravomoc posoudit přednostně podle Nařízení Brusel II, má-li dítě obvyklý pobyt na území některého členského státu Evropské unie (s výjimkou Dánska, na které se Nařízení Brusel II nevztahuje). Pokud tomu tak není, je pravomoc ve věcech výchovy nezletilého třeba posoudit podle Haagské úmluvy o ochraně dětí. Tato úmluva, shodně jako Nařízení Brusel II, vychází v zásadě z obvyklého bydliště dítěte ve smluvním státě jako kritéria pro založení pravomoci jeho soudních či správních orgánů, přičemž státní příslušnost dítěte nehraje roli (srov. čl. 5 Haagské úmluvy o ochraně dětí)⁸³. Teprve v případě, kdy nezletilec nemá obvyklý pobyt ani v členském státě Evropské unie (s výjimkou Dánska), ani ve smluvním státě Haagské úmluvy na ochranu dětí⁸⁴, použije se v zásadě ustanovení § 39 ZMPS.

Haagská úmluva na ochranu dětí ani Nařízení Brusel II se však nevztahují na otázky **výživy** nezletilých dětí. Pravomoc ve věcech výživy je tedy podle § 39, odst. 1 ZMPS dána vždy, je-li nezletilý českým občanem (bez ohledu na jeho bydliště). Žije-li nezletilý cizinec v cizině, je dána pravomoc českých soudů i (i) pro řízení o výživném proti českému občanu, proti němuž je uplatňován nárok nezletilým cizincem žijícím v zahraničí a (ii) pro řízení, v němž český občan navrhuje proti nezletilému cizinci bydlicímu v cizině zrušení nebo změnu rozhodnutí českého soudu (srov. § 39, odst. 1 věta druhá ZMPS). Pokud český soud rozvádí manželství rodičů nezletilého cizince žijícího na území České republiky, upraví soud práva a povinnosti rodičů vůči dítěti týkající se výživy pro dobu po rozvodu jen tehdy, bude-li se nezletilý zdržovat na území České republiky a pokud orgány jeho domovského státu neučiní jiné opatření (srov. § 39, odst. 4 ZMPS).

Pravomoc českých soudů ve věcech **určení otcovství** (a analogicky ve věcech určení mateřství)⁸⁵ je podle § 40 ZMPS dána tehdy, pokud:

- (i) odpůrce má v České republice obecný soud; nebo
- (ii) navrhovatel má v České republice obecný soud, nemá-li jej zde odpůrce; nebo
- (iii) jeden z rodičů nebo dítě je českým občanem.

Ve věcech **osvojení** je pravomoc českých soudů podle § 41 ZMPS dána v následujících případech:

- (i) osvojitel je českým občanem anebo je českým občanem alespoň jeden z manželů s bydlištěm v České republice, jde-li o osvojení manžely (srov. § 41, odst. 1 ZMPS)⁸⁶; nebo

⁸² Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 141/2001 Sb.m.s., o přijetí Úmluvy o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí.

⁸³ Bližší k otázkám pravomoci podle Haagské úmluvy na ochranu dětí viz Kučera, Z.: Haagské úmluva na ochranu dětí a její význam pro úpravu mezinárodního práva soukromého, Bulletin Advokacie 8/2003, str. 69-75.

⁸⁴ V současné době je smluvní stranou Haagské úmluvy na ochranu dětí deset států, z nečlenských států Evropské unie je to pouze Austrálie, Monaco, Maroko a Ekvádor. Podrobnosti viz stránky Haagské konference mezinárodního práva soukromého http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=70.

⁸⁵ Srov. i pozn. pod čarou č. 56.

- (ii) osvojitel - občan cizího státu - nebo alespoň jeden z osvojujících manželů - občanů cizího státu - má v České republice pobyt a je tu příznivá prognóza, že rozhodnutí soudu bude uznáno v domovském státě osvojitele nebo osvojujících manželů [srov. § 41, odst. 2, písm a) ZMPS]; nebo
- (iii) osvojitel - občan cizího státu - nebo alespoň jeden z osvojujících manželů - občanů cizího státu - má v České republice pobyt delší dobu [srov. § 41, odst. 2, písm b) ZMPS].

2.2.3 Pravomoc ve věcech způsobilosti a opatrovnictví

Ve věcech **způsobilosti a opatrovnictví** je pravomoc českých soudů založena v následujících případech:

- (i) jde o českého občana, a to i když žije v cizině, stačí-li však k ochraně zájmů občana žijícího v cizině přijetí opatření v cizině, soud se řízení zdrží (srov. § 42, odst. 1 ZMPS);
- (ii) jde o cizince žijícího v České republice, za podmínky, že orgán domovského státu poměry cizince v přiměřené době neupravil, jinak se soud omezí na opatření nutná k ochraně jeho práv a zpraví o tom orgán domovského státu (srov. § 42, odst. 2 ZMPS)

Pokud český soud upravuje poměry cizince podle bodu (ii) výše, činí tak podle českého hmotného práva.

Ve věcech **opatrovnictví a poručenství nad nezletilými** lze odkázat na to, co bylo řečeno o pravomoci ve věcech výchovy nezletilých v kapitole 2.2.2 výše. Pokud jde o poručenství nad nezletilým, tato věc patří podle § 176, odst. 1 OSŘ mezi věci péče soudu o nezletilé (shodně jako mj. věci výchovy a výživy nezletilých). Haagská úmluva o ochraně dětí zahrnuje do opatření na ochranu osoby nebo majetku dítěte mimo jiné i otázky poručenství, opatrovnictví a obdobné instituty (čl. 3 Haagské úmluvy na ochranu dětí). Rovněž Nařízení Brusel IIA se vztahuje na otázky poručenství a opatrovnictví nad nezletilými.

2.2.4 Pravomoc ve věcech prohlášení za mrtvého

Z díkce ustanovení § 43, odst. 1 vyplývá, že **prohlásit za mrtvého českého občana je výlučnou** pravomocí českého soudu (srov. „...přísluší vždy jen...“). Český soud může prohlásit za mrtvého podle českého hmotného práva i cizince, s právními následky pro osoby trvale žijící v České republice a pro jmění zde ležící (srov. §43, odst. 2 ZMPS). Lze soudit, že pravomoc českého soudu k prohlášení cizince za mrtvého je dána pouze tehdy, jsou-li tu osoby trvale žijící v České republice s právním zájmem na tomto prohlášení a/nebo leží-li na území České republiky cizincovo jmění.

2.2.5 Pravomoc ve věcech dědických

⁸⁶ Jazyková formulace § 41, odst. 1 ZMPS se zdá nešťastná do té míry, že jednoznačně nezakládá pravomoc českých soudů pro řízení o osvojení v případech, kdy osvojitelé manželé jsou občany České republiky, avšak ani jeden z nich nemá bydliště v České republice. *De lege ferenda* lze navrhnout přeformulování ustanovení § 41, odst. 1 ZMPS např. takto: „Rozhodovat ve věcech osvojení přísluší českému soudu, je-li osvojitel českým občanem nebo jsou-li osvojitelé manželé českými občany. Jsou-li osvojitelé manželé, postačí, je-li českým občanem jeden z nich, má-li v České republice bydliště.“ I při současné úpravě ust. § 47, odst. 1 ZMPS lze však dovodit, že postačuje-li u jediného osvojitele bez dalšího jeho české občanství k založení pravomoci českých soudů ve věcech osvojení, obdobně (*argumentum a simili*) nebo dokonce tím spíše (*argumentum a minore ad maius*) bude tato pravomoc založena, jsou-li osvojiteli manželé, čeští občané. Shodný názor v podstatě zastává i Z. Kučera (Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. vydání, str. 367-368), i když k němu dochází poněkud odlišnou úvahou.

Pravomoc českých soudů v **dědických věcech** je dána vždy, byl-li zůstavitel v době smrti **českým občanem**. O jmění ležícím na území cizího státu to však platí jen v případě, pokud cizí stát takový majetek (např. movité věci, cenné papíry, pohledávky) vydává českým orgánům anebo jestliže přiznává rozhodnutí českého soudu právní následky (srov. § 44 ZMPS). Pokud by tomu tak nebylo, nemělo by praktický smysl konat v České republice dědické řízení o tomto jmění.

Pokud jde o projednání dědictví po **cizinci**, je pravomoc českých soudů dána, pokud jde o jmění ležící v České republice, v následujících případech:

- (i) stát, jehož je zůstavitel příslušníkem ani nevydává dědictví českých občanů českým orgánům, ani nepřiznává jejich rozhodnutím právní následky, anebo se dědictvím odmítne zabývat nebo se nevyjádří [§ 45, odst. 1 písm. a) ZMPS];
- (ii) zůstavitel měl bydliště na území České republiky a o projednání dědictví českými soudy žádá dědic, který se zde zdržuje⁸⁷ [§ 45, odst. 1 písm. b) ZMPS];
- (iii) vždy, pokud jde o nemovitost ležící na území České republiky [§ 45, odst. 1 písm. c) ZMPS].

Pravomoc podle bodu (iii) výše je **vylučná**.

2.2.6 Pravomoc ve věcech umoření listin

Podle § 46 ZMPS je pravomoc českých soudů ve věci **umoření listin** vystavených v cizině dána jen tehdy, může-li mít jejich umoření podle povahy věci právní následky v České republice. Tak tomu bude zejména tehdy, bude-li právo, k jehož uplatnění je třeba listinu předložit, svědčit osobě s bydlištěm nebo sídlem v České republice anebo bude-li povinnost tomuto právu odpovídající tížit osobu s bydlištěm nebo sídlem v tuzemsku. Dále může jít např. o případ, bude-li nárok z listiny v České republice splatný.

2.3 Mezinárodní prvek v řízení

V následujících kapitolách se budu věnovat případům, kdy mezinárodní prvek v řízení je dán proto, že (i) účastníkem řízení je cizinec, (ii) je třeba učinit opatření ke zjištění cizího práva, (iii) je třeba dožádat nebo poskytnout právní pomoc ve styku s cizinou nebo (iv) je třeba posoudit důkazní moc cizozemské veřejné listiny.

2.3.1 Postavení cizinců v řízení

Je-li účastníkem civilního řízení cizinec, jako zásada platí, že má **rovné postavení** při uplatňování svých práv jako tuzemský účastník řízení (srov. § 48 ZMPS *in fine*). ZMPS však stanovuje výjimky z tohoto pravidla.

Procesní způsobilost (tj. způsobilost samostatně jednat před soudem, činit samostatně procesní úkony) se řídí právem státu, jehož je osoba příslušníkem (*lex patriae*). Postačí však, má-li procesní způsobilost podle českého práva (§ 49 ZMPS). To znamená, že postačí, bude-li podle českého hmotného práva dána podle druhu projednávané věci způsobilost cizince k právním úkonům (srov. § 20, odst. 1 OSŘ).

⁸⁷ K pojmům „bydliště“ a „zdržovat se“ srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. června 2005, sp. zn. 30 Cdo 444/2004: „Bydlištěm fyzické osoby se rozumí obec, resp. městský obvod, v němž tato osoba bydlí s úmyslem se zde trvale zdržovat. Bydlištěm je zejména místo, kde má fyzická osoba svůj byt, rodinu, popř. kde pracuje, jestliže tam také bydlí... V moderní společnosti lze předpokládat, že fyzická osoba se zdržuje (bydlí) na více místech, přičemž se všemi těmito místy (popřípadě s některými) je spojen její úmysl se zde zdržovat trvale... Místo, kde se fyzická osoba zdržuje je, narodil od místa bydliště, místem, kde se tato osoba zdržuje bez úmyslu zdržovat se tam trvale.“

U zahraniční **právnícké osoby** je procesní způsobilost dána vždy, pokud jí její osobní statut určený podle § 22 ObchZ přiznává způsobilost být nositelem práv a povinností ve sféře hmotného práva. I u právníckých osob se totiž uplatní pravidlo, že postačí, mají-li procesní způsobilost podle českého práva (§ 49 ZMPS analogicky). V českém právu procesní způsobilost právníckých osob totiž splývá s jejich způsobilostí být účastníkem řízení⁸⁸.

Na **osvobození od soudních poplatků** a záloh a na ustanovení **bezplatného zástupce** k ochraně jejich zájmů mají cizinci nárok tehdy, je-li zaručena **vzájemnost** (§ 50 ZMPS). Prohlášení o vzájemnosti vydává Ministerstvo spravedlnosti po dohodě s Ministerstvem zahraničních věcí (§ 54 ZMPS). Žádá-li o bezplatnou právní pomoc příslušník smluvního státu **Haagské úmluvy o civilním řízení**⁸⁹, je třeba postupovat podle pravidel tam uvedených (čl. 20 a násl. Úmluvy).

Zvláštní úpravou vůči § 50 ZMPS je však úprava obsažená v zákoně č. 629/2004 Sb., o zajištění právní pomoci v přeshraničních sporech v rámci Evropské unie. Při splnění stanovených podmínek (srov. § 2 zákona 629/2004 Sb.) má zahraniční oprávněná osoba právo na:

- (i) ustanovení zástupce v řízení;
- (ii) ustanovení tlumočnicka;
- (iii) osvobození od soudních poplatků a od placení zálohy na náklady důkazů;
- (iv) bezplatné pořízení překladu písemností, kterých má být z rozhodnutí soudu použito jako důkazu;
- (v) náhradu nezbytných cestovních nákladů, pokud je její přítomnost před soudem nezbytná.

Zákon č. 629/2004 upravuje v souvislosti s přeshraničními spory v rámci Evropské unie rovněž možnost tuzemských oprávněných osob žádat o právní pomoc zahraniční procesní soud. Žadatel především může takovou žádost podat prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti (srov. zejména §§ 8 a 9 zákona č. 629/2004 Sb.). Právní pomoc podle tohoto zákona může být poskytnuta pouze osobám fyzickým.

Další výjimkou ze zásady rovného procesního postavení cizinců je povinnost soudu uložit navrhovateli cizinci **složení jistoty na náklady řízení**. Soud tak učiní tehdy, domáhá-li se cizinec rozhodnutí o majetkovém právu, navrhne-li to odpůrce. Není-li povinnost složit jistotu splněna, soud proti vůli odpůrce nesmí v řízení pokračovat a řízení je povinen zastavit (srov. § 51 ZMPS).

V některých případech však soud povinnost složení jistoty uložit nemůže. Kromě případů výslovně uvedených v § 51, odst. 2 ZMPS jde samozřejmě o případy, kdy mezinárodní smlouva obsahuje odchylnou úpravu. Je-li navrhovatel příslušníkem a má-li bydliště ve smluvním státě Haagské úmluvy o civilním řízení, podle čl. 17 této Úmluvy povinnost složit jistotu uložit nelze.

Ač to ZMPS výslovně nestanoví, jistotu **nelze uložit** ani v případě, že navrhovatel má bydliště (právnícká osoba sídlo) v jiném členském státě Evropské unie nebo je příslušníkem jiného členského státu Evropské unie. Z judikatury ESD totiž vyplývá, že povinnost složit jistotu v tomto případě zakládá nepřipustnou diskriminaci zakázanou SES (srov. čl. 12 SES). Jde zejména o

⁸⁸ Způsobilost být účastníkem řízení (procesní subjektivita, tj. způsobilost být nositelem procesních práv a povinností) je přitom odvozena od způsobilosti mít práva a povinnosti ve sféře hmotného práva (srov. § 19 OSŘ). Tu je třeba posoudit podle osobního statutu fyzické nebo právnícké osoby, popř. určitého útvaru s dílčí nebo omezenou subjektivitou (srov. § 3, odst. 1 ZMPS a § 22 ObchZ).

⁸⁹ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 72/1966 Sb., o Úmluvě o civilním řízení. Seznam smluvních států Úmluvy viz http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=33.

rozhodnutí ESD *Data Delecta*⁹⁰, kde ESD posuzoval uložení povinnosti společnosti se sídlem ve Velké Británii složit jistotu u švédského soudu. V rozhodnutí *Saldanha*⁹¹ ESD posoudil jako nepřipustnou dokonce i povinnost fyzické osoby s občanstvím Velké Británie i Spojených států amerických složit jistotu u rakouského soudu. Jak v případě *Data Delecta*, tak v případě *Saldanha* národní procesní předpisy Švédska resp. Rakouska obdobnou povinnost skládat jistotu pro tuzemce neupravovaly.

S ohledem na uvedenou judikaturu ESD by bylo vhodné novelizovat § 51, odst. 2 ZMPS a výjimku z možnosti uložit povinnost složit jistotu, jak vyplývá z této judikatury, výslovně ve výčtu tam uvedeném uvést.

2.3.2 Zjišťování cizího práva a vzájemnost

V řízení před soudy v tuzemsku může nastat potřeba **zjistit obsah cizího práva**. Obsahuje-li soukromoprávní vztah mezinárodní prvek, soud je povinen zabývat se otázkou rozhodného práva. Dospěje-li k závěru, že rozhodným právem je právo cizího státu, je povinen toto cizí právo jako celek (tj. případně včetně judikatury příslušného státu) aplikovat. Pokud by tak soud neučinil, např. by se ve vztahu s mezinárodním prvkem vůbec otázkou rozhodného práva nezabýval, právní posouzení věci by bylo neúplné, a tudíž nesprávné. V takovém případě by byl dán odvolací nebo dovolací důvod [srov. §§ 205, odst. 2, písm. g) a 241a, odst. 2, písm. b) OSŘ].

Zásada *iura novit curia* (soud zná právo) se týká pouze právního řádu České republiky. Protože integrální součástí právního řádu České republiky je i právo ES/EU a inkorporované mezinárodní smlouvy, týká se tato zásada i tohoto práva resp. těchto mezinárodních smluv. Pokud jde však o obsah cizího práva, nelze samozřejmě předpokládat jeho znalost ze strany soudu.

Ke zjištění obsahu cizího práva je soud povinen učinit všechna **potřebná opatření** (§ 53 věta první ZMPS). ZMPS blíže nevymezuje, co takovým opatřením může být. V zásadě tedy může jít o jakýkoliv postup, jímž soud obsah zahraničního práva zjistí. Soud si může obsah zahraničního práva zjistit vlastními silami, např. tím, že si opatří zahraniční právní literaturu, vyhledá judikaturu zahraničních soudů pomocí internetu, apod. Může si dále vyžádat vyjádření fyzických nebo právnických osob, ustanovit znalce z oboru právních vztahů k cizině apod. Může požadovat i součinnost od účastníků, nicméně takovým postupem nesmí být porušena zásada rovnosti účastníků.

Soud má dále i možnost vyžádat si **informaci** od Ministerstva spravedlnosti, není-li mu obsah cizího práva znám. Pokud vzniknou pochybnosti o obsahu zahraničního práva, může si soud vyjádřit od Ministerstva **vyjádření** (§ 53 ZMPS).

Dvoustranné smlouvy o právní pomoci mohou obsahovat ustanovení o možnosti obrátit se na orgán cizího státu s žádostí o poskytnutí informace o právu v tomto státě platném⁹². Na půdě Rady Evropy vznikla **Evropská úmluva o poskytování informací o cizím právu**⁹³. Pro Českou republiku vstoupila Úmluva v platnost 25. září 1998⁹⁴. Praxe velmi přivítala možnost postupovat při

⁹⁰ Rozhodnutí ESD ze dne 26. září 1996, *Data Delecta Aktiebolag and Ronny Forsberg v. MSL Dynamics Ltd.*, věc C-43/95.

⁹¹ Rozhodnutí ESD ze dne 2. října 1997, *Stephen Austin Saldanha and MTS Securities Corporation v. Hiross Holding AG*, věc C-122/96.

⁹² Např. čl. 11 Smlouvy o právní pomoci v občanských věcech mezi ČR a Rumunskem (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 1/1996 Sb.) zní: „Smluvní strany se budou na požádání vzájemně informovat o právních předpisech, které jsou nebo byly v platnosti v jejich státech, jakož i o jejich provádění v justiční praxi.“

⁹³ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 221/1998 Sb., o sjednání Evropské úmluvy o poskytování informací o cizím právu a Dodatkového protokolu k Evropské úmluvě o poskytování informací o cizím právu.

⁹⁴ Seznam smluvních států Evropské úmluvy o poskytování informací o cizím právu je možné najít na stránkách Rady Evropy <http://conventions.coe.int>.

zjišťování cizího práva podle této Úmluvy, neboť o aktuálnosti a úplnosti informací o cizím právu poskytovaným Ministerstvem spravedlnosti do té doby byly často vyslovovány pochybnosti⁹⁵.

Zjištění, která soud učiní na základě provedených opatření, případně informace nebo vyjádření od Ministerstva spravedlnosti nebo informace poskytnuté cizími orgány o cizím právu mají povahu důkazu a soud je hodnotí podle své **volné úvahy**. Nejsou tedy pro soud závazná.

Otázkou je, jak by měl soud postupovat v případě, kdy se přes veškeré rozumné úsilí nepodaří obsah zahraničního práva zjistit. V takovém případě zřejmě nezbude nic jiného, než věc posoudit podle práva českého a vycházet z domněnky, že obsah zahraničního práva je shodný s obsahem práva českého, přičemž v řízení nebyl prokázán opak. Bude-li však možné zjistit obsah jiného cizího práva, o kterém se lze důvodně domnívat, že vykazuje značnou podobnost s právem, jehož obsah se zjistit nepodařilo, bude zřejmě vhodnější posoudit věc podle tohoto (podobného) práva. Takový postup lépe odpovídá požadavku na rozumné uspořádání daného vztahu (srov. i § 10, odst. 1 ZMPS).

V mezinárodním právu procesním má dále někdy význam, jakým způsobem postupuje v určité věci příslušný orgán cizího státu, zdali je dána **vzájemnost**. Existence vzájemnosti tedy záleží na obsahu zahraničního práva anebo na praxi zachovávané zahraničním orgánem. Vzájemnost může být samozřejmě dána i existencí mezinárodní smlouvy, pak jde o vzájemnost **formální**. Pracuje-li však ZMPS s pojmem vzájemnost, má na mysli vzájemnost **materiální**, nikoliv (nutně) vzájemnost formální. Vydá-li však Ministerstvo spravedlnosti po dohodě s Ministerstvem zahraničních věcí a jinými příslušnými ministerstvy prohlášení o vzájemnosti, je toto prohlášení pro české orgány včetně soudů **závazné** a nepřísluší jim toto prohlášení přezkoumávat (srov. § 54 ZMPS).

2.3.3 Právní pomoc ve styku s cizinou

V řízení před justičními orgány může vyvstat potřeba provést určitý procesní úkon v cizině. Již v kapitole 2.2 bylo v souvislosti se soudní pravomocí řečeno, že tato se projevuje mj. i činěním procesních úkonů. Soudnictví je přitom činností nezávislých soudů jakožto státních orgánů. Státní orgány jednoho státu však bez dalšího nemohou svou pravomoc vykonávat na území jiného státu, neboť by tím zasahovaly do jeho svrchovanosti. Činit procesní úkony tuzemského justičního orgánu na území cizího státu je proto možné v zásadě pouze prostřednictvím příslušného orgánu v tomto státě na základě žádosti, aby tento orgán procesní úkon provedl a popř. odevzdal výsledek tuzemskému justičnímu orgánu. Obdobný postup se uplatní v případě, kdy o provedení procesního úkonu v tuzemsku žádá cizí justiční orgán.

Součinnost tuzemských a zahraničních justičních orgánů při provádění procesních úkonů se označuje jako **právní pomoc ve styku s cizinou**. Pod pojmem právní pomoc budu nadále v této kapitole rozumět právní pomoc ve styku s cizinou, nikoliv např. právní pomoc poskytovanou advokáty apod.

Právní pomoc ve styku s cizinou se rozlišuje na aktivní a pasivní. O **aktivní právní pomoc** jde tehdy, pokud o provedení procesního úkonu v cizině žádá tuzemský orgán, naopak o **pasivní právní pomoc** jde tehdy, pokud o provedení procesního úkonu v tuzemsku žádá cizí justiční orgán.

Podle způsobu styku justičních orgánů při poskytování právní pomoci se rozlišuje styk **přímý** a **nepřímý** (zprostředkovaný). **Přímý styk** znamená, že dožadující orgán se s žádostí o právní pomoc obrací přímo na příslušný dožádaný orgán v cizím státě (např. tuzemský soud se obrací přímo na zahraniční soud). Při **nepřímém styku** je žádost o právní pomoc zasílána

⁹⁵ Srov. např. Svoboda, J.: Novinky ve zjišťování cizího práva, Ad Notam 5-6/2001, str. 111.

prostřednictvím dalších orgánů v dožadujícím a dožádaném státě. Nepřímý styk může být **meziministerský, konzulární** nebo **diplomatický**.

Jako zásada platí, že tuzemské justiční orgány se stýkají s cizími justičními orgány prostřednictvím **Ministerstva spravedlnosti** (§ 55 ZMPS). Dožádaný orgán zásadně postupuje podle svých procesních předpisů.

Pokud jde o **aktivní právní pomoc**, ZMPS v § 60 stanoví, že doručení provedená na dožádání cizím orgánem a důkazy před ním provedené jsou účinné, i když nejsou v souladu s předpisy cizího práva, vyhovují-li předpisům českým.

Žádost o doručení písemnosti v cizině může být požádáno buďto o doručení prosté (neformální, tj. doručení adresátovi v případě, bude-li chtít písemnost přijmout), anebo doručení formální (tj. doručení formou v dožádaném státě předepsanou právem). Při žádosti o formální doručení bude třeba přiložit úředně ověřený překlad písemnosti do jazyka dožádaného státu. Písemnosti zasílané do ciziny by nikdy neměly osahovat pohružky použití donucovacích prostředků, neboť v takovém případě pravděpodobně dožádaný stát poskytnutí právní pomoci odmítne z důvodu rozporu s veřejným pořádkem.

Součinnost při dožádání, doručování písemností nebo provádění důkazů popř. jiných procesních úkonů v zahraničí mohou na základě mnohostranných nebo dvoustranných mezinárodních smluv poskytovat nebo provádět i diplomatické nebo konzulární úřady, zejména tehdy, týká-li se právní pomoc českých občanů (srov. § 59 ZMPS). Kromě konzulárních úmluv upravují takový postup např. **Haagská úmluva o civilním řízení**⁹⁶ (srov. čl 9 Úmluvy) a **Haagská úmluva o provádění důkazů**⁹⁷ (srov. čl. 15 a násl. Úmluvy).

Při poskytování **pasivní právní pomoci** postupují české orgány až na výjimky (srov. § 57 ZMPS) podle českých procesních předpisů. Právní pomoc cizím justičním orgánům je poskytována zásadně za podmínky **vzájemnosti**. I v případě, kdy je zaručena vzájemnost, lze však poskytnutí právní pomoci odepřít, pokud (i) dožádání nespadá do pravomoci českých orgánů nebo (ii) poskytnutí právní pomoci by se přičilo českému veřejnému pořádku (§ 56 ZMPS).

Má-li být cizí písemnost doručena v tuzemsku formálně, je třeba, aby k ní byl připojen překlad do českého jazyka. Jinak je možné pouze prosté doručení, příjemce však musí být poučen o právních následcích odmítnutí přijetí, které mohou v cizině nastat (§ 58 ZMPS). Cizí písemnosti by neměly obsahovat pohružky použití donucovacích prostředků, jinak podle okolností může taková pohružka založit rozpor s českým veřejným pořádkem s následkem odmítnutí poskytnutí právní pomoci.

Při poskytování aktivní nebo pasivní právní pomoci je třeba vždy zjistit, zda nelze postupovat podle dvoustranných nebo mnohostranných smluv, které vzájemný styk justičních orgánů upravují. Pokud tomu tak je, je vhodné postupovat podle té smlouvy, která upravuje styk mezi orgány obou smluvních států co **nejúčelněji, nejrychleji, nejekonomičtěji**⁹⁸. Takovou úpravu je totiž třeba považovat za **lex specialis**.

Ve vztazích mezi členskými státy Evropské unie s výjimkou Dánska navíc platí **Nářízení o doručování a Nářízení o dokazování**, která mají v mezích předmětu své úpravy přednost i před dvoustrannými a mnohostrannými mezinárodními smlouvami. Blíže se těmito nařízeními věnuji v kapitolách 3.5 a **Error! Reference source not found.**

⁹⁶ Viz pozn. pod čarou č.89.

⁹⁷ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 129/1976 Sb., o Úmluvě o provádění důkazů ve věcech občanských a obchodních.

⁹⁸ Srov. i stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR Cpjř 27/86.

2.3.4 Cizozemské veřejné listiny

V řízení před soudy nebo jinými orgány jsou častým důkazním prostředkem listiny. Listiny se především rozlišují na **soukromé** a **veřejné**.

Pokud jde o **tuzemské veřejné listiny**, tj. listiny vydané soudy České republiky nebo jinými státními orgány v mezích jejich pravomoci a listiny, které ze veřejné prohlašují zvláštní právní předpisy⁹⁹, tyto potvrzují, že jde o nařízení nebo prohlášení orgánu, který je vydal, a není-li dokázán opak, i pravdivost toho, co je v nich osvědčeno nebo potvrzeno (§ 134 OSŘ).

Autentická (pravá) tuzemská veřejná listina tedy především potvrzuje, že je nařízením nebo prohlášením orgánu, který ji vydal. Ve vztahu k tuzemským veřejným listinám platí zásada *acta probant sese ipsa*. Je-li jako důkaz v soudním řízení předložena pravá tuzemská veřejná listina (soud nemá důvod o její pravosti pochybovat), uplatní se dále domněnka pravdivosti toho, co je v ní osvědčeno nebo potvrzeno. V tomto směru je tedy prolomena zásada volného hodnocení důkazů soudem.

Pro **soukromé listiny**, za něž je nutno považovat všechny ostatní listiny (např. i prostá kopie veřejné listiny je soukromou listinou), platí naopak zásada volného hodnocení důkazů. Jejich věrohodnost je možné zpochybnit pouhým popřením jejich pravosti a správnosti. V takovém případě bude důkazní břemeno ohledně pravosti listiny spočívat na tom, kdo z pravosti listiny pro sebe dovozuje příznivé závěry¹⁰⁰. Je-li popírána pouze správnost (pravdivost) soukromé listiny, nikoliv její pravost, bude naopak na tom, kdo tuto správnost popírá, aby nabídl ke svému tvrzení důkazy¹⁰¹.

Pro cizozemské veřejné listiny však zásada *acta probant sese ipsa* bez dalšího neplatí. Jsou pro to v zásadě dva důvody. Přiznání určité výsadní důkazní hodnoty veřejným listinám vystaveným tuzemskými orgány je svým způsobem prosazováním veřejné moci těchto orgánů. Státy však bez dalšího neprosazují na svém území veřejnou moc orgánů cizích států. Druhý důvod je ryze praktický. U cizozemských veřejných listin nelze předpokládat, že tuzemské orgány budou bez dalšího schopny posoudit autenticitu těchto listin.

ZMPS stanoví, že veřejné listiny vydané soudy a úřady v cizině mají důkazní moc veřejných listin také v České republice, jestliže jsou opatřeny **předepsanými ověřenými** (§ 52 ZMPS). Získání vyššího ověření (**superlegalizace**) bývá v praxi zdoluhavá a poměrně náročná procedura. Má-li být cizí veřejná listina použita v České republice, je třeba zajistit vyšší ověření u zastupitelského úřadu České republiky v příslušném státě. Protože však zastupitelský úřad je zpravidla oprávněn ověřit pouze razítko a podpis ministerstva zahraničních věcí daného státu, superlegalizaci ze strany zastupitelského úřadu musí předcházet ověření listiny ze strany ministerstva zahraničních věcí. To však může být oprávněno ověřit opět pouze některá razítka a podpisy, a množství mezičlánků před superlegalizací ze strany zastupitelského úřadu se tak může značně rozrůst. Obdobná procedura nastává, je-li třeba použít tuzemskou veřejnou listinu v zahraničí.

Vzájemné uznávání veřejných listin může být upraveno také dvoustrannými smlouvami o právní pomoci. Tyto smlouvy požadavek vyššího ověření v nich specifikovaných veřejných listin mohou zcela odstraňovat (např. dvoustranné smlouvy se Slovenskem, Polskem, Maďarskem,

⁹⁹ Např. notářské zápisy a jejich stejnopisy, výpisy z notářských zápisů a listiny o ověření (§ 6 zákona č. 358/1992 Sb., notářského řádu), exekutorské zápisy (§ 79, odst. 7 zákona č. 120/2001, exekutorského řádu), vysvědčení, diplomy o absolutoriu, výuční listy (§ 28, odst. 7 zákona č. 561/2004 Sb., školského zákona), technické průkazy motorových vozidel (§ 2, písm. e) a f) zákona č. 243/2001 Sb., o registraci vozidel) atd.

¹⁰⁰ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. října 2000, sp. zn. 22 Cdo 2670/98.

¹⁰¹ Srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. února 2003, sp. zn. 33 Odo 919/2002.

Rakouskem, Belgií, Švýcarskem, Řeckem, Španělskem atd.), příp. alespoň proceduru jejich superlegalizace zjednodušují. V praxi je však bohužel někdy ověření listin požadováno i ve státech, kde by se podle dvoustranné smlouvy požadovat nemělo (např. Kypr, Řecko, Maďarsko, Rusko, Bělorusko, Vietnam, arabské státy)¹⁰².

Na půdě Haagské konference mezinárodního práva soukromého vznikla **Úmluva o zrušení požadavku ověřování cizích veřejných listin** (Úmluva o apostilaci)¹⁰³. Tato Úmluva má značný praktický význam, neboť mezi smluvními státy zrušuje požadavek superlegalizace veřejných listin v Úmluvě vymezených (srov. článek 1 Úmluvy o apostilaci)¹⁰⁴. Superlegalizace veřejné listiny je nahrazena tzv. apostilou, která žádnému dalšímu ověření nepodléhá. Apostila ve vztahu k ostatním smluvním státům Úmluvy o apostilaci obnovuje pro apostilovanou veřejnou listinu platnost zásady *acta probant sese ipsa*. Postup podle Úmluvy o apostilaci připadá v úvahu pouze tehdy, pokud smlouva o právní pomoci neupravuje jednodušší postup ověření veřejných listin (srov. čl. 8 Úmluvy o apostilaci). Úmluva o apostilaci se nevztahuje také na listiny vyhotovené diplomatickými a konzulárními zástupci¹⁰⁵.

Díky Úmluvě o apostilaci se značně zjednodušilo používání veřejných listin ve vztazích s těmi státy, které jsou stranou této Úmluvy a s nimiž neexistuje smlouva o právní pomoci, která by požadavek na superlegalizaci veřejných listin odstraňovala (popř. stanovila jednodušší postup než Úmluva o apostilaci). Jde např. o Německo, Nizozemí, Velkou Británii, Norsko, Švédsko, Spojené státy americké, Japonsko atd.¹⁰⁶.

Absence předepsané superlegalizace popř. apostilace cizí veřejné listiny neznamená, že by nebylo možno takovou listinu jako důkaz před soudem vůbec použít. Taková listina však bude soudem posuzována jako listina soukromá, neuplatní se tedy domněnka její pravdivosti.

2.4 Uznání a výkon cizích rozhodnutí

Případem mezinárodního prvku v řízení je i situace, kdy je žádáno o uznání a výkon cizího rozhodnutí, zejména soudního. ZMPS používá pojem „*cizí rozhodnutí*“ jako legislativní zkratku pro **všechna rozhodnutí cizích orgánů ve věcech uvedených v ust. § 1 ZMPS, včetně soudních smírů a cizích notářských listin** (srov. § 63 věta první ZMPS).

Ač tomu jazyková formulace ust. § 63 ZMPS zcela nenasvědčuje, pod cizí rozhodnutí je nutno podřadit i **cizí správní smíry** ve věcech uvedených v ust. § 1 ZMPS, nikoliv jen soudní smíry. Obdobně jako je tomu v České republice, i v zahraničí totiž může být svěřeno rozhodování o některých občanskoprávních, obchodněprávních, rodinněprávních nebo pracovněprávních věcech jiným orgánům než soudům (např. správním orgánům, a to z důvodu rychlosti řízení, odbornosti apod.). Ust. § 63 ZMPS proto používá pojem rozhodnutí justičních orgánů (nikoliv rozhodnutí soudů). Nebylo by však rozumné omezovat možnost uznání a výkonu smírů uzavřených před příslušným cizím orgánem v soukromoprávních věcech pouze na smíry soudní. Argumentovat lze jistě i tím, že smír jako exekuční titul není nakonec ničím jiným, než rozhodnutím

¹⁰² Lokayová, M.: Ověřování cizích veřejných listin, Ad Notam 4/2005, str. 117-118.

¹⁰³ Sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 45/1999 Sb., o přístupu České republiky k Úmluvě o zrušení požadavku ověřování cizích veřejných listin. Seznam smluvních států Úmluvy je možno najít na stránkách http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=41.

¹⁰⁴ Protože se Úmluva o apostilaci nevztahuje mj. na ověřování úředních překladů do cizího jazyka, tyto překlady je vhodné pořizovat až ve státě, kde má být cizí veřejné listiny použito.

¹⁰⁵ Ve vztahu k těmto listinám existuje Evropská úmluva o zrušení ověřování listin vyhotovených diplomatickými nebo konzulárními úředníky (Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 287/1998 Sb.). ČR je smluvní stranou této úmluvy. Seznam smluvních států je uveden na internetových stránkách Rady Evropy <http://conventions.coe.int>.

¹⁰⁶ Blíže k problematice ověřování veřejných listin viz Voštová, L.: Nad problematikou ověřování veřejných listin ve vztahu k zahraničí, Ad Notam 6/2003, str. 122-126.

příslušného orgánu, jímž se schvaluje dohoda dosažená účastníky (srov. i § 48 zákona č. 71/1967 Sb., správního řádu a §§ 67 a 99 OSŘ).

Z praktického pohledu problematika uznání a výkonu cizích rozhodnutí úzce souvisí s otázkou mezinárodní soudní pravomoci (viz kapitola 2.2). Sjednávají-li si strany dohodou soudiště, popř. bude-li mít žalobce možnost vybírat si z několika v úvahu připadajících soudišť, vždy musí již dopředu uvažovat, zda rozhodnutí vzešlé z nalézacího řízení bude uznatelné a vykonatelné ve státě, kde bude o uznání a výkon žádáno. Podcenění této otázky může vést k nemožnosti prosazení práv nebo vynucení povinností v rozhodnutí vymezených.

Je-li cizí soudní pravomocné rozhodnutí **uznáno** v České republice, znamená to, že se mu přiznávají **tytéž právní následky** jako pravomocnému rozhodnutí českého soudu v téže věci. Na uznané cizí rozhodnutí se hledí tak, jako by vzešlo z řízení před českými soudy. Uzané cizí rozhodnutí bude tedy **závazné** (§ 159, odst. 2 OSŘ) a vznikne **překážka rei iudicatae** (§ 159, odst. 3 OSŘ).

Výkon cizího rozhodnutí předpokládá jeho uznání. Výkonem cizího rozhodnutí rozumíme vynucení splnění rozhodnutím uložených povinností přímo prostřednictvím státní moci anebo alespoň postupem pod její kontrolou¹⁰⁷.

Neboť autoritativní rozhodnutí je projevem státní moci jednoho státu, uznat a vykonat ho v jiném státě lze zásadně jen při splnění určitých podmínek. Některé dvoustranné i mnohostranné **mezinárodní smlouvy** a právní předpisy Evropských společenství obsahují zvláštní (zpravidla jednodušší) podmínky a postupy pro uznání a výkon cizích rozhodnutí. V následujících kapitolách se budu zabývat především úpravou obsaženou v ZMPS. K rozboru úpravy uznání a výkonu cizích rozhodnutí podle předpisů Evropských společenství odkazuji čtenáře na kapitolu 3 níže.

2.4.1 Obecné podmínky pro uznání a výkon cizího soudního rozhodnutí

Výčet **obecných podmínek pro uznání a výkon cizího rozhodnutí** lze sestavit z ust. § 63 a 64 ZMPS. Jde o následující podmínky, které musí být splněny kumulativně:

- (i) uznáno a popř. vykonáno má být **cizí rozhodnutí**, jak bylo definováno výše v kapitole 2.4;
- (ii) příslušným cizím orgánem musí být potvrzena **právní moc** rozhodnutí¹⁰⁸;
- (iii) rozhodnutí nesmí být vydáno ve věci, ve které je dána **vylučná pravomoc** českých orgánů¹⁰⁹;
- (iv) rozhodnutí nesmí být vydáno ve věci, ve které by nebyla dána pravomoc cizího orgánu, pokud by se tato pravomoc posuzovala podle ustanovení o **příslušnosti českých soudů**;
- (v) v téže věci nesmí být českým orgánem vydáno pravomocné rozhodnutí, ani nesmí být v téže věci uznáno pravomocné rozhodnutí orgánu třetího státu, tj. **nesmí existovat překážka rei iudicatae**;
- (vi) účastníku řízení, vůči němuž má být rozhodnutí uznáno, **nesměla být odňata postupem cizího orgánu možnost účastnit se řízení**, zejména tím, že mu nebylo doručeno do vlastních rukou předvolání nebo návrh na zahájení řízení;

¹⁰⁷ Srov. Winterová, A., a kol.: Civilní právo procesní, 2. vydání, Linde Praha, 2002, str. 313.

¹⁰⁸ Právní moc nabývá cizí rozhodnutí podle pravidel příslušného cizího práva.

¹⁰⁹ Srov. kapitolu 2.2 a pozn. pod čarou č. 58.

- (vii) uznání se nesmí přičít českému **veřejnému pořádku**;
- (viii) musí být zaručena **vzájemnost**, ledaže cizí rozhodnutí nesměruje proti českému občanu nebo české právnické osobě.

Podmínka uvedená výše v bodě (iv) má zajistit, aby cizí rozhodnutí nebylo uznáno a vykonáno v případě, kdy cizí předpisy mezinárodního procesního práva upravují pravomoc příslušných cizozemských orgánů jako „**přehnanou**“.

Určité potíže by mohla působit podmínka uvedená v bodě (vi) výše. Jednou z překážek pro uznání a výkon cizího rozhodnutí je i skutečnost, že účastníku řízení byla postupem cizího orgánu **odňata možnost účastnit se řízení**. Příkladem je dále uváděno, že taková situace může nastat zejména v případě, kdy účastníku nebylo doručeno do vlastních rukou předvolání nebo návrh na zahájení řízení¹¹⁰.

Ustanovení § 64, písm. c) ZMPS je třeba rozumět tak, že překážka pro uznání a výkon cizího rozhodnutí je dána tehdy, pokud vzhledem k postupu cizího orgánu nelze proces považovat za spravedlivý z důvodu nedostatečné součinnosti s účastníkem řízení, bez ohledu na to, zda cizí orgán přesně dodržel procesní postup upravený příslušným cizím právem či nikoliv.

Domnívám se, že poskytnutí možnosti účastnit se řízení je v zásadě třeba posuzovat podle standardu, jaký vyplývá z českých procesních předpisů. Lze však akceptovat takový procesní postup cizího orgánu, který zásadně (v podstatných ohledech) neodporuje představě spravedlivého procesu podle českého práva. Tak např. překážka pro uznání a výkon cizího rozhodnutí bude dána tehdy, pokud žalovanému bylo předvolání doručováno pouze formou veřejné vyhlášky, o čemž se žalovaný nedozvěděl, a řízení se tudíž neúčastnil. Naopak např. v případě, kdy žalovanému byl v souladu s cizím procesním právem doručen platební rozkaz náhradním způsobem po předchozím neúspěšném doručení do vlastních rukou, není podle mého názoru z tohoto důvodu dána překážka pro uznání a výkon cizího rozhodnutí. Na tom nic nemění ani skutečnost, že české procesní právo náhradní doručení platebního rozkazu neumožňuje (srov. § 173, odst. 1 OSŘ), neboť tu podle mého názoru nejde o zásadní pravidlo zaručující rovnost účastníků jako atribut spravedlivého procesu.

O **veřejném pořádku** byla již řeč v kapitole 2.1. Výhrada veřejného pořádku má zabránit tomu, aby v České republice nebyla uznávána a vykonávána rozhodnutí, jejichž uznání a výkon by měl účinky neslučitelné se zásadami společenského a státního zřízení České republiky nebo jejího právního řádu, na kterých je nutno bezvýhradně trvat (srov. § 36 ZMPS). Za takové zásady je nutno považovat např. zásadu zákazu diskriminace z důvodu pohlaví, národnosti, rasy, apod.¹¹¹, zásadu monogamního manželství a minimálního věku 16 let pro uzavření manželství¹¹² nebo zásadu ochrany neopominutelného dědice¹¹³. Uplatnění výhrady veřejného pořádku bude namístě i tehdy, pokud byla obcházením zákona věc podřízena cizímu právnímu řádu s cílem vyhnout se tuzemským kogentním předpisům, na nichž je třeba trvat, anebo byla takto založena jurisdikce cizích orgánů¹¹⁴.

¹¹⁰ Souhlasím s názorem vysloveným v komentáři Z. Kučery a L. Tichého (Kučera, Z., Tichý, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, Komentář, Panorama Praha 1989, str. 311), že v ust. § 64, písm. c) *in fine* se zbytečně opakuje, že odnětí možnosti účastnit se řízení může nastat i tehdy, „...nebyl-li odpůrci návrh na zahájení řízení doručen do vlastních rukou.“

¹¹¹ Srov. i stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR Cpjf 27/86 ze dne 27. srpna 1987 a čl. 3, odst. 1 Listiny základních práv a svobod vyhlášené pod č. 2/1993 Sb.

¹¹² Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. vydání, str. 195-196.

¹¹³ Srov. rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 7. listopadu 2000, sp. zn. 12 Co 678/99-164, které je zmíněno v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. listopadu 2001, sp. zn. 21 Cdo 441/2001.

¹¹⁴ Viz. stanovisko uvedené v pozn. pod čarou č. 111 výše.

Pokud jde o požadavek **vzájemnosti**, postačí, bude-li dána materiální vzájemnost. Existence vzájemnosti se nepožaduje, jestliže rozhodnutí nesměřuje proti českému občanu nebo právnické osobě. Tím jsou zvýhodněni zejména čeští občané nebo právnické osoby, pokud usilují v České republice o uznání a výkon rozhodnutí směřujících proti občanům cizích států nebo cizím právnickým osobám.

Jsou-li všechny výše uvedené podmínky pro uznání a výkon cizího rozhodnutí splněny, cizí rozhodnutí je **nutno uznat nebo vykonat**, aniž by bylo soudem meritorně přezkoumáváno. Není přípustné, aby soud vytvářel další překážky pro uznání a výkon cizích rozhodnutí¹¹⁵.

2.4.2 Cizí rozhodnutí v majetkových věcech a o majetkových právech

Cizí rozhodnutí **v majetkových věcech**¹¹⁶ se uznává jednoduše tím, že český orgán k němu přihlédne, jako by šlo o rozhodnutí tuzemské. K uznání není třeba zvláštního řízení, uznání se nevyslovuje zvláštním výrokem (srov. § 65 ZMPS).

Jestliže je v řízení před tuzemským soudem třeba posoudit možnost uznání cizího rozhodnutí v majetkové věci, řešení této otázky se promítne jen do odůvodnění rozhodnutí. Z odůvodnění by vždy mělo být patrné, jak se soud s otázkou uznání relevantního cizího rozhodnutí vypořádal, aby bylo rozhodnutí tuzemského soudu z tohoto pohledu přezkoumatelné.

Podle ustanovení 65 ZMPS je třeba analogicky postupovat při uznání cizích rozhodnutí v jiných než majetkových věcech, není-li způsob jejich uznání v ZMPS zvláště upraven.

Cizí rozhodnutí **o majetkových právech** lze vykonat za podmínek uvedených výše v bodě 2.4.1, bude-li výkon nařízen českým soudem. Nařízení výkonu je třeba vždy odůvodnit (srov. § 66 ZMPS). Za rozhodnutí o majetkových právech je třeba považovat nejen rozhodnutí v majetkových věcech, ale i rozhodnutí ukládající majetkové (zejména peněžní) plnění.

Otázkou je, zda lze podle § 66 ZMPS analogicky vykonat i jiná cizí rozhodnutí než rozhodnutí o majetkových právech. Ve stanovisku Nejvyššího soudu Cpjf 27/86 je uvedeno, že „Z ustanovení MPSaP, ani z ustanovení OSŘ... nelze přesvědčivě dovodit, že by v těchto případech nemohl soud v České republice nařídit např. soudní výkon cizího rozhodnutí podle ustanovení § 272 nebo § 273 OSŘ.“ Opačný názor zastává Z. Kučera¹¹⁷, když uvádí, že „Z textu § 66 ZMPS („cizí rozhodnutí o majetkových právech“ a výslovně uvedená souvislost a návaznost tohoto ustanovení s § 63 a 64) je patrné, že nelze vykonat cizí rozhodnutí jiná než o majetkových právech, ukládající jiné chování (např. ve věcech svěření dítěte do výchovy určité osoby), neboť státní donucení proti osobám je přípustné jen na podkladě zákona a v jeho mezích... Pro použití státního donucení je třeba pozitivního právního podkladu. Pouze mezinárodní smlouva závazná pro ČR by... mohla stanovit něco jiného.“

Domnívám se, že ustanovení § 66 ZMPS nelze analogicky aplikovat na výkon cizích rozhodnutí o jiných než majetkových právech, neboť v oblasti práva veřejného (§ 66 ZMPS je nepochybně norma veřejnoprávního charakteru) není obecně přípustné použití analogie, pokud by se tím zhoršovalo postavení soukromého subjektu (zde povinného, jemuž by vznikla povinnost výkon rozhodnutí strpět). Na podporu tohoto názoru lze uvést i judikaturu Ústavního soudu, která

¹¹⁵ Např. vada v označení účastníka řízení v cizím rozhodnutí není na překážku jeho uznání a výkonu, je-li možné z něj bez pochybností dovodit, komu bylo přiznáno právo nebo uložena povinnost. Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. ledna 2005, sp. zn. 20 Cdo 2442/2003.

¹¹⁶ K pojmu „majetková věc“ srov. kapitolu 2.2.1.

¹¹⁷ Kučera, Z.: Mezinárodní právo soukromé, 6. vydání, str. 410-411.

přináší některé obecně platné závěry, i když se v konkrétním případě jednalo o skutkově dosti specifický případ.¹¹⁸

Z mnohostranných mezinárodních smluv, které upravují uznávání a výkon některých cizích rozhodnutí v majetkových věcech lze jmenovat již zmíněnou **Úmluvu o přepravní smlouvě v mezinárodní silniční dopravě (CMR)** a **Úmluvu o mezinárodní železniční dopravě (COTIF)**. Uznání a výkon rozhodnutí o vyživovací povinnosti upravuje mezi smluvními státy **Haagská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti**¹¹⁹.

O uznání a výkonu rozhodnutí ve vztazích mezi členskými státy Evropské unie podle **Bruselské úmluvy** a **Nařízení Brusel I** je blíže pojednáno v kapitole 0. Tamtéž je pojednáno i o **Luganské úmluvě**.

2.4.3 Cizí rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech určení otcovství

Cizí rozhodnutí ve **věcech manželských** a ve **věcech určení otcovství**, je-li alespoň jedním z účastníků český občan, se v České republice uznávají jen na základě **rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky** po slyšení nejvyššího státního zástupce, a to při splnění podmínek uvedených výše v kapitole 2.4.1 v bodech (i), (ii), (v) až (vii). Překážkou pro uznání těchto rozhodnutí tedy není existence výlučné pravomoci českých soudů, přehnaná pravomoc zahraničních orgánů, ani nedostatek vzájemnosti (srov. § 67, odst. 1 ZMPS). Z ustanovení § 67, odst. 3 ZMPS však vyplývá další podmínka pro uznání těchto rozhodnutí, a to požadavek, aby byl skutkový základ zjištěn způsobem vyhovujícím v podstatě (tj. nikoliv ve všech podrobnostech) příslušným ustanovením českého práva¹²⁰.

Návrh na uznání výše uvedených cizích rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech určení otcovství jsou legitimováni podat (srov. § 67, odst. 2 ZMPS):

- (i) kterýkoliv z účastníků řízení před zahraničním orgánem, přičemž se nemusí jednat právě o účastníka s českým občanstvím;
- (ii) každý, kdo prokáže na uznání právní zájem;
- (iii) v zájmu společnosti i nejvyšší státní zástupce.

O uznání rozhoduje Nejvyšší soud **rozsudkem** a jednání nemusí nařizovat (§ 67, odst. 2 ZMPS *in fine*). Teprve nabytím právní moci rozsudku Nejvyššího soudu, jímž se cizí rozhodnutí uznává, nastávají v České republice závaznost uznaného cizího rozhodnutí a vzniká překážka *rei iudicatae*.

Pravomocná cizí rozhodnutí ve **věcech manželských** a ve **věcech určení otcovství** (a analogicky i v jiných statusových věcech), byli-li všichni účastníci v rozhodné době (tj. v době vydání rozhodnutí) **příslušníky státu, o jehož rozhodnutí jde**, se uznávají v České republice *ex lege*, ledaže by se uznání přičilo veřejnému pořádku (srov. § 68, odst. 1 ZMPS). Totéž platí i

¹¹⁸ V nálezu Ústavního soudu ze dne 11. dubna 2001, sp. zn. II. ÚS 487/2000 se uvádí: „Dle názoru Ústavního soudu lze přijmout názor, že mezery v předpisech veřejnoprávního charakteru, pokud se rozhoduje o povinnostech subjektu k jeho tíži, je možno vyplňovat extenzivním výkladem, avšak pouze tehdy, jestliže interpretace za použití všech metod vede k nepochybnému závěru o smyslu a rozsahu předmětné právní normy. Oproti tomu použití analogie v právu veřejném, zejména pokud se tím zhoršovalo právní postavení daného subjektu, je obecně nepřijatelné.“

¹¹⁹ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 132/1976 Sb., o Úmluvě o uznávání a výkonu rozhodnutí o vyživovací povinnosti. Tato Úmluva nahrazuje mezi smluvními státy starší Haagskou úmluvu o uznání a vykonatelnosti rozhodnutí o vyživovací povinnosti k dětem (Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 14/1973 Sb.).

¹²⁰ Problém může nastat, pokud z odůvodnění cizího rozhodnutí, jehož uznání je žádáno, není patrné, jaká skutková zjištění a na základě jakých důkazů zahraniční orgán učinil. Bude potom na navrhovateli, aby předložil důkazy, z nichž vyplýne dostatečně zjištění skutkového základu zahraničním orgánem (např. opisem některých listin založených ve spise vedeném zahraničním orgánem apod.).

v případě, kdy sice všichni účastníci nebyly příslušníky státu, o jehož rozhodnutí jde, ale rozhodnutí se v domovských státech všech účastníků uznává (srov. § 68, odst. 2 ZMPS).

Z mnohostranných mezinárodních smluv, které upravují uznání cizích rozhodnutí v manželských věcech lze uvést **Haagskou úmluvu o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití**¹²¹.

Ve vztazích mezi členskými státy Evropské unie s výjimkou Dánska je problematika uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských řešena **Nařízením Brusel IIA**, o němž je pojednáno v kapitole 3.4.

2.4.4 Zvláštní ustanovení o uznání a výkonu některých cizích soudních rozhodnutí (§ 68a a násl. ZMPS)

Novelou provedenou zákonem č. 361/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů, byl do druhé části ZMPS s účinností od 15. června 2004 vložen nový čtvrtý oddíl (§§ 68a až 68c) obsahující zvláštní ustanovení o uznání a výkonu některých cizích rozhodnutí. Tato ustanovení jsou *leges speciales* vůči ustanovením obsaženým ve třetím oddíle druhé části ZMPS.

Ustanovení čtvrtého oddílu druhé části ZMPS se použije v řízení o uznání a výkonu cizích rozhodnutí, jiných veřejných listin a soudních smírů, v nichž se postupuje podle předpisu Evropských společenství nebo podle vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejíž ratifikaci dal Parlament souhlas, a již je Česká republika vázána (§ 68a ZMPS). Poznámka pod čarou pak uvádí, že takovým předpisem Evropských společenství nebo mezinárodní smlouvy je především **Nařízením Brusel I**, **Nařízením Brusel II** (nyní **Nařízením Brusel IIA**) a **Haagská úmluva o ochraně dětí**.

Požádá-li strana podle předpisu Evropských společenství nebo mezinárodní smlouvy, aby o uznání rozhodnutí bylo rozhodnuto ve **zvláštním řízení**, rozhodne soud o uznání **rosudkem**, jednání nemusí nařizovat (§ 68b ZMPS).

Uznání cizího rozhodnutí rozhodnutím vydaným ve zvláštním řízení předpokládá **Nařízením Brusel I** v čl. 33, odst. 2, stane-li se sporným, zda cizí rozhodnutí má být uznáno, a nejde-li o případ, kdy je tato otázka řešena jako předběžná otázka v jiném soudním řízení. Jinak jsou rozhodnutí vydaná v jednom členském státě Evropské unie uznávána v jiném členském státě Evropské unie **automaticky**, bez nutnosti zvláštního řízení (srov. čl. 33, odst. 1 Nařízením Brusel I). Obdobně je tak tomu u uznání a výkonu rozhodnutí v režimu **Nařízením Brusel IIA** (srov. čl. 21, odst. 3 Nařízením Brusel IIA).

Podle čl. 24 **Haagské úmluvy na ochranu dětí** může zainteresovaná osoba požadovat, aby orgány jednoho smluvního státu rozhodly o uznání opatření přijatého v jiném smluvním státě. Po přistoupení České republiky k **Bruselské úmluvě** a **Luganské úmluvě** bude § 68b ZMPS adaptačním ustanovením i ve vztahu k příslušným ustanovením těchto úmluv (srov. čl. 26, odst. 2 Bruselské úmluvy a čl. 26, odst. 2 Luganské úmluvy).

Ustanovení § 68c ZMPS reagují na skutečnost, že výše zmíněné právní předpisy Evropských společenství a mezinárodní smlouvy počítají s **prohlášením vykonatelnosti** jako s určitým mezistupněm mezi uznáním cizího rozhodnutí a nařízením jeho výkonu (srov. čl. 38, odst. 1 Nařízením Brusel I; čl. 28, odst. 1 Nařízením Brusel IIA; čl. 31, odst. 1 Bruselské úmluvy; čl. 31, odst. 1 Luganské úmluvy; čl. 28 Haagské úmluvy na ochranu dětí).

¹²¹ Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 131/1976 Sb., o Úmluvě o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití.

Oprávněný má možnost podat návrh na prohlášení vykonatelnosti **současně s návrhem na nařízení výkonu rozhodnutí nebo exekuce**. Soud v takovém případě rozhodne o obou návrzích samostatnými výroky jedním usnesením. Usnesení musí být odůvodněno, a to i když soud rozhoduje jen o jednom z těchto návrhů (srov. § 68c, odst. 2 ZMPS).

Pokud soud rozhoduje současně o návrhu na prohlášení vykonatelnosti i o návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí nebo exekuce, lhůta pro podání opravného prostředku proti rozhodnutí o nařízení výkonu rozhodnutí nebo exekuce neskončí dříve, než lhůta pro podání opravného prostředku proti rozhodnutí o uznání anebo o prohlášení vykonatelnosti, kterou stanoví příslušný předpis Evropských společenství nebo mezinárodní smlouva (srov. § 68c, odst. 3 ZMPS).

Pro případ, kdy povinný nemá možnost v řízení o prohlášení vykonatelnosti před soudem prvního stupně namítat existenci důvodů pro neuznání rozhodnutí a existence těchto důvodů je přitom soudem zkoumána jen k námitce (srov. čl. 41, věta druhá ve spojení s čl. 33 Nařízení Brusel I; čl. 31, odst. 1 věta druhá ve spojení s čl. 21 Nařízení Brusel IIA; čl. 34 věta za středníkem ve spojení s čl. 26 Bruselské úmluvy a obdobná ustanovení Luganské úmluvy), ust. § 68c, odst. 3 ZMPS stanoví, že odvolací soud, který shledá důvody pro neuznání cizího rozhodnutí, jejichž existenci nemohl zkoumat soud v prvním stupni, **zruší rozhodnutí** soudu prvního stupně a návrh **zamítne**.

Právní moc rozhodnutí ve výroku o nařízení výkonu rozhodnutí nebo exekuce je **podmíněna** právní mocí rozhodnutí ve výroku o prohlášení cizího rozhodnutí za vykonatelné (srov. §68c, odst. 4 ZMPS).

Ustanovení čtvrtého oddílu druhé části ZMPS je vždy třeba vykládat v souvislosti s ustanoveními právních předpisů Evropských společenství nebo mezinárodních smluv, k jejichž adaptaci jsou určena.

V odborné literatuře bylo již poukázáno na to, že řízení o prohlášení vykonatelnosti podle výše zmíněných právních předpisů Evropských společenství představuje ve srovnání s úpravou obsaženou v §§ 65 a 66 ZMPS určitou komplikaci. Režim uznání a výkonu rozhodnutí vydaných zejména v členských státech EU tak bude z hlediska vlastního řízení složitější, než tomu bude při uznání a výkonu cizích rozhodnutí postupem podle ustanovení §§ 65 a 66 ZMPS¹²².

Teprve čas ukáže, zda je úprava obsažená v ust. §§ 68a až 68c ZMPS potřebná, zda je dobře zvládnuta a zda přispěje k sjednocení soudní praxe a k efektivnímu rozhodování.

¹²² Pauknerová, M.: Mezinárodní civilní procesní právo po vstupu České republiky do EU – vybrané otázky, Právní rozhledy 9/2004, str. 338.

3 Přehled a rozbor právní úpravy v právu ES/EU

Vstup České republiky do Evropské unie¹²³ má z hlediska mezinárodního procesního práva zásadní význam. Pramenem právní úpravy českého mezinárodního procesního práva se staly i příslušné **právní předpisy Evropských společenství**.

Podle článku 2 Aktu o podmínkách přistoupení České republiky (a dalších států) a o úpravách smluv, na nichž je založena Evropská unie („Akt o podmínkách přistoupení“), se ode dne přistoupení stávají pro nové členské země závazná ustanovení původních smluv a aktů přijatých orgány Společenství. Akt o podmínkách přistoupení je nedílnou součástí Smlouvy mezi členskými státy Evropské unie a Českou republikou (a dalšími státy) o přistoupení k Evropské unii, která byla publikována pod číslem 44/2004 Sb.m.s. a v Úředním věstníku EU dne 23. září 2003¹²⁴.

Obecně závaznými a bezprostředně použitelnými v České republice se okamžikem vstupu do Evropské unie stala přímo aplikovatelná ustanovení **primárního práva** a také **nařízení**. Pokud jde o **směrnice**, tyto jsou závazné pro každý členský stát pokud jde o výsledek, jehož má být dosaženo, volba forem a prostředků je ponechána na úvaze vnitrostátního zákonodárce (srov. čl. 249 SES). Směrnice určené všem stávajícím členskými státy je nutno považovat za směrnice určené i České republice (srov. čl. 53 Aktu o podmínkách přistoupení).

Jak bylo již uvedeno v kapitole 1.4, důležitým principem ovládajícím vztah komunitárního práva a národních práv členských států Evropské unie je **princip přednosti komunitárního práva** a s ním související **princip eurokonformního výkladu** a **princip přímého účinku** (v podrobnostech viz kapitolu 1.4). Je tedy třeba mít na paměti, že před ustanoveními právních předpisů vnitrostátního původu, zejména tedy ZMPS, je nutno přednostně aplikovat obecně závazné a bezprostředně použitelné právní předpisy Evropských společenství, spadá-li posuzovaná věc do předmětu jejich úpravy.

V praxi může samozřejmě vzniknout i otázka, zda má v konkrétním případě být aplikováno nařízení nebo mnohostranná či dvoustranná mezinárodní smlouva, která má rovněž přednost před zákonem. Tato otázka je nařízením zpravidla řešena výslovně, a to nejčastěji tak, že ve vztazích mezi členskými státy Evropské unie bude aplikováno nařízení.

Vzhledem k dnešnímu rozsahu a významu právních předpisů Evropských společenství z oblasti mezinárodního práva procesního resp. obecně z oblasti evropského mezinárodního práva soukromého lze konstatovat, že vstup České republiky do Evropské unie znamenal největší změnu v českém mezinárodním právu soukromém a procesním od přijetí ZMPS.

V následující kapitolách se budu podrobněji věnovat právním předpisům Evropských společenství z oblasti mezinárodního civilního procesního práva.

3.1 Soudní spolupráce v občanských a obchodních věcech

Podíváme-li se zpět na historii evropského mezinárodního práva procesního, zjistíme, že **Smlouva o založení evropského hospodářského společenství** (tzv. Římská smlouva podepsaná v roce 1957) již ve své původní podobě obsahovala v **čl. 220** (nyní čl. 293 SES) ustanovení, podle nichž členské státy v případě potřeby zahájí mezi sebou jednání s cílem ve prospěch svých státních příslušníků mj. zjednodušit formality, jimž podléhá vzájemné uznávání a výkon soudních rozhodnutí a rozhodčích nálezů.

¹²³ Česká republika vstoupila do Evropské unie spolu se Slovenskem, Polskem, Maďarskem, Slovinskem, Estonskem, Lotyšskem, Litvou, Kypru a Maltou dne 1. května 2004.

¹²⁴ OJ L 236, Volume 46, 23. September 2003.

Protože výčet činností Společenství v článku 3 původní Smlouvy o založení EHS neposkytoval solidní základ pro vydávání komunitárních předpisů v oblasti mezinárodního práva soukromého a procesního, stal se na dlouhou dobu východiskem právě čl. 220 Smlouvy o EHS, který předpokládal, že členské státy Evropských společenství budou uzavírat v souladu s cíly ES mezinárodní smlouvy (tzv. **komunitární konvence**).

V oblasti evropského mezinárodního práva procesního takto byla uzavřena mezi členskými státy ES **Bruselská úmluva o pravomoci soudů a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech** z roku 1968 („Bruselská úmluva“, blíže viz kapitolu 3.2). Nové členské státy ES vždy k Bruselské úmluvě přistupují.

S úmyslem dále prohloubit unifikaci pravidel mezinárodního práva soukromého uzavřely členské státy ES dále **Římskou úmluvu o právu rozhodném pro smluvní závazky** z roku 1980. Tato Úmluva se nicméně neopírala o článek 220 Smlouvy o EHS.

Jelikož Bruselská úmluva neumožňovala přistoupení nečlenských států ES a přitom byla pociťována potřeba upravit obdobně jako v Bruselské úmluvě soudní pravomoc a vzájemné uznávání rozsudků v občanských a obchodních i ve vztazích mezi členskými státy ES a Evropského sdružení volného obchodu (ESVO), uzavřeli členské státy ES a ESVO mezi sebou **Luganskou úmluvu o soudní pravomoci a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech** z roku 1988 („Luganská úmluva“, blíže viz kapitolu 3.2). Luganská úmluva umožňuje, aby se její smluvní stranou stal i stát, který není členem ES či ESVO.

Novou formu spolupráce ve věcech justice přinesla **Maastrichtská smlouva** z roku 1992. Spolupráce ve věcech justice a vnitra se stala **třetím pilířem** nově založené Evropské unie. Za věc společného zájmu všech států Evropské unie byla považována i **soudní spolupráce v občanských věcech** (srov. čl. K.1, odst. 6 Maastrichtské smlouvy).

Dle Maastrichtské smlouvy byla Rada EU oprávněna v oblasti spolupráce ve věcech justice a vnitra (i) zaujímat společné postoje a podporovat spolupráci přispívající k dosažení cílů Unie, (ii) přijímat společné akce při respektování principu subsidiarity a prováděcí opatření k nim a (iii) vypracovávat úmluvy, doporučovat je členským státům k přijetí a přijímat opatření k jejich použití [srov. čl. K.3, odst. 2 Maastrichtské smlouvy].

Začlenění soudní spolupráce v občanských věcech do třetího (mezivládního) pilíře nepřineslo potřebnou míru prohloubení spolupráce v této oblasti a tato struktura začala být záhy považována za neefektivní¹²⁵.

Zcela nový právní základ pro vydávání předpisů evropského mezinárodního práva soukromého a procesního přinesla **Amsterodamská smlouva** z roku 1997, která provedla částečnou **komunitarizaci** materie dosud zařazené do třetího pilíře Evropské unie. Justiční spolupráce ve věcech civilních tak byla přesunuta do prvního pilíře Evropské unie.

Podle **čl. 65 SES** ve znění Smlouvy z Nice (původně čl. 73m SES ve znění Amsterodamské smlouvy) „*Opatření v oblasti soudní spolupráce v civilních věcech s mezinárodním prvkem přijímaná podle článku 67 [SES], pokud je to nutné k řádnému fungování vnitřního trhu, zahrnují mimo jiné:*

(a) *zlepšení a zjednodušení:*

- *systemu mezinárodního doručování soudních a mimosoudních písemností;*

¹²⁵ Srov. např. odstavec 16 Akčního plánu Komise a Rady na nejhodnější implementaci ustanovení Amsterodamské smlouvy o prostoru svobody, bezpečnosti a práva, COM 1999/348, OJ C 19, 23. January 1999.

- spolupráce při opatřování důkazů;
  - uznání a výkonu soudních a mimosoudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech;
- (b) podporu slučitelnosti norem členských států v oblasti kolizní a určování pravomoci;
- (c) odstraňování překážek řádného průběhu občanskoprávního řízení, popřípadě podporou slučitelnosti úpravy občanskoprávního řízení v členských státech.“

Díky zařazení soudní spolupráce v civilních věcech do prvního (komunitárního) pilíře EU získaly orgány Evropských společenství možnost upravovat tuto oblast **právními akty prvního pilíře** (v praxi zejména **nařízeními**).

Dnes lze již s jistotou konstatovat, že čl. 65 SES je vykládán orgány Evropských společenství značně extenzivně¹²⁶ a je používán jako právní základ pro vydávání aktů sekundárního komunitárního práva, o nichž může panovat určitá pochybnost, zda splňují všechny podmínky, které lze z ustanovení čl. 65 SES ve spojení s čl. 5 SES pro vydávání příslušných aktů identifikovat:

- (i) musí jít o opatření v civilních věcech s mezinárodním prvkem;
- (ii) přijetí opatření je nutné k řádnému fungování vnitřního trhu; a
- (iii) při přijímání opatření by měla být respektována zásada subsidiarity a proporcionality.

Realitou nicméně je, že podle článku 65 SES byly dosud přijaty následující právní akty, jejichž výčet se bude do budoucna nepochybně dále rozšiřovat:

	Název aktu	Platnost	Účinnost*	Publikace
1.	Nařízení č. 1346/2000, o úpadkovém řízení	31.5.2002	-	OJ L 160, 30.6.2000
2.	Nařízení č. 1347/2000, o soudní příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem (tzv. Nařízení Brusel II)	1.3.2001	-	OJ L 160, 30.6.2000
3.	Nařízení č. 1348/2000, o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech EU	31.5.2001	-	OJ L 160, 30.6.2000
4.	Nařízení č. 44/2001, o soudní příslušnosti a uznání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních (tzv. Nařízení Brusel I)	1.3.2002	-	OJ L 012, 16.1.2001
5.	Nařízení č. 1206/2001, o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech	1.7.2001	1.1.2004	OJ L 174, 27.6.2001
6.	Rozhodnutí Rady č. 2001/470, o založení evropské justiční sítě v občanských a obchodních věcech	1.12.2002	-	OJ L 174, 27.6.2001
7.	Nařízení č. 743/2002 o založení obecného rámce pro činnost Společenství usnadňující justiční spolupráci v civilních věcech	1.5.2002	-	OJ L 115, 1.5.2002
8.	Směrnice 2003/8/ES, o zlepšení přístupu ke spravedlnosti v přeshraničních sporech vytvořením minimálních společných pravidel pro právní pomoc v těchto sporech	31.1.2003	-	OJ L 026, 31.1.2003
9.	Nařízení č. 2201/2003, o soudní příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem a o zrušení nařízení č. 1347/2000 (tzv. Nařízení Brusel IIA)	1.8.2004	1.3.2005	OJ L 338, 23.12.2003
10.	Nařízení č. 805/2004, o evropském exekučním titulu pro nesporné pohledávky	21.1.2005	21.10.2005	OJ L 143, 30.4.2004

¹²⁶ Pauknerová, M.: Evropské mezinárodní právo soukromé a procesní – aktuální otázky, Evropské právo 8/2003 (Příloha Právních rozhledů), str. 3.

* tam, kde se liší od platnosti aktu

Důležité je, že podle **Protokolu o postavení Spojeného království a Irska a Protokolu o postavení Dánska**, které jsou připojeny k Amsterodamské smlouvě, nejsou pro tyto státy závazná a použitelná ustanovení hlavy IIIa SES (nyní hlavy IV SES¹²⁷) a opatření podle nich přijatá, ledaže se příslušný stát rozhodne jinak. Výše uvedené právní akty přijaté podle čl. 65 SES tedy neplatí ve vztahu k **Dánsku**, které na rozdíl od Velké Británie a Irska zvláštního postavení vyplývajícího z příslušného protokolu prozatím využívá.

Další zvláštností, o které je třeba se v souvislosti s čl. 65 SES zmínit, je **zvláštní úprava pokládání předběžných otázek ESD**. Na rozdíl od komunitárních konvencí (např. již zmíněné Bruselské úmluvy) vyplývá pravomoc ESD interpretovat sekundární právní akty přijaté podle čl. 65 SES přímo ze SES samotné a není třeba ji zakládat zvláštními protokoly (srov. čl. 234, odst. 1 SES).

Podle **čl. 68 SES**, který je *lex specialis* vůči čl. 234 SES, se s předběžnou otázkou na ESD týkající se výkladu hlavy IV SES nebo platnosti a výkladu aktů orgánů Společenství vydaných na základě této hlavy obrací vždy pouze **soud poslední instance**, považuje-li zodpovězení této otázky za nezbytné k vydání rozsudku.

I pro pokládání předběžných otázek v souladu s čl. 68 SES samozřejmě platí, že předběžnou otázku není na místě pokládat tam, kde neexistují rozumné pochybnosti o platnosti nebo výkladu aktu, a dále v případech, kdy již o dané otázce ESD rozhodl, popř. již existuje konstantní judikatura ESD¹²⁸.

Na otázku, který soud bude soudem poslední instance ve smyslu čl. 68 SES, nelze dát obecně platnou odpověď. To proto, že možnost použít určitý běžně dostupný opravný prostředek (zejména odvolání, dovolání, kasační stížnost) závisí na řadě okolností. Lze usuzovat, že soudem poslední instance bude zpravidla **Nejvyšší soud**, eventuelně **Nejvyšší správní soud**. Dovolání a kasační stížnost jsou sice z hlediska českého práva opravné prostředky mimořádné, nicméně jedná se o opravné prostředky relativně běžně dostupné. Připadá-li v úvahu podání dovolání nebo kasační stížnosti, nelze tvrdit, že by proti rozhodnutí soudu neexistoval běžně dostupný opravný prostředek, který má patrně ustanovení čl. 68, odst. 1 SES na mysli. Odkázat lze podpůrně i na rozhodnutí **Lyckeskog**¹²⁹, v němž ESD tuto otázku řešil (byť se jednalo o postup podle čl. 234, odst. 3 SES) ve vztahu k Nejvyššímu soudu Švédska¹³⁰.

Na ESD se ve věci výkladu aktů podle hlavy IV SES mohou obracet i Rada, Komise nebo členský stát, rozhodnutím ESD však nebudou dotčeny rozsudky soudů členských států, které již nabyly právní moci (srov. čl. 68, odst. 2 SES).

Je třeba dodat, že čl. 65 SES není jediným možným právním základem pro **vnitřní pravomoc** Evropského společenství v oblasti evropského mezinárodního práva soukromého a procesního.

¹²⁷ Tato hlava nazvaná „VÍZOVÁ, AZYLOVÁ A PŘÍSTĚHOVALECKÁ POLITIKA A JINÉ POLITIKY TÝKAJÍCÍ SE VOLNÉHO POHYBU OSOB“ zahrnuje i zmíněný čl. 65, který je dnes právním základem unifikace kolizního i procesního civilního práva. Vzhledem k rozsahu a významu právních aktů přijatých podle čl. 65 SES se název IV. hlavy SES nejeví dnes již jako zcela přiléhavý.

¹²⁸ Srov. rozhodnutí ESD ze dne 6. října 1982, *Srl CILFIT and Lanificio di Gavardo SpA v Ministry of Health*, věc 283/81.

¹²⁹ Rozhodnutí ESD ze dne 4. června 2002, *Kenny Roland Lyckeskog*, věc C-99/00.

¹³⁰ Z uvedených důvodů mám určitou pochybnost o přesnosti tvrzení N. Rozehnalové, že „*Základní rozdíl [při pokládání předběžných otázek podle čl. 68, odst. 1 SES] je dán v subjektech, které se mohou na ESD obracet s dotazy. Dle čl. 68 odst. 1 [SES] jsou to nikoli soudy prvostupňové, ale jen soudy odvolací.*“ Srov. Rozehnalová, N.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, *Právní fórum* 2/2005, str. 44.

Podle **čl. 94 SES** mohou být přijímány směrnice ke sblížení právních a správních předpisů členských států, které mají přímý vliv na utváření a fungování vnitřního trhu. Podle tohoto článku bylo přijato již několik sektorových směrnic, z nichž některé obsahují mj. kolizní normy. Dle čl. 95 SES mohou být přijímána v oblasti vnitřního trhu i opatření.

Nadále zřejmě zůstává možnost uzavírat i tzv. komunitární konvence podle **čl. 293 SES**. Dosavadní a očekávaný vývoj však jednoznačně nasvědčují tomu, že nad formou mezinárodní smlouvy převládne forma nařízení. Výhodou je jistě pružnější procedura přijetí a změny nařízení. Posun k formě nařízení vydávaných na základě článku 65 SES, zvláště je-li tento článek vykládán značně extenzivně, však může být vnímán jako nezdravá plíživá expanze aktivit Evropských společenství do oblastí, kde by bylo vhodnější zachovat vyšší míru suverenity jednotlivých členských států.¹³¹

Spíše teoretickou možností je vydávat předpisy evropského mezinárodního práva soukromého a procesního na základě **čl. 308 SES**, podle něhož je možné přijmout vhodná opatření v případě, kdy k dosažení určitých cílů Společenství v rámci společného trhu je nezbytná činnost Společenství, k níž však SES neposkytuje potřebné pravomoci. Možnost přijímat opatření na základě tohoto článku je díky jeho zjevné „záchranné“ povaze zcela **výjimečná** a při přijímání příslušných opatření by samozřejmě bylo třeba respektovat **zásadu subsidiarity** a **proporcionality** (srov. čl. 5 SES). Neuvážené využití tohoto článku by v každém případě mohlo otřást důvěrou v legalitu i legitimitu opatření přijímaných Evropským společenstvím.

V následujících kapitolách se budu podrobněji zabývat rozbořem jednotlivých právních předpisů evropského mezinárodního civilního procesního práva.

3.2 Bruselská úmluva, Luganská úmluva

Již v roce 1960 byla ustavena **komise expertů**, která měla připravit návrh textu komunitární úmluvy o pravomoci a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech předvídané **čl. 220 Smlouvy o EHS**. Zpravodajem této komise se stal **P. Jenard**.

Komise expertů zvažovala dva možné přístupy, jak dosáhnout zjednodušení formalit při uznávání soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech¹³². V úvahu připadala jednak koncepce, podle které by připravovaná úmluva přímo neupravovala pravidla pro soudní pravomoc, avšak soudní rozhodnutí vydaná v jednom členském státě by byla uznatelná a vykonatelná pouze za předpokladu, že pravomoc příslušného soudu by byla dána podle pravidel v úmluvě obsažených. Úmluva by tedy upravovala soudní pravomoc pouze nepřímo, šlo by o tzv. *convention simple*¹³³.

Druhým možným přístupem bylo vypracování tzv. *convention double*, tj. úmluvy, která by vedle pravidel pro uznání a výkon soudních rozhodnutí přímo upravovala i pravidla pro soudní pravomoc ve věcech občanských a obchodních. Komise expertů se nakonec přiklonila k vypracování tohoto typu úmluvy, protože shledala několik výhod tohoto modelu.

¹³¹ Osobně se s takovými obavami příliš neztotožňuji a aktivity Evropského společenství na poli evropského mezinárodního práva soukromého a procesního považuji za prospěšné, nicméně argumentům poukazujícím na poněkud sporný extenzivní výklad čl. 65 SES rozumím.

¹³² Jenardova zpráva k Úmluvě o pravomoci soudů a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech („Jenardova zpráva“), OJ C 59, 5. března 1979, str. 7.

¹³³ Příkladem tzv. *convention simple* je Haagská úmluva o uznání a výkonu rozsudků v občanských a obchodních věcech z roku 1971. Soudní rozhodnutí podle této Úmluvy jsou uznatelná a vykonatelná pouze tehdy, byla-li by pravomoc soudu, který rozhodnutí vydal, dána podle pravidel v Úmluvě obsažených (srov. čl. 4, odst. 1 ve spojení s články 10 až 12 této Úmluvy). Smluvními státy této Úmluvy jsou pouze Kypr, Nizozemí, Portugalsko a Kuwait.

Jako výhodu tzv. *convention double* shledala komise expertů především **zvýšenou harmonizací pravidel pro soudní příslušnost mezi stranami úmluvy** a s tím související výhody: (i) vyšší právní jistotu pro strany sporu pokud jde o možné místo sudiště, (ii) alespoň částečné opuštění národních pravidel upravujících soudní pravomoc jako přehnanou a (iii) možnost upravit překážku *lis pendens*. To vše pak mělo vést k dosažení hlavního cíle úmluvy, jímž byl volný pohyb rozsudků¹³⁴.

Bruselská úmluva z roku 1968, jejíž text byl navržen zmíněnou komisí expertů, se stala první komunitární úmluvou přijatou podle čl. 220 Smlouvy o založení EHS. Původně byla přijata šesti zakládajícími členskými státy EHS a vstoupila v platnost 1. února 1973. Všechny nově přistoupivší členské státy ES (EU) k Bruselské úmluvě přistupují a Úmluva je v souvislosti s tím vždy adekvátně revidována.

Velmi důležitý je fakt, že na základě **Protokolu z roku 1971 o výkladu Bruselské úmluvy** získal ESD pravomoc Bruselskou úmluvu závazně vykládat. ESD postupně musel autonomně vyloužit řadu pojmů civilního procesního práva obsažených v Bruselské úmluvě. Centralizovaný a závazný výklad ESD je považován za podstatnou výhodu Bruselské úmluvy oproti např. úmluvám vzniklým na půdě Haagské konference mezinárodního práva soukromého. I díky výkladu ESD bývá s odstupem času přínos Bruselské úmluvy hodnocen kladně a je vyzdvihován jako jeden z důvodů, proč se Bruselská úmluva stala základem pro širší sblížení procesního práva členských států Evropské unie¹³⁵.

Vzhledem k tomu, že Bruselská úmluva byla po přijetí Amsterodamské smlouvy transformována do **Nařízení Brusel I** na základě čl. 65 SES, odkazují čtenáře na kapitulu 3.3, kde se podrobněji věnují Nařízení Brusel I. Je třeba říci, že po obsahové stránce si Bruselská úmluva a Nařízení Brusel I v zásadě odpovídají, nicméně existují mezi nimi určité rozdíly¹³⁶. Judikatura ESD týkající se Bruselské úmluvy je však v zásadě použitelná i při výkladu Nařízení Brusel I. Ve vztazích mezi členskými státy EU s výjimkou Dánska Nařízení Brusel I nahrazuje Bruselskou úmluvu.

Jak již bylo řečeno dříve, Bruselská úmluva neumožňovala přistoupení nečlenských států ES. Proto byla jako paralelní úmluva k Bruselské úmluvě vypracována **Luganská úmluva** z roku 1988 s takřka totožným obsahem. Stranou Luganské úmluvy se staly jednak členské státy ES, jednak členské státy ESVO (z nichž některé se později staly členem ES/EU). Od 1. února 2000 je stranou Luganské úmluvy Polsko.

Česká republika je podle čl. 5, odst. 2 Aktu o podmínkách přistoupení **povinna přistoupit** jak k Bruselské úmluvě, tak k Luganské úmluvě. Proces přistoupení k oběma úmluvám nebyl dosud završen.

Po přistoupení k **Bruselské úmluvě** bude mít tato význam ve vztahu k **Dánsku**, na které se nevztahuje Nařízení Brusel I. Po přistoupení k **Luganské úmluvě** se tato bude uplatňovat ve vztahu k **Islandu, Norsku a Švýcarsku**. Ačkoliv význam Bruselské a Luganské úmluvy postupně klesá vlivem existence Nařízení Brusel I a vlivem přistoupení některých členů ESVO do ES/EU, přesto bude mít přistoupení k oběma úmluvám značný význam ve vztahu k zmíněným čtyřem

¹³⁴ Viz pozn. pod čarou č. 132.

¹³⁵ Srov. např. Karameus, K.: *Angleichung des Zivilprozessrechts in Europa*, *RabelsZ* Bd. 66 (2002), str. 12 – 13.

¹³⁶ K hlavním rozdílům mezi Bruselskou Úmluvou a Nařízením Brusel I srov. např. Collier, J. G.: *Conflict of Laws*, Third edition, 2001, str. 176-178.

státům, neboť dvoustranná smlouva upravující uznání a výkon soudních rozhodnutí aktuálně existuje jen ve vztahu k Švýcarsku¹³⁷.

3.3 Nařízení Brusel I

Jádrem současného evropského mezinárodního civilního práva procesního je **Nařízení Brusel I** (v této kapitole 3.3 dále rovněž jen „nařízení“). Toto nařízení vydané na základě čl. 65 SES nahradilo od 1. března 2002 ve vztazích mezi členskými státy EU (s výjimkou Dánska) Bruselskou úmluvu.

Nařízení Brusel I řeší dva základní okruhy otázek. Je to jednak **pravomoc soudů členských států EU ve věcech občanských a obchodních**, jednak **uznávání a výkon rozsudků vydaných v těchto věcech jedním členským státem EU na území jiného členského státu EU**.

Základní charakteristiky nařízení lze abstrahovat zejména z jeho preambule a vyzdvihnout je třeba zejména následující principy, jimiž je celá úprava obsažená v nařízení ovládána:

- (i) Působnost nařízení musí zahrnovat **všechny hlavní věci** spadající do oblasti **občanského a obchodního práva**. Tímto je vyjádřen široký věcný rozsah nařízení;
- (ii) Mezi řízením, na něž se nařízení aplikuje, a územím členských států EU musí existovat **dostatečně intenzivní souvislost**. Pravidla soudní příslušnosti obsažená v nařízení se proto použijí tehdy, má-li **žalovaný bydliště na území některého z členských států EU** nebo **existuje-li jiná úzká vazba mezi soudem a právním sporem**. Až na výjimky je třeba respektovat i autonomii vůle stran, pokud jde o určení soudní příslušnosti;
- (iii) Žalovaný, který nemá bydliště v některém z členských států EU zásadně podléhá **vnitrostátním pravidlům** soudní příslušnosti členského státu podle *legis fori*;
- (iv) Nařízení má obsahovat jasný a účinný mechanismus pro **řešení překážky lis pendens** a pro řešení **souvisejících řízení**;
- (v) Vzájemná důvěra mezi soudy členských států má za následek, že **soudní rozhodnutí** vydaná na území jednoho členského státu EU budou **automaticky uznána** na území jiného členského státu, bez potřeby zvláštního uznávacího řízení. Ve sporných případech však je za určitých podmínek možné vyvolat samostatné uznávací řízení. Soudní rozhodnutí jsou uznávána bez ohledu na to, podle jakých pravidel byla určena soudní příslušnost členského státu, který rozhodnutí vydal, a bez ohledu na bydliště žalobce nebo žalovaného;
- (vi) Rovněž **prohlášení o vykonatelnosti** soudního rozhodnutí bude v zásadě vydáno **automaticky** po formální kontrole dokumentů. Povinný však musí mít možnost domáhat se zrušení prohlášení o vykonatelnosti ze stanovených důvodů. Obdobně oprávněnému musí být dána možnost opravného prostředku, bylo-li vydání prohlášení o vykonatelnosti odepřeno; a
- (vii) S ohledem na mezinárodní závazky členských států nemá nařízení vliv na **mezinárodní smlouvy nebo úmluvy upravující určité oblasti práva**, jejichž jsou členské státy smluvní stranou. Dvoustranné smlouvy mezi členskými státy jsou však nařízením nahrazeny do té míry, do jaké upravují otázky upravené nařízením.

¹³⁷ Srov. Úmluvu mezi republikou Československou a Švýcarskem o uznání a výkonu soudních rozhodnutí vyhlášenou pod č. 23/1929 Sb.

3.3.1 Rozsah a působnost Nařízení Brusel I, vztah k jiným normám

Pokud jde o **věcný rozsah (působnost) nařízení**, toto se použije ve věcech **občanských a obchodních**, a to bez ohledu na druh soudu (čl. 1 nařízení). Nařízení se však nepoužije (čl. 1, odst. 1 a 2 nařízení):

- ve věcech **daňových, celních a správních**;
- ve věcech **osobního stavu, způsobilosti k právům a k právním úkonům, zastupování fyzických osob, majetkových vztahů mezi manžely, závěti a dědictví**;
- na **konkurzy, vyrovnání** a podobná řízení;
- ve věcech **sociálního zabezpečení**; a
- na **rozhodčí řízení**.

V prvé řadě je třeba si uvědomit, že vymezení občanských a obchodních věcí je záležitostí **autonomní evropské interpretace** těchto pojmů. Nelze tedy tyto pojmy automaticky vykládat tak, jak bychom je vykládali v kontextu národního českého práva. Autonomní definice těchto pojmů je postupně utvářena teorií a zejména pak rozhodovací praxí ESD, přičemž vychází ze zobecnění významů těchto pojmů v jednotlivých národních právních řádech členských států. Výsledná autonomní definice tedy nemusí nutně ve všech jednotlivostech odpovídat všem národním právním řádům členských států.¹³⁸ Interpretaci pojmu občanské a obchodní věci podle národního právního řádu odmítl ESD již v rozhodnutí **Eurocontrol**¹³⁹, když uvedl: „*Při interpretaci konceptu civilních a obchodních věcí ve smyslu [Bruselské úmluvy] nelze odkazovat na národní právo příslušného státu, ale prvně na cíle a smysl Úmluvy a dále na obecné principy pramenící ze souboru národních právních řádů.*“

Z rozhodnutí ESD vykládajících koncept **občanských a obchodních věcí** ve smyslu Bruselské úmluvy a tedy i Nařízení Brusel I lze uvést již zmíněné rozhodnutí **Eurocontrol**, kde soud uvedl, že: „*Rozsudek ve sporu veřejného orgánu a soukromé osoby, v němž veřejný orgán vystupoval jako nositel veřejné moci, je vyloučen z dosahu Úmluvy.*“

K obdobnému závěru, pokud jde o spory, v nichž vystupuje veřejný orgán jako nositel veřejné moci, dospěl ESD i v rozsudku **Rüffer**¹⁴⁰: „*Koncept civilních a obchodních věcí ve smyslu prvního odstavce článku 1 [Bruselské úmluvy] nezahrnuje žalobu vznesenou zástupcem odpovědným za správu veřejné vodní cesty proti osobě, která má zákonnou povinnost nahradit náklady na odstranění vraku provedené tímto zástupcem nebo na jeho podnět v rámci výkonu jeho veřejné moci.*“

Naopak spory, v nichž sice orgán veřejné moci vystupuje, nikoliv však v rámci výkonu veřejné moci (bez vrchnostenského postavení), v zásadě mohou spadat do rozsahu Nařízení Brusel I. Tento závěr lze učinit např. na základě rozhodnutí **Volker Sonntag**¹⁴¹, kde soud uvedl: „*Civilní věci zahrnují žalobu na náhradu škody vznesenou před trestním soudem proti učiteli státní školy, který během školního výletu zanedbal svoji zákonnou dozorovou povinnost, následkem čehož došlo ke zranění žáka; tak je tomu i v případě, kdy je odpovědnost kryta v rámci schématu*

¹³⁸ Geimer, R., Schütze, R.A.: *Europäisches Zivilverfahrensrecht*, 2. Auflage, 2004, str. 70.

¹³⁹ Rozsudek ESD ze dne 14. října 1976, *LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG v. Eurocontrol*, věc 29/76.

¹⁴⁰ Rozsudek ESD ze dne 16. prosince 1980, *Netherland State v. Reinhold Rüffer*, věc 814/79.

¹⁴¹ Rozsudek ESD ze dne 21. dubna 1993, *Volker Sonntag v. Hans Waidmann, Elisabeth Waidmann and Stefan Waidmann*, věc C-172/91.

sociálního pojištění podle veřejného práva.“ Rozhodující v tomto případě bylo, že nositel veřejné moci v daném případě nejednal v rámci výkonu své veřejné moci.

K obdobnému závěru došel soud i v rozsudku **Luc Baten**¹⁴², kde uvedl: „Koncept civilních věcí zahrnuje i žalobu podanou veřejnoprávním orgánem proti soukromé osobě, jíž se tento orgán v rámci regresu domáhá náhrady peněžních prostředků, které vyplatil v podobě sociální asistence rozvedené manželce a dítěti žalovaného, za předpokladu, že základ a podrobná pravidla uplatnění takové žaloby se řídí běžnou úpravou vyživovací povinnosti. Pokud se žaloba v souvislosti s právem na regres opírá o pravidla, která propůjčují veřejnoprávnímu orgánu výsady jemu vlastní, pak nemůže být taková žaloba považována za žalobu v civilní věci“. ESD dále vyloučil, že by obdobné žaloby veřejnoprávního orgánu mohly být obecně považovány za „věc sociálního zabezpečení“.

Z rozhodnutí ESD vytyčujících hranici mezi případy spadajícími do rozsahu Bruselské úmluvy a případy spadajícími pod výjimku **majetkových vztahů mezi manžely** lze uvést dvě rozhodnutí ve věci **Cavel v. Cavel**, rozhodnutí **C.H.W. v. G.H.J.** nebo rozhodnutí **Van den Boogaard**.

V rozhodnutí **Jacques de Cavel v. Louise de Cavel**¹⁴³ soud uvedl: „Soudní rozhodnutí opravňující k provedení dočasných ochranných opatření v rámci řízení o rozvodu, jako je zapečetění nebo zmrazení majetku manželů, nespadá do rozsahu [Bruselské úmluvy], pokud jsou taková opatření úzce spojena buď se statusem dotčených účastníků rozvodového řízení, nebo s majetkovým režimem vyplývajícím přímo z manželství nebo jeho rozvodu.“ V rozhodnutí **Louise de Cavel v. Jacques de Cavel**¹⁴⁴ soud uvedl: „[Bruselská úmluva] je aplikovatelná na jedné straně na výkon předběžného opatření vydaného francouzským soudem v rozvodovém řízení, jímž je jednomu účastníkovi řízení přiznána měsíční částka výživného, a na druhé straně na dočasnou kompenzační platbu, placenou měsíčně, přiznanou jednomu účastníkovi ve francouzském rozsudku o rozvodu podle článku 270 a násl. francouzského občanského zákoníku.“

V rozhodnutí **C.H.W. v. G.H.J.** soud uvedl, že: „Žádost o vydání předběžného opatření směřujícího k navrácení dokumentu, aby tento nemohl být použit jako důkaz v řízení o žalobě týkající se správy manželčina majetku ze strany manžela, nespadá do rozsahu [Bruselské úmluvy], pokud je taková správa úzce spojena s majetkovým režimem přímo vyplývajícím z manželského svazku.“ Obdobně jako v prvním z výše uvedených rozhodnutí **Cavel v. Cavel** soud založil své rozhodnutí na úvaze, nakolik daná záležitost úzce souvisí s manželským majetkovým režimem.

Naopak v rozhodnutí **Van den Boogaard**¹⁴⁵ soud dospěl k závěru, že na rozhodovanou věc Bruselská úmluva dopadá, neboť se jednalo o záležitost vyživovací povinnosti mezi (bývalými) manžely, kterážto pod výjimku majetkových vztahů mezi manžely nespadá. Soud uvedl: „Rozhodnutí vydané v rozvodovém řízení ukládající zaplacení jednorázové částky a převod vlastnického práva k určitému majetku ve prospěch bývalého manžela/manželky musí být považováno za rozhodnutí související s vyživovací povinností a tudíž spadající do rozsahu [Bruselské úmluvy], za předpokladu, že jeho účelem je zajištění výživy bývalého manžela/manželky. Skutečnost, že soud ve svém rozhodnutí nechal v úvahu smlouvu mezi manžely [jíž byl modifikován manželský majetkový režim] je v tomto ohledu bez významu.“

¹⁴² Rozsudek ESD ze dne 14. listopadu 2002, *Gemeente Steenbergen v. Luc Baten*, věc C-271/00.

¹⁴³ Rozsudek ESD ze dne 27. března 1979, *Jacques de Cavel v. Louise de Cavel*, věc 143/78.

¹⁴⁴ Rozsudek ESD ze dne 6. března 1980, *Louise de Cavel v. Jacques de Cavel*, věc 120/79.

¹⁴⁵ Rozsudek ESD ze dne 27. února 1997, *Antonius van den Boogaard v. Paula Laumen*, věc C-220/95.

Z rozhodnutí týkajících se otázky vynětí rozhodčího řízení z rozsahu Bruselské úmluvy lze uvést rozhodnutí **Marc Rich**¹⁴⁶. ESD v tomto případě potvrdil, že z rozsahu Bruselské úmluvy je vyloučeno i soudní řízení týkající se jmenování rozhodce, a to i v případě, kdy je v tomto soudním řízení jako předběžná otázka řešena existence a platnost rozhodčí smlouvy. Z rozsahu Bruselské úmluvy jsou tedy zřejmě vyloučeny všechny otázky, které úzce souvisí s rozhodčím řízením, jako je otázka platnosti rozhodčí smlouvy, jmenování či vyloučení rozhodců, určení místa rozhodování, zrušení rozhodčího nálezu soudem, výkon rozhodčího nálezu apod¹⁴⁷. Za řízení související s rozhodčím řízením se podle judikatury ESD však nepovažuje např. řízení o předběžném opatření, byť vedené v souvislosti s rozhodčím řízením. ESD k tomuto závěru došel v rozhodnutí **Van Uden v. Deco-Line**¹⁴⁸, kde uvedl: „Kde předmět žádosti o vydání předběžného opatření spadá do rozsahu *ratione materiae* [Bruselské úmluvy], je Úmluva aplikovatelná a její článek 24 může založit jurisdikci soudu posuzujícího takovou žádost, i když soudní řízení o věci samé již bylo nebo mohlo být zahájeno, a to i tehdy, má-li být takové řízení vedeno před rozhodci.“

Pokud jde o **osobní (personální) působnost** Nařízení Brusel I, má smysl o ní hovořit především ve vztahu k soudní pravomoci upravené tímto nařízením. Ze základního pravidla pro určení pravomoci soudů členských států ES vyplývá, že nařízení se použije především tehdy, má-li **žalovaný domicil na území ES** s tím, že domicil žalobce nebo státní občanství stran sporu není relevantní. Z tohoto pravidla pak existuje řada výjimek, o nichž bude blíže pojednáno v kapitole 3.3.2 níže. Obecně však platí, že nařízení dopadá jen na situace mající dostatečně intenzivní vztah k teritoriu ES, jedná se o **intrakomunitární úpravu**.

Ve vztahu k úpravě uznání a výkonu soudních rozhodnutí vydaných jedním členským státem ES na území ostatních členských států ES v podstatě smysl hovořit o personální působnosti nařízení nemá, neboť na charakteristikách účastníků řízení (žalobce, žalovaného, resp. oprávněného, povinného) nezáleží. Rozhodující je toliko ta skutečnost, že se jedná o soudní rozhodnutí v občanské nebo obchodní věci spadající do rozsahu nařízení vydané v jednom členském státě, která má být uznána a případně vykonána na území jiného členského státu.

V nařízení se výslovně nehovoří o tom, že toto se vztahuje pouze na právní vztahy obsahující **mezinárodní prvek**. Přesto je však vcelku nepochybné, že tomu tak je. V první řadě je třeba si uvědomit, že nařízení bylo přijato podle článku 65 SES, které jako jednu z podmínek pro vydání sekundárního aktu podle tohoto článku stanoví, že se musí jednat o opatření v civilní věci **s mezinárodním prvkem** (viz i kapitola 3.1 výše). Nařízení samo předpokládá, že vnitrostátní pravidla pro určení soudní pravomoci zůstanou zachována (srov. čl. 4, odst. 1 nařízení). Opačný přístup by dalece přesahoval smysl a účel nařízení, jímž je harmonizace pravidel pro mezinárodní soudní pravomoc soudů členských států, má-li posuzovaná otázka významný vztah k území členských států. V rozhodnutí **Kongress Agentur Hagen GmbH v. Zeehaghe BV**¹⁴⁹ ESD zdůraznil, že: „[...] *smyslem [Bruselské] úmluvy není unifikace procesních pravidel, ale určení pravomoci soudů ve sporech týkajících se civilních a obchodních věcí v rámci intrakomunitárních vztahů a usnadnění výkonu rozsudků [...]*“

Zajímavou otázkou může být **časová působnost** nařízení, a to zejména ve vztahu k členským zemím vstoupivším do EU 1. května 2004. Nařízení je pro členské státy EU s výjimkou Dánska platné od 1. března 2002 a obsahuje v článku 66 přechodná ustanovení, ta jsou však uzpůsobena na přechod z Bruselské úmluvy na nařízení.

¹⁴⁶ Rozsudek ESD ze dne 25. července 1991, *Marc Rich & Co. AG v. Società Italiana Impianti PA.*, věc C-190/89.

¹⁴⁷ Rozehnalová, N.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Právní fórum 3/2005, str. 84.

¹⁴⁸ Rozsudek ESD ze dne 17. listopadu 1998, *Van Uden Maritime BV, trading as Van Uden Africa Line v. Kommanditgesellschaft in Firma Deco-Line and Another*, věc C-391/95.

¹⁴⁹ Rozsudek ESD ze dne 15. května 1990, *Kongress Agentur Hagen GmbH v. Zeehaghe BV*, věc C-365/88, odst. 17.

Podle přechodných ustanovení nařízení platí, že nařízení se použije jen na žaloby podané (řízení zahájená) a rozhodnutí vydaná **po vstupu nařízení v platnost**. Pokud však bylo řízení zahájeno v členském státě přede dnem, kdy nařízení vstoupilo v platnost, budou soudní rozhodnutí vydaná po vstupu nařízení v platnost uznána a vykonána v režimu nařízení jen tehdy, pokud:

- (i) řízení bylo zahájeno v členském státě až po té, co vstoupila v platnost Bruselská nebo Luganská úmluva, a to jak v tomto státě, tak v členském státě, kde se žádá o uznání a výkon soudního rozhodnutí; nebo
- (ii) pravomoc soudů obou dotčených členských států byla založena normami, které se shodují s normami obsaženými v nařízení, anebo byla určena (tehdy platnou) dohodou mezi těmito státy.

Zatímco při určování soudní příslušnosti podle pravidel obsažených v nařízení není sporu o tom, že nařízení se ve vztahu k členským státům EU přistoupičím 1. května 2004 použije až pro řízení zahájená po 1. květnu 2004, pochybnosti mohou vznikat v případě uznání a výkonu rozhodnutí vydaných členských státech EU v rozmezí od 1. března 2002 do 1. května 2004.

Uznání a výkon rozsudků vydaných v naposled přistoupičích členských státech EU včetně České republiky v režimu nařízení, bylo-li řízení zahájeno před 1. květnem 2004, připadá v úvahu pouze tehdy, bylo-li rozhodnutí vydáno **po 1. květnu 2004 a byla-li splněna některá z podmínek uvedených v bodech (i) nebo (ii) výše**. Podmínka uvedená v bodě (i) výše je v tomto směru relevantní pouze ve vztahu k Polsku, které je stranou Luganské úmluvy již od 1. února 2000. V případě ostatních naposled přistoupičích členských států bude třeba zkoumat, na základě jakých norem byla dána jurisdikce soudů těchto států. Soudní rozhodnutí vydaná v naposled přistoupičích členských státech EU **před 1. květnem 2004** v režimu nařízení uznat a vykonat **nelze**, neboť nejde o rozhodnutí vydané po vstupu nařízení v platnost ve smyslu čl. 66, odst. 1 nařízení¹⁵⁰. Lze mít za to, že obdobně nelze v režimu nařízení uznat a vykonat v naposled přistoupičích členských státech ani rozhodnutí vydaná ve starších členských státech před 1. květnem 2004. Vstupem nařízení v platnost ve smyslu čl. 66, odst. 1 nařízení je třeba v souvislosti s uznáním a výkonem soudních rozhodnutí rozumět okamžik, kdy se nařízení stalo platným v obou dotčených státech.

Vztah nařízení k jiným normám je upraven v čl. 67 až 72 nařízení. Lze uvést následující základní vazby k jiným normám se stejnou věcnou působností:

- (i) Nařízení je **lex generalis** vůči úpravám soudní příslušnosti a uznání a výkonu soudních rozhodnutí obsaženým v jiných právních aktech ES, resp. národních předpisech přijatých v souladu s těmito právními akty (srov. čl. 67 nařízení);
- (ii) Nařízení se **přednostně aplikuje** před **Bruselskou úmluvou**. To však neplatí ve vztahu k Dánsku a k těm zámořským územím členských států, na které se nařízení nevztahuje podle článku 299 SES (srov. čl. 68 nařízení);
- (iii) Nařízení nahrazuje v mezích své působnosti **mezinárodní smlouvy uzavřené mezi členskými státy vyjmenované v čl. 69 nařízení**¹⁵¹. Ve věcech nespádajících do působnosti nařízení se však tyto mezinárodní smlouvy nadále uplatní. Uplatní se rovněž na soudní rozhodnutí vydaná před vstupem nařízení v platnost (srov. čl. 69 a 70 nařízení);

¹⁵⁰ Pro podrobnější argumentaci srov. např. Hess, B.: Intertemporale Anwendung des europäischen Zivilprozessrechts in den EU-Beitrittsstaaten, IPRax 4/2004, str. 375.

¹⁵¹ Ve vztahu k České republice se jedná o deset dvoustranných smluv spadajících do kategorie smluv o právní pomoci.

- (iv) Nařízení nebrání aplikaci **mezinárodních smluv** upravujících soudní pravomoc a/nebo uznání a výkon soudních rozhodnutí, které upravují **zvláštní otázky**. Připadá-li v úvahu aplikace takové mezinárodní smlouvy, soud může založit svou pravomoc podle pravidel v ní obsažených, i když žalovaný má bydliště na území jiného členského státu, který není smluvní stranou takové mezinárodní smlouvy¹⁵². Soud i v takovém případě postupuje podle článku 26 nařízení upravujícího přezkum soudní příslušnosti. Skutečnost, že pravomoc soudu byla založena na základě takové mezinárodní smlouvy, nebrání uznání a výkonu soudních rozhodnutí v režimu nařízení. Obsahuje-li mezinárodní smlouva zvláštní podmínky pro uznání a výkon soudních rozhodnutí, uplatní se tyto podmínky. Ustanovení nařízení o řízení o uznání a vykonatelnosti lze však v každém případě použít (srov. čl. 71 nařízení);
- (v) Nařízení se nedotýká úmluv uzavřených před vstupem nařízení v platnost podle článku 59 Bruselské úmluvy, týkajících se neuznání některých soudních rozhodnutí (blíže srov. čl. 72 nařízení).

Důležitým rozhodnutím interpretujícím čl. 71, odst. 2, písm. a) ve spojení s čl. 26, odst. 1 nařízení je rozhodnutí ESD *Nürnberger Allgemeine Versicherungs AG v. Portbridge Transport International BV*¹⁵³. Žalobce v tomto případě podal žalobu u soudu, jehož jurisdikce vyplývala z pravidel obsažených v **Úmluvě o přepravní smlouvě v mezinárodní silniční přepravě (CMR)**¹⁵⁴. Žalovaný pouze zpochybnil pravomoc soudu, u něž byla žaloba podána, aniž podal jakékoliv vyjádření k podstatě sporu. Podle čl. 52, odst. 2, písm. a) ve spojení s čl. 20 Bruselské úmluvy (ustanovení obdobná jako výše uvedená ustanovení nařízení) se soud musel zabývat pravidly pro přezkum soudní pravomoci s tím, že pokud by se žalovaný k soudu nedostavil a pravomoc soudu by nebyla dána podle Bruselské úmluvy (dnes nařízení), soud by musel prohlásit nedostatek své pravomoci k projednání věci. ESD však jasně judikoval, že „pravomoc soudu musí být v tomto případě považována za pravomoc danou podle Bruselské úmluvy, neboť článek 57 výslovně stanoví, že pravidla soudní pravomoci obsažená ve zvláštních [mnohostranných] mezinárodních smlouvách nejsou Bruselskou úmluvou dotčena.“ Toto rozhodnutí jistě není nijak překvapivé, neboť opačný přístup by umožnil žalovanému, aby prostým popřením pravomoci soudu popř. nedostavením se k soudu v obdobných případech zcela zmařil účel článku 57 Bruselské úmluvy (čl. 71 nařízení), jehož smyslem je zachovat aplikaci mezinárodních smluv upravujících soudní pravomoc a uznání a výkon soudních rozhodnutí ve zvláštních oblastech s ohledem na jejich specifika, neboť Bruselská úmluva resp. nařízení takovéto specifické otázky s ohledem na svůj obecný charakter neupravují.

3.3.2 Soudní pravomoc podle Nařízení Brusel I

Nařízení rozlišuje následující druhy pravomocí: **základní pravomoc, pravomoc alternativní, speciální pravomoc ve věcech pojištění, spotřebitelských smluv a individuálních pracovních smluv, výlučnou pravomoc**, pravomoc založenou **prorogační dohodou** a pravomoc založenou **podřízením se zahájenému řízení**.

Výlučnou soudní příslušnost soudů jiného členského státu zkoumá soud vždy *ex offio* a zjistí-li ji, je povinen řízení zastavit (srov. čl. 25 nařízení). V jiných případech, kdy není dána pravomoc soudu podle nařízení, soud řízení zastaví, jestliže (i) žalovaný se řízení nezúčastní a zároveň (ii) jde o žalovaného s domilem na území jednoho členského státu, který je žalován u

¹⁵² Aplikace pravidel soudní pravomoci obsažených v nařízení je při střetu s pravidly obsaženými ve zvláštní mezinárodní smlouvě vyloučena. Viz i rozhodnutí ESD ze dne 6. prosince 1994, *The owners of the cargo lately laden on board the ship "Tatry" v. the owners of the ship "Maciej Rataj"*, věc C-406/92.

¹⁵³ Rozsudek ESD ze dne 28. října 2004, *Nürnberger Allgemeine Versicherungs AG v. Portbridge Transport International BV*, věc C-148/03.

¹⁵⁴ Viz poznámka pod čarou č. 76.

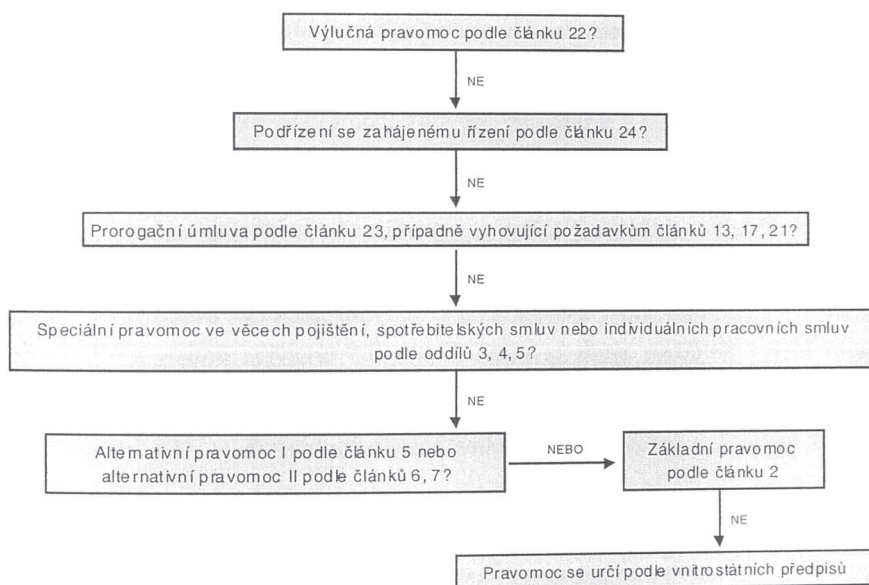
soudu jiného členského státu (srov. čl. 26, odst. 1 nařízení). Soud je dále povinen řízení přerušit do doby, než bude zjištěno, že žalovaný mohl obdržet dostatečně včas žalobu nebo jinou obdobnou písemnost, aby mu bylo umožněno zajistit si obranu (srov. blíže čl. 26, odst. 2 až 4 nařízení).

Nařízení upravuje i otázku litispendence a souvisejících žalob, pokud jde o řízení zahájená u soudů různých členských států (blíže srov. čl. 27 až 30 nařízení).

Specificky je v čl. 31 nařízení upravena problematika **předběžných a zajišťovacích opatření** (někdy společně označovaných jako **mezitímní opatření**). Vydání předběžného nebo zajišťovacího opatření, které je umožněno právem členského státu, je možno se domáhat i u soudů tohoto členského státu, i když ve věci samé je podle nařízení dána pravomoc soudů jiného členského státu. Lze doporučit, aby se žalobce vydání předběžného nebo zajišťovacího opatření domáhal vždy u soudů toho státu, v němž bude případně třeba takové opatření vykonat. Jinak totiž může v závislosti na procesním postupu vydávání takových opatření vzniknout problém s jejich uznáním a výkonem v jiných členských státech v režimu nařízení¹⁵⁵.

Schéma soudní pravomoci podle nařízení:

Pravomoc podle Nařízení Brusel I

(i) Základní pravomoc

Základní pravidlo pro určení soudní pravomoci podle nařízení je postaveno na kritériu **domicilu žalovaného**. Čl. 2, odst. 1 nařízení stanoví, že osoby mající domicil na území některého členského státu mohou být zásadně žalovány u soudů tohoto státu. Toto pravidlo platí i pro osoby s domicilem v některém členském státě, které nejsou občany tohoto státu (čl. 2, odst. 2 nařízení).

¹⁵⁵ Srov. i rozsudek ESD ze dne 21. května 1980, *Bernard Denilauler v. SNC Couchet Frères*, věc 125/79.

Výjimky ze základního pravidla stanoví nařízení (viz kapitoly o alternativní a výlučné pravomoci a prorogační úmluvě níže).

V souvislosti se základním pravidlem pro určení soudní pravomoci je vhodné zdůraznit, že státní příslušnost žalobce nebo žalovaného je zcela nerozhodná. Rovněž tak není rozhodný domicil žalobce. Aplikaci nařízení (základního pravidla) tedy nebrání, má-li žalobce domicil např. ve státě, který není členským státem EU. Spadá-li posuzovaná situace do rozsahu a působnosti nařízení a má-li žalovaný domicil na území České republiky, mezinárodní pravomoc českých soudů k projednání věci může být dána podle základního pravidla soudní pravomoci obsaženého v nařízení. Vnitrostátní normy upravující mezinárodní soudní pravomoc (zejm. § 37 ZMPS) budou v takovém případě odsunuty.

Žalovaný, která **nemá domicil** na území některého členského státu, podléhá zásadně **vnitrostátním pravidlům** pro určení soudní pravomoci, samozřejmě včetně relevantních mezinárodních smluv. I v tomto případě se však uplatní pravidla upravující **výlučnou soudní pravomoc** a **ujednání o soudní příslušnosti** obsažená v nařízení (srov. čl. 4, odst. 1 nařízení).

Pojem **domicil**¹⁵⁶ je částečně definován v čl. 59 nařízení, a to ve vztahu ke **společnostem** nebo **jiným právnickým osobám a sdružením fyzických nebo právnických osob**. Tyto osoby mají svůj domicil ve smyslu nařízení tam, kde mají:

- (i) statutární sídlo (*statutory seat*)¹⁵⁷; nebo
- (ii) svoji ústřední správu (*central administration*); nebo
- (iii) hlavní místo podnikání (*principal place of business*).

Pro určení domicilu **trustu** má být použito pravidel mezinárodního práva soukromého státu, jehož soud se posouzením své pravomoci zabývá. Ve vztahu k českému mezinárodnímu právu soukromému se nabízí otázka, jaká konkrétní pravidla by to měla být. S institutem trustu totiž české mezinárodní právo soukromé nepočítá, pojem trustu vyvolává tzv. kvalifikační problém. Česká republika není ani smluvní stranou **Haagské úmluvy o právu rozhodném pro trusty a o jejich uznávání**¹⁵⁸.

Ve vztahu k **fyzickým osobám** nařízení pojem domicil přímo nedefinuje, pouze stanoví, že existenci domicilu na území určitého členského státu je třeba posoudit **podle vnitrostátních pravidel tohoto státu** (srov. čl. 59 nařízení).

(ii) Pravomoc alternativní I a II

Jako **alternativní pravomoc** se označuje soudní pravomoc upravená v článku 5 nařízení (**alternativní pravomoc I**) a článcích 6 a 7 nařízení (**alternativní pravomoc II**). V obou případech se jedná o pravomoc danou žalobci na výběr vedle základní pravomoci.

Má-li žalovaný domicil na území některého členského státu, může být dle volby žalovaného žalován vedle soudů státu domicilu u následujících soudů jiného členského státu:

¹⁵⁶ Vzhledem k tomu, že anglické znění nařízení hovoří o osobách domicilovaných na území některého členského státu („*persons domiciled in a Member State*“), nikoliv např. o osobách s bydlištěm na území některého členského státu („*persons residing in a Member State*“), a vzhledem k tomu, že termín domicil je v nařízení částečně definován a částečně je stanoven právní řád, podle kterého se bude existence domicilu posuzovat, je v této práci použit překlad „domicil“, nikoliv překlad „bydliště“ nebo „bydliště nebo sídlo“. Je však třeba mít na paměti, že pojem domicil ve smyslu nařízení nelze automaticky zaměňovat s významem tohoto pojmu v angloamerickém právu, kde se jedná o tradiční pojem se specifickým významem.

¹⁵⁷ Zvláštním způsobem je tento pojem statutárního sídla definován ve vztahu ke Spojenému království Velké Británie a Severního Irsku a Irsku (viz čl. 60, odst. 2 nařízení).

¹⁵⁸ Viz http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=59.

- (i) soudu, kde se nachází **místo plnění závazku**, jde-li o **závazek ze smlouvy** (srov. čl. 5, odst. 1 nařízení)¹⁵⁹;
- (ii) soudu místa, kde má **oprávněný domicil** nebo **obvyklý pobyt** či kde je vedeno **řízení o osobním stavu**, s nímž souvisí vedlejší řízení o výživném, jde-li o věci týkající se **výživného** (blíže srov. čl. 5, odst. 2 nařízení);
- (iii) soudu místa, kde došlo nebo může dojít ke **škodné události**, pokud jde o věci týkající se **protiprávního jednání** (deliktu) nebo **jednání na roveň mu postaveného** (kvazideliktu) (srov. čl. 5, odst. 3 nařízení);
- (iv) soudu, u kterého byla podána obžaloba v **trestním řízení**, jedná-li se o **adhezní řízení** o žalobě na náhradu škody nebo o uvedení do původního stavu a umožňuje-li to příslušné vnitrostátní právo rozhodovat v rámci trestního řízení i o civilních nárocích (srov. čl. 5, odst. 4 nařízení);
- (v) soudu místa, kde se nachází **pobočka, jednatelství** nebo **jiná provozovna**, pokud jde o spory vyplývající z jejich provozu (srov. čl. 5, odst. 5 nařízení);
- (vi) soudů členského státu, na jehož území má **sídlo trust**, jde-li o **žalobu související s trustem** na zakladatele, správce nebo beneficienta trustu (srov. čl. 5, odst. 6 nařízení);
- (vii) soudu místa, kde byl nebo mohl být **zadržěn náklad** nebo **zásilka** za účelem úhrady nákladů pomocných nebo záchranných prací, má-li žalovaný k zásilce příslušná práva (blíže srov. čl. 5, odst. 7 nařízení).

Mimořádný význam z hlediska přeshraničních smluvních vztahů, zejména obchodních, má alternativní pravomoc určená podle **místa plnění závazku ze smlouvy**. Ve vztahu k **smlouvám o dodávkách movitých věcí** nebo **služeb** nařízení přímo upravuje interpretaci pojmu „místo plnění závazku“ [srov. čl. 5, odst. 1, písm. b) nařízení]. Tímto místem je:

- (i) místo, které bylo jako místo plnění stranami dohodnuto; jinak
- (ii) v případě dodávek movitých věcí místo, kde bylo nebo mělo být dodáno;
- (iii) v případě poskytování služeb místo, kde byla služba poskytnuta nebo měla být poskytnuta.

Místo plnění závazku je jinak třeba určit dle pravidel **obligačního statutu příslušného smluvního závazkového vztahu** určeného podle předpisů mezinárodního práva soukromého soudu, u kterého byla žaloba podána. Místo plnění závazku tak může být určeno např. Úmluvou OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží¹⁶⁰. Tento závěr byl potvrzen např. v rozhodnutí ESD ve věci **GIE Groupe Concorde**¹⁶¹, v němž soud uvedl: „[...] *místo plnění závazku, [ve smyslu ust. čl. 5(1) Bruselské úmluvy], musí být určeno v souladu s právem rozhodným pro daný závazkový vztah podle kolizních norem soudů*“. Soud rovněž uvedl, že není důvodná obava, že by se určení místa plnění závazku mohlo měnit v závislosti na soudu, u kterého bude žaloba podána, neboť kolizní pravidla pro smluvní závazky byla unifikována díky Římské úmluvě o právu rozhodném pro smluvní závazky z roku 1980.

¹⁵⁹ Toto pro praxi velmi důležité kritérium pro založení soudní pravomoci nemá v českém právu obdobu.

¹⁶⁰ Česká republika je smluvní stranou této úmluvy. Úmluva je publikována pod číslem 160/1991 Sb. Určení místa dodání zboží upravuje Úmluva v čl. 31.

¹⁶¹ Rozhodnutí ESD ze dne 28. Zář 1999, *GIE Groupe Concorde and others v. The Master of the vessel "Suhadiwarno Panjan" and Others*, věc C-440/97.

Pojem **závazku ze smlouvy** je naopak třeba vykládat **autonomně**. K tomuto závěru dospěl ESD v rozhodnutí *Peters v. ZNAV*¹⁶². ESD v této souvislosti judikoval, že za závazek ze smlouvy ve smyslu čl. 5, odst. 1 Bruselské úmluvy je třeba považovat i závazek k zaplacení peněžité částky, který vyplývá ze vztahu mezi sdružením s právní subjektivitou a jeho členem. Není rozhodné, zda tento vztah vyplývá pouze z právního úkonu směřujícího ke vzniku členství v asociaci nebo z tohoto aktu a jedním nebo více rozhodnutí přijatých orgány sdružení.

Z dalších zajímavých rozhodnutí vážících se k článku 5, odst. 1 nařízení bych uvedl rozhodnutí ESD *de Bloos v. Bouyer*¹⁶³. V praxi se jistě mohou vyskytnout případy smluv, které budou obsahovat povinnosti s rozdílnými místy plnění. Z rozhodnutí ESD vyplývá, že pro určení místa plnění bude rozhodující ta smluvní povinnost, která odpovídá žalobcem uplatněnému nároku. V určitých případech však může být rozhodující místo plnění závazku, který je pro plnění charakteristický¹⁶⁴. V případě mnohosti rovnocenných závazků s místem plnění v různých členských státech (z pohledu soudu, u něž byla žaloba uplatněna) nemůže mít soud pravomoc podle čl. 5, odst. 1 nařízení rozhodovat o všech nárocích uplatněných v žalobě¹⁶⁵. Z rozhodnutí ESD *Besix v. Kretzschmar*¹⁶⁶ vyplývá, že pravomoc soudů podle čl. 5, odst. 1 není dána v případech, kdy místo plnění závazku nemůže být určeno, neboť jde o povinnost zdržet se určitého jednání na geograficky neomezeném území a existuje tudíž mnohost míst plnění. V takovém případě je nutno žalovat u soudu určeného podle základního pravidla stanoveného v článku 2 nařízení¹⁶⁷.

Zajímavá a velmi praktická je i problematika alternativní pravomoci určené **podle místa, kde došlo ke škodné události** ve věcech týkajících se deliktů a kvazideliktů. Vzniká samozřejmě otázka, zda má být za místo, kde došlo ke škodné události, považováno místo protiprávního jednání, jehož následkem škoda vznikla (*loci delicti*), anebo místo vzniku škody (*loci damni infecti*). Z judikatury ESD vyplývá, že za místo škodné události je v zásadě možno považovat jak *loci delicti*, tak *loci damni infecti*. Je na žalobci, u soudu kterého místa svou žalobu uplatní. Nelze však za místo škodné události považovat to místo, které nemá úzký vztah k meritu projednávané věci, byť by se *sensu stricto* jednalo o místo, kde k protiprávnímu jednání došlo anebo kde také bylo možno pocítit nepříznivý škodlivý následek. Tento korektiv je třeba uplatnit, jinak by byla pravomoc podle místa škodné události založena i pro soudy, které nemají úzký vztah k projednávané věci, což by bylo v rozporu se smyslem a účelem čl. 5, odst. 3 nařízení.

Ilustrativním příkladem judikatury ESD interpretující pojem místo škodné události je rozsudek ve věci *Handelskwekerij G. J. Bier v. Mines de potasse d'Alsace*¹⁶⁸. Žalobce se sídlem v Nizozemí v tomto případě žaloval před nizozemskými soudy žalovaného se sídlem ve Francii, který vypouštěl do Rýna solné odpady, následkem čehož vznikaly žalobci škody na jeho sadbě v Nizozemí. Prvostupňový soud v Nizozemí žalobu odmítl s tím, že nemá pravomoc ji projednat. Odvolací soud položil ESD předběžnou otázku týkající se interpretace čl. 5, odst. 3 Bruselské úmluvy. ESD judikoval, že místem škodné události ve smyslu příslušných ustanovení Bruselské úmluvy je jak místo, kde došlo k protiprávnímu jednání (zde Francie), tak místo, kde

¹⁶² Rozhodnutí ESD ze dne 22. března 1983, *Martin Peters Bauunternehmung GmbH v Zuid Nederlandse Aannemers Vereniging*, věc 34/82.

¹⁶³ Rozhodnutí ESD ze dne 6. října 1976, *A. De Bloos, SPRL v. Sociétés en commandite par actions Bouyer*, věc 14-76.

¹⁶⁴ Srov. rozhodnutí ESD ze dne 15. ledna 1987, *Hassan Shenavai v. Klaus Kreischer*, věc 266/85.

¹⁶⁵ Srov. rozhodnutí ESD ze dne 5. října 1999, *Leathertex Divisione Sintetici SpA v. Bodetex BVBA*, věc C-420/97.

¹⁶⁶ Rozhodnutí ESD ze dne 19. února 2002, *Besix SA v. Wasserreinigungsbau Alfred Kretzschmar GmbH & Co. KG (WABAG) and Planungs- und Forschungsgesellschaft Dipl. Ing. W. Kretzschmar GmbH & KG (Plafog)*, věc C-256/00.

¹⁶⁷ K významu tohoto rozsudku blíže viz Hess, B.: *Vertragspflichten ohne Erfüllungsort?*, IPRax 5/2002, str. 376-378.

¹⁶⁸ Rozsudek ESD ze dne 30. listopadu 1976, *Handelskwekerij G. J. Bier BV v. Mines de potasse d'Alsace SA*, věc 21-76.

došlo ke škodě (zde Nizozemí). Jsou-li tato dvě místa odlišná, je na žalobci, u soudu kterého místa žalobu uplatní.

Jako příklad rozhodnutí, které zabraňuje bezbřehému výkladu místa škodné události, je rozhodnutí ESD ve věci **Kronhofer**¹⁶⁹. V daném případě se pan Rudolf Kronhofer s domicilem v Rakousku domáhal u rakouských soudů náhrady škody vůči čtyřem osobám s domicilem v Německu, ředitelům nebo investičním poradcům firmy Protectas Vermögensverwaltungs GmbH, rovněž s domicilem v Německu. Žalobce tvrdil, že utrpěl finanční ztrátu následkem špatných investičních doporučení žalovaných. ESD judikoval, že místem škodné události ve smyslu čl. 5, odst. 3 Bruselské úmluvy není místo domicilu žalovaného (jako místo jeho majetkových zájmů) pouze na základě skutečnosti, že žalobce utrpěl majetkovou škodu následkem ztráty části svých aktiv, která nastala v jiném smluvním státě Bruselské úmluvy.

Výše uvedená vybraná rozhodnutí ESD vážící se k interpretaci místa plnění závazku a místa škodné události ve smyslu čl. 5, odst. 3 Bruselské úmluvy resp. nařízení představují pouze menší část judikatury týkající se alternativní pravomoci I. Ve zbytku odkazují čtenáře na právní informační systém Eur-lex na internetových stránkách Evropské unie¹⁷⁰, kde lze najít i další judikáty ESD.

Alternativní pravomoc II je upravena v člancích 6 a 7 nařízení. Na rozdíl od alternativní pravomoci I je konstruována na procesních důvodech, zejména na zásadě procesní ekonomie a požadavku na zamezení vydání neslučitelných rozhodnutí.

Osoba s domicilem na území v některém členském státě Evropské unie může být žalována též:

- (i) u soudu, **v jehož obvodu má domicil některý s žalovaných**, je-li žalováno několik osob společně a právní nároky jsou spojeny tak úzce, že je účelné projednat je a rozhodnout o nich společně, aby se zabránilo vzájemně neslučitelných rozhodnutím (srov. čl. 6, odst. 1 nařízení);
- (ii) u soudu, **u něhož byla podána původní žaloba**, jde-li o zajišťovací nebo intervenční žalobu, ledaže by tyto žaloby byly podány výlučně s cílem odejmout žalovaného soudu, který by byl jinak příslušný k projednání věci (srov. čl. 6, odst. 2 nařízení)¹⁷¹;
- (iii) u soudu, jenž **projednává původní žalobu**, jedná-li se o protinávrh opírající se o stejnou smlouvu nebo skutkový základ (srov. čl. 6, odst. 3 nařízení);
- (iv) u soudu v členském státě, na jehož **území se nachází nemovitost**, jde-li o věc týkající se smlouvy a žaloba může být spojena s žalobou týkající se věcných práv k nemovitostem směřující proti těmto žalovanému (srov. čl. 6, odst. 4 nařízení);

Článek 7 nařízení pak stanoví, že soud členského státu, který má dle nařízení pravomoc rozhodnout o žalobách týkajících se odpovědnosti z užívání nebo provozu lodí, má tento soud nebo jiný soud určený místo něho podle vnitrostátního práva příslušného členského státu pravomoc rozhodnout i o žalobách týkajících se omezení této odpovědnosti.

(iii) Speciální pravomoci

¹⁶⁹ Rozsudek ESD ze dne 10. června 2004, *Rudolf Kronhofer v. Marianne Maier and Others*, věc C-168/02.

¹⁷⁰ Viz <http://www.europa.eu.int/eur-lex/>.

Speciálními pravomocemi podle Bruselské úmluvy resp. podle nařízení se rozumí **pravomoc ve věcech pojišťovacích, pravomoc ve věcech spotřebitelských smluv a pravomoc ve věcech individuálních pracovních smluv**. Úprava těchto speciálních pravomocí se použije namísto základní nebo alternativní pravomoci. Pro všechny tři speciální pravomoci je společné to, že se uplatní jen v případě, má-li žalovaný domicil na území některého členského státu Evropské unie (srov. čl. 8, čl. 15, odst. 1 a čl. 18, odst. 1 ve spojení s čl. 4 nařízení). Účelem úpravy speciálních pravomocí je procesní zvýhodnění nebo ochrana slabších smluvních stran – pojištěnce, spotřebitele a zaměstnance.

Pravomoc ve věcech pojišťovacích je upravena v čl. 8 – 14 nařízení. Zvýhodnění pojištěnce spočívá v tom, že (i) je rozšířen okruh soudů, u nichž lze žalovat pojistitele, (ii) je zúžen okruh soudů, u nichž může podat žalobu pojistitel a (iii) jsou zpřísněna pravidla pro uzavření prorogační dohody.

Pojistitel, který má domicil¹⁷² na území některého členského státu, **může být žalován**:

- (i) u soudů členského státu, v němž má domicil [srov. čl. 9, odst. 1, písm. a)]; nebo
- (ii) u soudů členského státu, v němž má domicil žalobce, jde-li o žalobu podanou pojistníkem, pojištěným nebo beneficiem [srov. čl. 9, odst. 1, písm. b)]; nebo
- (iii) u soudu členského státu, u kterého je žalován hlavní pojistitel, jde-li o žalobu na spolupojistitele [srov. čl. 9, odst. 1, písm. c)]; nebo
- (iv) u soudu místa, kde nastala škodná událost, jde-li o spory (a) z pojištění odpovědnosti nebo (b) z pojištění nemovitých věcí anebo (c) z pojištění movitých a nemovitých věcí, které jsou pojištěny toutéž pojistnou smlouvou a postiženy toutéž škodnou událostí (srov. čl. 10 nařízení); nebo
- (v) u soudu, u něhož je podána žaloba poškozeného proti pojištěnému, jde-li o pojištění odpovědnosti a je-li to přípustné podle vnitrostátního práva tohoto soudu (srov. čl. 11, odst. 1 nařízení); nebo
- (vi) obdobně u soudu určeného v bodech (i) až (iv) výše, jde-li žalobu podanou poškozeným přímo proti pojistiteli, je-li taková přímá žaloba přípustná (srov. čl. 11, odst. 2 nařízení) s tím, že týž soud má pravomoc projednat i žalobu pojistníka nebo pojištěného, pokud se k přímé žalobě v souladu s právem pro ní rozhodným připojí (srov. čl. 11, odst. 3 nařízení).

Pojistitel může žalovat pouze u soudů toho členského státu, na jehož území má **žalovaný domicil**, bez ohledu na to, zda se jedná o pojistníka, pojištěného nebo beneficianta. Pojistitel má však právo podat protinávrh u soudu, u něhož je podána původní žaloba v souladu s pravidly pravomocí ve věcech pojištění obsažených v nařízení. (srov. čl. 12 nařízení).

Ochranu slabší smluvní strany je realizována **i zpřísněnými pravidly pro uzavření prorogační dohody**. Tutu lze uzavřít pouze při splnění následujících podmínek:

- (i) prorogační dohoda je uzavřena po vzniku sporu (srov. čl. 13, odst. 1 nařízení); nebo

¹⁷¹ Z rozhodnutí ESD ze dne 15. května 1990, *Kongress Agentur Hagen GmbH v. Zeehaghe BV*, věc C-365/88 vyplývá mimo jiné to, že žalobu proti ručiteli je možno na základě čl. 6, odst. 2 nařízení podat i u soudu, jehož pravomoc projednávat hlavní žalobu je dána podle čl. 5, odst. 1 nařízení. Alternativní pravomoc II je tak alternativní pravomocí nejen vůči pravomoci základní, ale i vůči alternativní pravomoci I.

¹⁷² Z čl. 9, odst. 2 nařízení vyplývá, že pojistitel, i když nemá domicil na území některého členského státu, bude považován za osobu s domicilem v tom členském státě, kde má svou organizační složku, pobočku, apod., jde-li o spory vyplývající z jejich provozu.

- (ii) dohoda je uzavřena pouze ve prospěch pojistníka, pojištěného nebo beneficianta v pozici žalobce (srov. čl. 13, odst. 2 nařízení); nebo
- (iii) dohoda je uzavřena mezi pojistníkem a pojistitelem, kteří mají v době uzavření smlouvy domicil nebo obvyklý pobyt v témže členském státě, jestliže tato dohoda zakládá pravomoc soudů tohoto členského státu, a to i když škodná událost nastala v zahraničí, ledaže by taková dohoda nebyla podle práva tohoto státu přípustná (srov. čl. 13, odst. 3 nařízení); nebo
- (iv) dohoda je uzavřena mezi pojistníkem, který nemá domicil v některém členském státě, ledaže by se jednalo o zákonné (povinné) pojištění anebo o pojištění nemovitých věcí ležících v některém členském státě (srov. čl. 13, odst. 4 nařízení); nebo
- (v) jde o prorogační dohodu týkající se pojistné smlouvy do té míry, že pokrývá jedno nebo více rizik uvedených v článku 14 nařízení (srov. čl. 13, odst. 5 nařízení).

Z rozsudku *Group Josi v. UGIC*¹⁷³ vyplývá, že pravidla pro speciální pravomoc v pojišťovacích věcech nelze aplikovat na **smlouvy zajistné**. Je tomu tak proto, že stranami těchto smluv jsou pojišťovny a zajišťovny, tedy pouze profesionální podnikatelé. Nelze tu tedy hovořit o slabší smluvní straně a aplikace speciálních pravidel ve věcech pojišťovacích i na tyto smlouvy není důvodná.

Pravomoc ve věcech spotřebitelských smluv je upravena v čl. 15 – 17 nařízení. Věci týkající se spotřebitelské smlouvy jsou pro účely této speciální úpravy pravomoci definovány přímo v článku 15 nařízení. Jedná se o věci týkající se následujících smluv, jejichž jednou stranou je spotřebitel¹⁷⁴ a druhou stranou je podnikatel [srov. čl. 15, odst. 1, písm. a) až c) nařízení]:

- (i) smluv o koupi movitých věcí na splátky¹⁷⁵; nebo
- (ii) smluv o půjčce splatné ve splátkách (smluv o spotřebitelských úvěrech) nebo smluv o jiných úvěrových obchodech souvisejících s financováním koupě movitých věcí; nebo
- (iii) smluv uzavřených s osobou, která vykonává v členském státě spotřebitelova domicilu obchodní či profesní aktivity či takové aktivity jakýmkoliv způsobem směřovala do tohoto státu nebo do více států včetně tohoto státu a smlouva spadá do rozsahu těchto aktivit.

¹⁷³ Rozsudek ESD ze dne 13. července 2000, *Group Josi Reinsurance Company SA v Universal General Insurance Company (UGIC)*, věc C-412/98.

¹⁷⁴ V rozhodnutí ze dne 20. ledna 2005, *Johann Gruber v. Bay Wa AG*, věc C-464/01, byla řešena mj. praktická otázka, jak posuzovat případy, kdy smlouvu uzavírá subjekt, který může vystupovat jak v pozici spotřebitele, tak v pozici podnikatele, a vzniká tedy otázka, zda plnění ze smlouvy sloužilo k účelům soukromým, nebo podnikatelským. Rozsudek odpovídá jednak na otázku, jak posuzovat případy, kdy plnění sloužilo jak k účelu soukromému, tak podnikatelskému. V tomto případě půjde o věc související se spotřebitelskou smlouvou jen tehdy, pokud bude podnikatelský účel zanedbatelný. ESD dal národním soudům rovněž vodítka jak posoudit, zda podnikatelský účel byl či nebyl zanedbatelný. Při absenci jiných objektivních důkazů je relevantní i to, zda druhá strana mohla oprávněně předpokládat, že se jedná o podnikatelský účel (např. byl použit hlavičkový papír podniku, zboží má být dodáno do místa podnikání, je zmíněna možnost odpočtu DPH apod.). Tento judikát je v tomto ohledu velmi zajímavý, neboť dává návod, jak řešit v praxi se vyskytující případy, kdy určitá osoba koupí zboží takzvaně „na IČO“ a následně tvrdí, že zboží nikdy nepoužívala, nezařadila jej do účetnictví, používala jej pouze k soukromým účelům atd., a domáhá se k výhodnějšímu spotřebitelskému statusu (např. pokud jde o výhodnější režim odpovědnosti za vady zboží, možnost využití ochranných ustanovení o spotřebitelských smlouvách apod.).

¹⁷⁵ Pojem koupě/prodeje zboží na splátky vložil ESD v rozhodnutí ze dne 21. června 1978, *Bertrand v. Paul Ott KG*, věc 150/77, odst. 20 tak, že se jedná o „transakci při které je kupní cena placena v několika splátkách nebo která je navázána na finanční smlouvu“.

Z výše uvedené definice věcí týkajících se spotřebitelských smluv vyplývá, že o takovou věc kromě případů vymezených v bodech (i) a (ii) výše nepůjde např. tehdy, pokud spotřebitel koupí movitou věc od podnikatele domicilovaného v jiném členském státě, pokud tento podnikatel žádným způsobem nesměřuje svoje obchodní aktivity do členského státu spotřebitelova domicilu. Opačný přístup by vedl k tomu, že podnikatelé působící např. pouze na území jednoho členského státu by mohli být žalováni téměř ve všech ostatních členských státech tam domicilovanými turisty, kteří nakoupili jejich zboží ve státě podnikatelova domicilu. Taková situace by byla pro mnoho podnikatelů neúnosná.

Zajímavá je jistě otázka, do jaké míry lze tvrdit, že podnikatel směřuje svoje aktivity do určitého členského státu na základě toho, že je v tomto státě díky elektronickým prostředkům dostupná jeho nabídka. Zde lze podle mého názoru tvrdit, že pokud je obchod uzavřen prostřednictvím prostředků komunikace na dálku, situace by měla spadat pod bod (iii) výše¹⁷⁶. Jinak tomu bude však podle mého názoru v případě, kdy je smlouva uzavřena v provozovně podnikatele v jiném členském státě, i kdyby se spotřebitel dozvěděl o nabídce např. z internetových stránek podnikatele, které nejsou určeny pro nabízení zboží v jiných členských státech (toto je pak na zvážení okolností konkrétního případu).

Podnikatel, s nímž spotřebitel uzavřel smlouvu, se považuje za domicilovaného v každém státě, kde má organizační složku, pobočku apod., pokud se spor týká této organizační složky (srov. čl. 15, odst. 2 nařízení).

Na **smlouvu o přepravě** se pravidla o speciální příslušnosti ve věcech spotřebitelských smluv použijí jen tehdy, je-li podle smlouvy poskytována doprava i ubytování za jednu celkovou cenu (srov. čl. 15, odst. 3 nařízení).

Ve věcech souvisejících se spotřebitelskými smlouvami může **spotřebitel** žalovat smluvního partnera (srov. čl. 16, odst. 1 nařízení):

- (i) u soudů členského státu, v němž má **domicil tento smluvní partner**; nebo
- (ii) u soudů členského státu, v němž má **domicil spotřebitel**.

Smluvní partner může spotřebitele žalovat pouze u soudů státu **spotřebitelova domicilu** (srov. čl. 16, odst. 2 nařízení). **Protinávrh** může být však vždy podán u soudu, u něhož byla podle pravidel pro pravomoc ve věcech souvisejících se spotřebitelskou smlouvou podána původní žaloba. Rovněž možnost uzavřít prorogační dohodu ve věcech týkajících se spotřebitelských smluv je omezena (blíže srov. čl. 17 nařízení)¹⁷⁷.

Pravomoc ve věcech individuálních pracovních smluv upravuje nařízení v čl. 18 – 21. Zaměstnavatel, který nemá na území některého členského státu domicil, se považuje za zaměstnavatele s domicilem na území toho členského státu, na jehož území má organizační složku, pobočku apod., jde-li o spor vyplývající z jejich provozu (srov. čl. 18, odst. 2 nařízení).

¹⁷⁶ Srov. i Rozehnalová, N.: Evropský justiční prostor v civilních otázkách, Masarykova universita Brno 2003, str. 225 a literatura uvedená tamtéž v pozn. pod čarou č. 33.

¹⁷⁷ V souvislosti s prorogační dohodou ve věcech souvisejících se spotřebitelskými smlouvami bych chtěl zmínit rozsudek ESD ze dne 3. července 1997, *Francesco Benincasa v. Dentalkit Srl.*, věc C-269/95. ESD v tomto rozsudku mj. potvrdil, že soud, jehož pravomoc byla založena platně uzavřenou prorogační dohodou podle čl. 17 Bruselské úmluvy (čl. 17 nařízení), má tuto pravomoc i v případě, kdy se žalobce domáhá určení, že smlouva obsahující prorogační dohodu je neplatná. Tento závěr je zcela konformní s českou teorií mezinárodního práva soukromého a procesního, podle které je prorogační úmluva samostatnou dohodou podle § 37, odst. 2 ZMPS, byť z hlediska techniky uzavírání může být obsažena např. v příslušné kupní smlouvě. Srov. i literaturu publikovanou Z. Kučerou uvedenou v pozn. pod čarou č. 72.

Zaměstnavatel s domicilem na území některého členského státu může být žalován (srov. čl. 19 nařízení):

- (i) u soudů členského státu, v němž má domicil; nebo
- (ii) u soudů členského státu, kde zaměstnanec obvykle vykonává práci nebo kde ji obvykle vykonával naposledy; nebo
- (iii) u soudů členského státu, kde se nachází nebo nacházela provozovna, který zaměstnanec přijal do zaměstnání, jestliže zaměstnanec obvykle nevykonává nebo nevykonával práci v žádné zemi.

Zaměstnanec může být zaměstnavatelem žalován pouze ve státě zaměstnavatelského domicilu. Protinávrh lze však podat u soudu, u něhož je podle pravidel speciální pravomoci ve věcech individuálních pracovních smluv podána původní žaloba (srov. čl. 20 nařízení). Rovněž možnost uzavřít prorogační dohodu je omezena (blíže srov. čl. 21 nařízení).

Důležitou odlišností od speciálních pravomocí ve věcech pojišťovacích a ve věcech spotřebitelských smluv je skutečnost, že porušení pravidel o speciální pravomoci ve věcech individuálních pracovních smluv není důvodem pro neuznání rozhodnutí v režimu nařízení. To vyplývá z čl. 35, odst. 1 nařízení.

Pojem obvyklé místo výkonu práce bylo interpretováno v rozhodnutí ESD *Rutten v. Cross Medical*¹⁷⁸. Dle ESD je za toto místo nutno považovat to místo, kde se nachází skutečné centrum pracovních aktivit zaměstnance. V úvahu je třeba brát skutečnost, že pracovník tráví většinu pracovní doby v členském státě, ve kterém má svoji kancelář, ze které organizuje svoje aktivity, které pro zaměstnavatele vykonává, a kam se vrací z každé pracovní cesty.

Je vhodné upozornit i na fakt, že čl. 6 směrnice 96/71/ES o vysílání pracovníků v rámci poskytování služeb předpokládá, že právo na pracovní podmínky zaručené čl. 3 této směrnice může být uplatněno i u soudů v členském státě, na jehož území je nebo byl pracovník vyslán. Směrnice má v tomto ohledu přednost před nařízením. Někteří autoři v souvislosti s tím doporučují novelizovat ustanovení OSŘ upravující místní příslušnost¹⁷⁹.

(iv) Výlučná pravomoc

Výlučná soudní pravomoc je upravena v čl. 22 nařízení. Je-li dána výlučná soudní pravomoc podle nařízení, je vyloučena pravomoc základní, obě alternativní pravomoci, speciální pravomoci, pravomoc založená prorogační dohodou i pravomoc založená podřízením se zahájenému řízení podle čl. 24 nařízení. Úprava výlučné soudní pravomoci je založena na úzkém vztahu k území určitého členského státu, přičemž tento úzký vztah je založen na jině než personálním prvku – domicil žalobce ani žalovaného není rozhodný.

Obdobně jako je tomu typicky v předpisech mezinárodního práva soukromého a procesního, nerespektování výlučné soudní pravomoci má za následek nemožnost uznání a výkonu příslušného soudního rozhodnutí (srov. čl. 35, odst. 1 a čl. 45, odst. 1 nařízení). Soud, u něž byla žaloba podána, zkoumá podmínky výlučné soudní pravomoci *ex officio* (srov. čl. 25 nařízení).

Výlučnou soudní pravomoc podle nařízení mají:

¹⁷⁸ Rozsudek ESD ze dne 9. ledna 1997, *Petrus Wilhelmus Rutten v Cross Medical Ltd.*, věc C-383/95.

¹⁷⁹ Srov. např. Bělohávek, A.: Soudní příslušnost v pracovních právních věcech s mezinárodním prvkem a arbitrabilita pracovních sporů, *Právo a zaměstnání* 7-8/2005, str. 4.

- (i) Soudy členského státu, **na jehož území se nachází nemovitost**, je-li předmětem řízení **věcné právo**¹⁸⁰ k této nemovitosti nebo její **nájem**¹⁸¹. Výjimku představují případy dočasného nájmu nemovitosti nepřesahující délku šesti měsíců, kdy nájemcem je fyzická osoba a pronajímatel (lhostejno zda osoba fyzická či právnická) i nájemce mají domicil ve stejném členském státě. V takovém případě mají pravomoc i soudy členského státu, v němž má **žalovaný domicil** (srov. čl. 22, odst. 1 nařízení);
- (ii) Soudy členského státu, na jehož území má **sídlo společnost nebo jiná právnická osoba** nebo **sdržení**, je-li předmětem řízení **(ne)platnost založení** nebo **zrušení** společnosti nebo jiné právnické osoby nebo sdržení právnických nebo fyzických osob nebo **ne(platnost) rozhodnutí jejich orgánu**. Místo sídla v tomto případě soud určí podle vnitrostátních předpisů mezinárodního práva soukromého (srov. čl. 22, odst. 2 nařízení);
- (iii) Soudy členského státu, kde je **veden příslušný veřejný rejstřík**, je-li předmětem řízení **platnost zápisu do veřejného rejstříku** (srov. čl. 22, odst. 3 nařízení);
- (iv) Soudy členského státu, na jehož území byla **podána přihláška nebo kde bylo právo uděleno** nebo **zapsáno** nebo **platí za udělené** nebo zapsané podle právního nástroje ES nebo mezinárodní smlouvy, je-li předmětem řízení **zápis** nebo **platnost patentů, obchodních známek, průmyslových vzorů** nebo **jiných podobných**

¹⁸⁰ Pokud jde o judikaturu ESD k výkladu pojmu „věcné právo k nemovitosti“, odkazují čtenáře na článek Rozehnalová, N.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Právní fórum 6/2005, str. 202-203. Na tomto místě bych chtěl zmínit velmi zajímavý, dosud nerozhodnutý spor mezi spolkovou zemí Horní Rakousy a společností ČEZ, a.s., věc 343/04. Spolková země Horní Rakousy jakožto vlastník pozemku v severním Rakousku v tomto případě podala negativní sousedskou žalobu na společnost ČEZ u rakouských soudů související s údajnými imisemi ionizujícího záření z jaderné elektrárny Temelín, které údajně neodpovídají imisím z jaderných elektráren odpovídajícím současným obecně uznávaným technologickým standardům. Česká republika v době zahájení řízení nebyla členským státem Evropské unie. Zatímco prvoinstanční soud žalobu odmítl s tím, že nemá pravomoc ji projednat, odvolací soud dospěl k opačnému závěru. Nejvyšší soud pak položil ESD předběžnou otázku, zdali je v tomto případě dána výlučná pravomoc rakouských soudů k projednání žaloby podle čl. 16(1)(a) Bruselské úmluvy. K dispozici je prozatím pouze stanovisko generálního advokáta ze dne 11. ledna 2006, které vyznívá spíše tak, že pravomoc rakouských soudů je dána. Tento diskusní závěr s sebou však podle mého názoru nese velká rizika, že rozhodnutí o negativních žalobách vydaná v jednom členském státě nebudou pro rozpor s veřejným pořádkem uznána a vykonána na území státu, kde se nachází nemovitost, jejímž užíváním údajně imise vznikají (ať už státu členského nebo nečlenského). V úvahu je totiž třeba brát možnou odlišnost národních hygienických, technických apod. norem. Mohlo by se snadno stát, že zatímco jeden stát posoudí imisi jako obtěžující nad míru přiměřenou poměrům (slovy českého práva), ve druhém státě, kde má být rozhodnutí uznáno a vykonáno, bude užívání nemovitosti resp. provoz určitého zařízení na ní umístěného plně odpovídat tamním správními normám, což bude zpravidla z pohledu občanského práva tohoto státu vylučovat závěr, že imise obtěžují nad míru přiměřenou poměrům vlastníky okolních nemovitostí. Automatické uznání a výkon cizího rozhodnutí týkajícího se přeshraničních imisí by kladlo naprosto nepřiměřené požadavky na vlastníky nemovitostí nacházející se ve státě uznání a výkonu rozhodnutí a fakticky by mohlo znamenat potlačení obecně závazných správních předpisů práva tohoto státu ve prospěch obdobných zahraničních správních předpisů. Takovou situaci lze stěží připustit. Vztáženo k výše uvedenému konkrétnímu případu bude zřejmě na zvážení všech okolností tohoto případu, zdali bude případně cizí odsuzující rozhodnutí týkající se imisí vzniklých z užívání nemovitosti ležící na území České republiky možno uznat a vykonat v České republice, anebo zda bude uznání a výkon odmítnut z důvodu rozporu s veřejným pořádkem (srov. i čl. 27, odst. 1 Bruselské úmluvy a čl. 34, odst. 1 nařízení).

¹⁸¹ Zde odkazují čtenáře na zatím poslední publikované rozhodnutí ESD ze dne 13. října 2005, *Brigitte and Marcus Klein v. Rhodos Management Ltd*, věc C-73/04, vykládající pojem „nájem nemovitosti“ ve smyslu čl. 16, ods. 1, písm. a) Bruselské úmluvy, resp. čl. 22, odst. 1 nařízení. V tomto rozhodnutí je uvedena dosavadní judikatura ESD týkající se výkladu tohoto pojmu. ESD v daném případě posuzoval situaci, kdy se dva spotřebitelé s domicilem v Německu domáhali u německých soudů na společnosti se sídlem na ostrově Man vrácení částky, kterou zaplatili za členství v klubu, s nímž bylo spojeno právo užívat na jeden týden v roce po dobu téměř čtyřiceti let apartmán v Řecku. ESD v daném případě rozhodl, že se nejedná o spor z nájmu nemovitosti, a výlučná pravomoc řeckých soudů tudíž není dána. Zbývá jen dodat, že české právo výlučnou pravomoc (příslušnost) soudu podle polohy nemovitosti v případě sporů souvisejících s nájmem této nemovitosti neupravuje.

práv, která vyžadují vklad nebo zápis¹⁸². Je-li předmětem řízení zápis nebo platnost evropského patentu uděleného pro členský stát, mají výlučnou pravomoc soudy tohoto členského státu. Pravomoc Evropského patentového úřadu podle Úmluvy o udělování evropských patentů¹⁸³ tím není dotčena (srov. čl. 22, odst. 4 nařízení);

- (v) Soudy členského státu, na jehož území má být **rozhodnutí vykonáno**, jde-li o řízení, jehož předmětem je **výkon rozhodnutí** (srov. čl. 22, odst. 5 nařízení)¹⁸⁴.

(v) Prorogační dohoda a podřízení se zahájenému řízení

Nařízení rovněž umožňuje, aby si strany, z nichž alespoň jedná má domicil na území některého členského státu, upravily soudní pravomoc dohodou podle čl. 23 nařízení. U prorogačních dohod uzavřených mezi stranami, z nichž ani jedna nemá domicil na území některého členského státu, stanoví čl. 23, odst. 3 nařízení pouze derogační účinek takové dohody vůči soudům ostatních členských států (nezvoleným, resp. vyloučeným soudům). V každém případě však prorogační nebo derogační dohoda nesmí být v rozporu s pravidly o výlučné soudní pravomoci (čl. 22 nařízení) a případně musí vyhovovat omezením prorogačním dohod stanoveným pro věci týkající se pojištění, spotřebitelských smluv a individuálních pracovních smluv (čl. 13, 17, 21 nařízení), jinak je dohoda neúčinná (srov. čl. 23, odst. 5 nařízení).

Prorogační dohoda podle čl. 23 nařízení se vyznačuje těmito rysy:

- dohoda může být uzavřena před vznikem nebo po vzniku sporu z určitého právního vztahu nebo z určitých právních vztahů spadajících do rozsahu nařízení a obsahujících mezinárodní prvek¹⁸⁵;
- dohoda musí být uzavřena (i) písemně nebo ústě s písemným potvrzením, přičemž rovnocenná písemné formě jsou i sdělení elektronickými prostředky umožňujícími trvalý záznam dohody nebo (ii) ve formě odpovídající zvyklostem, které se vytvořily mezi stranami nebo (iii) v mezinárodním obchodě ve formě odpovídající mezinárodní obchodní zvyklosti, kterou strany znaly nebo musely znát a kterou strany daného druhu smluv v daném odvětví obchodu pravidelně znají a dodržují;
- dohoda je samostatným ujednáním, jehož platnost není podmíněna platností smlouvy zakládající právní vztah, z něhož vznikne spor, kterého se dohoda týká;¹⁸⁶
- nestanoví-li dohoda jinak, dohodnutá soudní pravomoc je pravomocí výlučnou¹⁸⁷, avšak soud není povinen zkoumat uzavření dohody *ex offio* (srov. čl. 25 nařízení) a porušení dohody není důvodem pro odmítnutí uznání a výkonu rozhodnutí (srov. čl. 35 a 45 nařízení)

¹⁸² Smyslem této úpravy je, aby správní rozhodnutí vydaná orgány určitého státu týkající se zápisu nebo výmazu práv k těm nehmotným statkům, u nichž platí princip formální ochrany, byla přezkoumávána soudy téhož členského státu (srov. i pozn. pod čarou č. 35). Tato výlučná pravomoc však nedopadá na soukromoprávní majetkové spory vyplývající z práv k nehmotným statkům.

¹⁸³ V České republice je Úmluva vyhlášena pod číslem 69/2002 Sb.m.s.

¹⁸⁴ Tato úprava dopadá jen na rozhodnutí (srov. čl. 32 nařízení) vydaná v členských státech. Srov. i rozhodnutí ESD ze dne 20. ledna 2004, *Owens Bank Ltd v. Fulvio Bracco and Bracco Industria Chimica SpA*, věc C-129/92.

¹⁸⁵ V rozsudku ESD ze dne 10. března 1992, *Powell Duffryn plc v. Wolfgang Petereit*, věc C-214/89 dospěl ESD k závěru, že platnou dohodou ve smyslu čl. 17 Bruselské úmluvy je i doložka obsažená ve stanovách akciové společnosti, je-li platně přijata podle rozhodného národního práva, podle které mají být veškeré spory mezi společností a jejími akcionáři řešeny soudy určeného členského státu.

¹⁸⁶ Viz judikatura uvedená v pozn. pod čarou č. 177.

- může jít o dohodu prorogační i (pouze) derogační.

Nařízení v čl. 24 ve spojení s čl. 2, 3 a čl. 4, odst. 1 dále stanoví, že **soud členského státu**, který nemá pravomoc věc projednat již podle jiných ustanovení nařízení, získá tuto pravomoc, jestliže se **žalovaný s domicilem na území některého členského státu řízení účastní**, ledaže by byla dána výlučná pravomoc jiného soudu podle čl. 22 nařízení anebo pokud účast žalovaného spočívá v tom, že (v první řadě) pravomoc soudu popírá¹⁸⁸. Tento způsob pravomoci se označuje za **podřízení se zahájenému řízení**.

3.3.3 Uznání a výkon rozhodnutí podle Nařízení Brusel I

Problematiky uznání a výkonu soudních rozhodnutí v režimu nařízení jsem se již dotkl v kapitole 2.4.4 v souvislosti se zvláštní úpravou uznání a výkonu některých cizích rozhodnutí, jak je obsažena v § 68a a násl. ZMPS.

Jak již bylo řečeno, nařízení upravuje uznání a výkon soudních rozhodnutí vydaných v jednom členském státě na území jiných členských států. Podmínkou uznání a výkonu přitom nutně není, aby pravomoc soudu, který rozhodnutí vydal, byla dána na základě pravidel obsažených v nařízení. Soudním rozhodnutím se podle čl. 32 nařízení rozumí každé rozhodnutí vydané soudem členského státu, bez ohledu na jeho označení, včetně rozhodnutí o náhradě nákladů řízení. Samozřejmě se musí jednat o rozhodnutí ve věci občanské nebo obchodní ve smyslu čl. 1 nařízení.

Nařízení dále upravuje i výkon veřejných listin a soudních smírů vydaných v jednom členském státě na území jiných členských států. V podmínkách českého práva se bude jednat zejména o notářské zápisy se svolením k vykonatelnosti, exekutorské zápisy, soudní smíry (ať už tzv. přetorský smír podle § 67 OSŘ nebo soudní smír podle § 99 OSŘ), případně i správní smíry. Soukromé listiny, byť by podle národního práva příslušného členského státu byly bez dalšího exekučním titulem a byly by vykonatelné na jeho území, nelze v režimu nařízení vykonat na území jiného členského státu¹⁸⁹.

V rámci **uznání a výkonu soudních rozhodnutí** v režimu nařízení lze rozlišit následující tři fáze:

- **uznání rozhodnutí;**
- **prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí (řízení o *exequatur*); a**

¹⁸⁷ Viz i rozsudek ESD ze dne 9. listopadu 1978, *Nikolaus Meeth v. Glacetal*, věc 23/78. ESD v tomto rozsudku potvrdil možnost, aby si strany kupní smlouvy sjednaly takovou prorogační dohodu, podle které může být každá ze smluvních stran žalována pouze u soudů států svého domicilu. Taková dohoda pak nevylučuje, aby soud, u něhož byla v souladu s touto dohodou podána žaloba, vzal v úvahu vzájemné započtení pohledávek mezi stranami sporu.

¹⁸⁸ Z rozsudků ESD ze dne 24. června 1981, *Elefanten Schuh GmbH v. Pierre Jacqmain*, věc 150/80 a ze dne 14. července 1983, *Gerling Konzern Speziale Kreditversicherungs-AG and others v. Amministrazione del Tesoro dello Stato*, věc 201/82 vyplývá, že námitka nedostatku pravomoci nesmí být vznesena až po úkonu, který se dle národního práva považuje za první obranu proti žalobě. Taková pozdě vznesená námitka by byla neúčinná. Prvou obranou bude práva považuje za první obranu proti žalobě. Taková pozdě vznesená námitka by byla neúčinná. Prvou obranou bude práva považuje za první obranu proti žalobě. Taková pozdě vznesená námitka by byla neúčinná. Prvou obranou bude práva považuje za první obranu proti žalobě. Proto je třeba v žalobní odpovědi namítnout v první řadě nedostatek pravomoci. Alternativně pro případ, že by se soud s námitkou nedostatku pravomoci neztotožnil, lze v první žalobní odpovědi uvést i vyjádření k podstatě věci, aniž by to mělo za následek podřízení se zahájenému řízení. Z první jmenovaného rozsudku dále vyplývá, že platnost prorogačních dohod podle Bruselské úmluvy (nařízení) nemůže být zpochybněna proto, že formální požadavky na prorogační dohodu není uzavřena v jazyce, který je pro ní předepsán národním právem. Formální požadavky na prorogační dohody vyplývají přímo z Bruselské úmluvy (nařízení) a členské státy nejsou oprávněny stanovovat další formální požadavky nad rámec požadavků stanovených Bruselskou úmluvou (nařízením).

¹⁸⁹ Viz rozhodnutí ESD ze dne 17. června 1999, *Unibank A/S v. Flemming G. Christensen*, věc C-260/97, kde ESD rozhodl, že uznání dluhu, které nebylo potvrzeno žádným veřejným orgánem, nelze vykonat v režimu Bruselské úmluvy, neboť nejde o veřejnou listinu (*authentic instrument*) ve smyslu čl. 50 Bruselské úmluvy. Na tom nic nemění ani fakt, že dánský občanský soudní řád umožňuje nařídit výkon rozhodnutí na základě písemného uznání dluhu za předpokladu, že uznání dluhu obsahuje výslovné ujednání v tomto směru.

- **výkon rozhodnutí.**

- (i) Uznání soudních rozhodnutí

Soudní rozhodnutí vydaná v jednom členském státě jsou na území ostatních členských států zásadně **uznává automaticky**, bez nutnosti zvláštního řízení o uznání. K uznání dojde tím, že soud k cizímu rozhodnutí přihlédně. Stane-li se však sporným, zda soudní rozhodnutí má být uznáno a uznání není posuzováno pouze jako otázka předběžná, každá strana, která má na uznání právní zájem, se může v **samostatném řízení** domáhat rozhodnutí, že cizí rozhodnutí se uznává. Podle §68b ZMPS soud rozhodne o uznání rozsudkem, jednání nemusí nařizovat. Vzhledem k tomu, že návrh na vydání samostatného rozhodnutí, že cizí rozhodnutí se uznává, je projednáván v řízení, v němž se postupuje podle oddílů 2 a 3 III. kapitoly nařízení, lze dovodit, že rozhodovat o uznání cizího rozhodnutí v samostatném řízení jsou příslušné okresní soudy (srov. čl. 33, odst. 2 nařízení ve spojení s přílohami II a III nařízení, podle nichž jsou k rozhodnutí o nařízení výkonu rozhodnutí a k projednání opravného prostředku proti rozhodnutí o návrhu na prohlášení vykonatelnosti příslušné okresní soudy).

Je-li třeba posoudit uznání cizího rozhodnutí jako **předběžnou otázku**, soud rozhodující o věci samé má vždy pravomoc posoudit si tuto předběžnou otázku (čl. 33, odst. 3 nařízení). Výsledek jeho úvahy se pak promítne do odůvodnění rozhodnutí o věci samé.

Důvody pro neuznání cizího rozhodnutí stanoví nařízení v čl. 34 a 35. Jsou jimi:

- (i) **zjevný rozpor s veřejným pořádkem** ve státě uznání;
- (ii) v případě rozsudku pro zmeškání **nedoručení návrhu na zahájení řízení nebo jemu rovnocenné písemnosti** žalovanému v dostatečném předstihu a způsobem, aby se tento mohl bránit, ledaže žalovaný nepodal proti rozsudku opravný prostředek, ačkoliv tak mohl učinit¹⁹⁰;
- (iii) **neslučitelnost** rozhodnutí s **jiným rozhodnutím** vydaným ve sporu mezi týmiž stranami ve státě uznání nebo s **dřívějším rozhodnutím** vydaným mezi týmiž účastníky a o témže nároku v jiném členském státě nebo ve třetím státě, pokud toto dřívější rozhodnutí splňuje podmínky pro uznání v daném státě;
- (iv) porušení pravidel o **výlučné soudní příslušnosti** nebo pravidel o **speciální pravomoci ve věcech pojištění** nebo **spotřebitelských smluv** (srov. však omezení v čl. 35, odst. 2 a 3 nařízení);
- (v) zvláštní dohoda uzavřená členským státem se třetím státem podle čl. 72 nařízení.

Důvodem pro neuznání není skutečnost, že cizí rozhodnutí dosud nenabývalo právní moci. Byl-li však proti rozhodnutí podán řádný opravný prostředek, soud může řízení přerušit. Důvodem pro neuznání již z povahy věci není ani nedostatek vzájemnosti. Cizí rozhodnutí nesmí být nikdy přezkoumáváno ve věci samé (*au fond*).

Otázkou je, zdali lze zkoumání podmínek uznatelnosti považovat za plně incidenční, jak uvádí Z. Kapitán.¹⁹¹ Jisté je, že soud není *ex officio* povinen zkoumat existenci každého jednotlivého důvodu pro neuznání cizího rozhodnutí, jak jsou upraveny v čl. 34 a 35 nařízení. Domnívám se však, že není vyloučeno, aby soud posoudil existenci některých důvodů pro neuznání cizího rozhodnutí z vlastní iniciativy, zejména např. zjevný rozpor s veřejným pořádkem. Je však

¹⁹⁰ Jiné nepravdivosti v řízení bude třeba posoudit z toho hlediska, zda neodůvodňují odepření uznání z důvodu zjevného rozporu s veřejným pořádkem.

¹⁹¹ Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Právní fórum 7/2005, str. 243.

skutečností, že nařízení výslovně počítá s tím, že za vykonatelná budou prohlášena i rozhodnutí, jejichž uznání by bylo ve zjevném rozporu s veřejným pořádkem. Soud rozhodující o prohlášení vykonatelnosti je totiž oprávněn zkoumat pouze splnění formálních náležitostí a existence důvodů pro neuznání rozhodnutí resp. pro zamítnutí návrhu na prohlášení vykonatelnosti bude zkoumána pouze tehdy, bude-li podán proti rozhodnutí o prohlášení vykonatelnosti opravný prostředek (srov. čl. 41 věta první nařízení).

(ii) Prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí

Prohlášení vykonatelnosti je předpokladem výkonu cizího rozhodnutí na území jiného členského státu. Návrh na prohlášení cizího rozhodnutí za vykonatelné je oprávněna podat kterákoliv strana, která má na věci právní zájem. Návrh je třeba směřovat okresnímu soudu nebo soudnímu exekutorovi (viz příloha II nařízení). Místní příslušnost se určuje podle bydliště povinného nebo podle místa, kde má být rozhodnutí vykonáno (čl. 39, odst. 2 nařízení).

Smyslem řízení o *exequatur* je ověřit splnění **formální podmínky**, za nichž může být cizí rozhodnutí prohlášeno za vykonatelné. Těmito podmínkami jsou:

- (i) předložení jednoho vyhotovení cizího soudního rozhodnutí, které má být prohlášeno za vykonatelné (srov. čl. 53 nařízení); a
- (ii) osvědčení s obsahem dle přílohy V nařízení vydané příslušným orgánem státu, v němž bylo cizí rozhodnutí vydáno, nebude-li jeho předložení prominuto ve státě, kde se o prohlášení vykonatelnosti žádá (srov. čl. 54 a 55, odst. 1 nařízení).

Jsou-li výše uvedené podmínky splněny, soud prohlásí cizí rozhodnutí za vykonatelné usnesením (srov. § 68c ZMPS), aniž je oprávněn zkoumat existenci případných důvodů pro neuznání rozhodnutí stanovených v článcích 34 a 35 nařízení (srov. čl. 41 nařízení). Nařízení předvídá situaci, kdy bude za vykonatelné prohlášeno cizí rozhodnutí jen částečně – pouze ve vztahu k určitému výroku (srov. čl. 48 nařízení). Rozhodnutí o prohlášení vykonatelnosti a příslušné cizí soudní rozhodnutí se doručí povinnému, který se teprve tímto procesním úkonem dozví o probíhajícím řízení o prohlášení vykonatelnosti.

Proti rozhodnutí o prohlášení vykonatelnosti mohou obě strany podat opravný prostředek. V České republice se opravný prostředek podává rovněž k okresnímu soudu (viz příloha III nařízení). V řízení o opravném prostředku má povinný poprvé možnost namídat nedostatek podmínek uznání nebo nesplnění formálních náležitostí pro prohlášení vykonatelnosti (viz výše). Dokud není o opravném prostředku rozhodnuto (resp. dokud běží lhůta pro jeho podání), proti povinnému lze učinit pouze opatření k zajištění jeho majetku (čl. 47, odst. 3 nařízení). Proti rozhodnutí o opravném prostředku je možno podat dovolání nebo žalobu pro zmatečnost (viz příloha IV nařízení).

(iii) Výkon rozhodnutí

Je-li cizí rozhodnutí vykonatelné podle práva státu, v němž bylo vydáno, a bylo-li prohlášeno za vykonatelné v členském státě, v němž oprávněný usiluje o jeho výkon, lze jej v tomto členském státě **vykonat**. Postup při podání návrhu na výkon nebo provedení exekuce se řídí právem členského státu, v němž se návrh na výkon podává (čl. 40, odst. 1 nařízení).

Návrh na výkon nebo provedení exekuce lze podat samostatně nebo společně s návrhem na prohlášení vykonatelnosti. Závislost rozhodnutí o prohlášení vykonatelnosti a rozhodnutí o nařízení výkonu rozhodnutí nebo exekuce je řešena v § 68c ZMPS (blíže srov. kapitolu 2.4.4).

3.4 Nařízení Brusel II a Brusel IIA

Oblast **věcí manželských a rodičovské zodpovědnosti** byla od samého počátku vyňata z působnosti Bruselské úmluvy i Nařízení Brusel I. Soudní pravomoc a uznání a výkon rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti měla být původně upravena mezinárodní smlouvou uzavřenou mezi členskými státy, avšak tato smlouva nevstoupila v platnost a její obsah byl v zásadě převzat do nařízení č. 1347/2000 („**Nařízení Brusel II**“), které vstoupilo v platnost 1. března 2001.

Nařízení Brusel II bylo s účinností od 1. března 2005 nahrazeno novým nařízením č. 2201/2003 („**Nařízení Brusel IIA**“, v této kapitole též jen „**nařízením**“). Oproti Nařízení Brusel II došlo k podstatnému rozšíření působnosti Nařízení Brusel IIA ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Nařízení Brusel IIA již pokrývá všechna rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti (jak je tento termín definován v nařízení), aniž je vyžadována souvislost s řízením o rozvodu, neplatnosti manželství apod.

Nařízení Brusel II ani Nařízení Brusel IIA se nevztahuje na **Dánsko**. Dánsko je však signatářem **Haagské úmluvy o ochraně dětí** a učinilo prohlášení, že rozhodnutí spadající do působnosti této Úmluvy bude uznávat v režimu odpovídajícím komunitárním normám platným mezi členskými státy Evropské unie.¹⁹² Dánsko je rovněž smluvní stranou **Haagské úmluvy o civilních aspektech mezinárodních únosů dětí**.¹⁹³

3.4.1 Věcný rozsah Nařízení Brusel IIA, vztah k jiným normám

Z věcného hlediska upravuje nařízení tři hlavní civilněprávní okruhy otázek:

- (i) mezinárodní pravomoc ve věcech **manželských**, konkrétně ve věcech **rozvodu, rozluky a neplatnosti manželství**;¹⁹⁴
- (ii) mezinárodní pravomoc ve věcech **přiznání, výkonu, přenesení a omezení nebo odnětí rodičovské zodpovědnosti**; a
- (iii) **uznání a výkon rozhodnutí** ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti vydaných v jednom členském státě na území ostatních členských států.

Pojem **rodičovská zodpovědnost** je definován přímo nařízením jako soubor práv a povinností fyzické nebo právnické osoby vztahující se k osobě nebo majetku dítěte, který vyplývá z rozhodnutí příslušného orgánu, právních předpisů nebo závazné dohody. Podle demonstrativního výčtu obsaženého v nařízení pojem rodičovská zodpovědnost zahrnuje zejména (i) právo péče o dítě a právo na styk s dítětem, (ii) poručnictví, opatrovnictví a obdobné instituty, (iii) určení osoby, orgánu nebo jiného subjektu odpovědného za dítě či jeho jmění nebo pověřených zastupováním dítěte či napomáháním dítěti a stanovení jeho úkolů, (iv) umístění dítěte do pěstounské péče nebo ústavní péče a (v) opatření k ochraně dítěte spojených se správou, zachováním a nakládáním se jměním dítěte (srov. čl. 2, odst. 7 ve spojení s čl. 1, odst. 2 nařízení).

¹⁹² Viz. statusová tabulka Haagské úmluvy o ochraně dětí a prohlášení Dánska ve vztahu k této Úmluvě na http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=70. Z tabulky rovněž vyplývá, že Dánsko Úmluvu podepsalo, Úmluva však prozatím ve vztahu k Dánsku není účinná.

¹⁹³ Viz. statusová tabulka Haagské úmluvy o civilních aspektech mezinárodních únosů dětí na http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=24.

¹⁹⁴ Ačkoliv to z výslovného znění nařízení nevyplývá, dopadá nařízení zřejmě i na řízení o určení, zda tu manželství je či není. Viz. Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Právní fórum 8/2005, str. 283 a literatura tam citovaná v pozn. pod čarou č. 6.

Nařízení zpřesňuje obsah pojmu rodičovská zodpovědnost i výčtem otázek, na které se nařízení **nevztahuje**. Jde o (i) určení nebo popření otcovství, eventuelně mateřství, (ii) rozhodnutí o osvojení, preadopční opatření nebo neplatnost či zrušení osvojení, (iii) příjmení a jméno dítěte, (iv) dosažení zletilosti, (v) vyživovací povinnost, (vi) správy jmění nebo dědictví a (vii) opatření přijatá v důsledku trestných činů spáchaných dětmi.

V oddíle V nařízení je vymezen **vztah nařízení k jiným normám**. Tento vztah lze shrnout následovně:

- (a) Nařízení má aplikační **přednost před mezinárodními smlouvami uzavřenými mezi dvěma nebo více členskými státy, pokud jde o materii upravenou v nařízení**. Výjimku představuje možnost Finska a Švédska zvolit přednostní použití úmluvy uzavřené mezi Dánskem, Finskem, Islandem, Norskem a Švédskem vymezené v čl. 59, odst. 2, písm. a) nařízení, která upravuje některé otázky spadající do věcného rozsahu nařízení;
- (b) Ve vztazích mezi členskými státy má nařízení **aplikační přednost před některými mnohostrannými úmluvami** vyjmenovanými v čl. 60 nařízení, a to (i) Haagskou úmluvou z 5. října 1961, o pravomoci orgánů a použitelném právu ve vztahu k ochraně nezletilých¹⁹⁵, (ii) Lucemburskou úmluvou z 8. září 1967 o uznání rozhodnutí týkajících se platnosti manželství,¹⁹⁶ (iii) Haagskou úmluvou z 1. června 1970 o uznání rozvodů a zrušení manželského soužití¹⁹⁷, (iv) Evropskou úmluvou z 20. května 1980 o uznání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí¹⁹⁸ a (v) Haagskou úmluvou z 25. října 1980 o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí¹⁹⁹, a to pokud jde o materii upravenou v nařízení;
- (c) Nařízení má aplikační **přednost před Haagskou úmluvou o ochraně dětí** v případech, kdy (i) dotčené dítě má obvyklý pobyt na území některého členského státu a dále (ii) vždy pokud jde o uznání a výkon rozsudku vydaného v jednom členském státě na území jiného členského státu (blíže srov. čl. 61 nařízení);
- (d) Nařízením nejsou dotčeny **mezinárodní smlouvy** (konkordáty) mezi Portugalskem, Itálií, Španělskem, Maltou a **Svatým stolcem**. Rozhodnutí o neplatnosti manželství vydaná církevními soudy podle těchto smluv se v členských státech uznávají v režimu nařízení. Tato rozhodnutí mohou ve Španělsku, Itálii a Maltě podléhat pravidlům přezkumu stanoveným v příslušné smlouvě se Svátým stolcem.

3.4.2 Právní moc ve věcech manželských

Právní moc rozhodovat ve věcech **rozvodu, rozluky a neplatnosti manželství** náleží podle nařízení soudům toho členského státu (blíže srov. čl. 3 a 4 nařízení):

- (i) na jehož území mají **obvyklý pobyt oba manželé**; nebo
- (ii) na jehož území měli **naposledy obvyklý pobyt oba manželé**, za předpokladu, že **alespoň jeden z manželů má v tomto státě stále své bydliště**; nebo
- (iii) na jehož území má **obvyklý pobyt odpůrce**; nebo

¹⁹⁵ Česká republika není smluvní stranou této úmluvy. Seznam smluvních států viz http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=39.

¹⁹⁶ Česká republika není smluvní stranou této úmluvy.

¹⁹⁷ V České republice je úmluva vyhlášena pod číslem 131/1976 Sb.

¹⁹⁸ V České republice je úmluva vyhlášena pod číslem 66/2000 Sb.m.s.

¹⁹⁹ V České republice je úmluva vyhlášena pod číslem 34/1998 Sb.

- (iv) na jehož území má **obvyklý pobyt některý z manželů**, jde-li o **společnou žádost** manželů; nebo
- (v) na jehož území má **obvyklý pobyt navrhovatel**, za předpokladu, že v tomto státě bydlí alespoň **jeden rok** bezprostředně před podáním žádosti; nebo
- (vi) na jehož území má **obvyklý pobyt navrhovatel**, za předpokladu, že v tomto státě bydlí alespoň **šest měsíců** bezprostředně před podáním žádosti a je **občanem** tohoto státu, resp. v případě Spojeného království Velké Británie a Severního Irska a Irska má **domicil** na území tohoto státu; nebo
- (vii) jehož jsou **oba manželé občany**, resp. v případě Spojeného království Velké Británie a Severního Irska a Irska na jehož území mají **oba manželé domicil**;
- (viii) u kterého probíhá řízení na základě kritérií uvedených výše v bodech (i) až (viii), jde-li o **uplatnění protinároku**, který věcně spadá do rozsahu nařízení.

Rovněž platí, že soud členského státu, jenž rozhodl o rozluce, má vždy pravomoc rozhodnout o tom, že rozsudek o rozluce se mění na rozhodnutí o rozvodu, umožňují-li to právní předpisy příslušného členského státu (srov. čl. 5 nařízení).

Manžel, jenž má **obvyklý pobyt** na území některého členského státu, anebo je **občanem** některého členského státu, popř. v případě Spojeného království Velké Británie a Severního Irska a Irska zde má **domicil**, může být v jiném členském státě žalován pouze v souladu s výše uvedenými pravidly (srov. čl. 6 nařízení).

Nařízení **subsidiárně** stanoví, že pokud nelze podle výše uvedených pravidel určit pravomoc žádného soudu členského státu, pravomoc věc rozhodnout se v každém členském státě řídí **podle příslušných národních pravidel každého členského státu**. Tak je tomu i v případě, kdy odpůrce nemá obvyklý pobyt na území žádného členského státu, resp. v případě Spojeného království Velké Británie a Severního Irska a Irska zde nemá **domicil** (srov. čl. 7 nařízení).

3.4.3 Pravomoc ve věcech rodičovské zodpovědnosti

Ve věcech rodičovské zodpovědnosti platí **obecné pravidlo**, podle kterého je dána pravomoc soudů toho členského státu, v němž má **dítě obvyklý pobyt v době zahájení řízení** (čl. 8 nařízení).

Z výše uvedeného obecného pravidla však existuje několik **výjimek**. Jedná se o následující případy, v nichž se uplatní zvláštní pravidla pro soudní pravomoc ve věcech rodičovské zodpovědnosti:

- (i) zachování pravomoci určené podle předchozího obvyklého pobytu dítěte (čl. 9 nařízení);
- (ii) pravomoc v případech únosu dítěte (čl. 10 a 11 nařízení);
- (iii) zvláštní forma prorogace pravomoci (čl. 12 nařízení); a
- (iv) pravomoc založená na přítomnosti dítěte (čl. 13 nařízení).

Pravomoc soudu určená podle obecného pravidla je zachována i **tři měsíce** po té, kdy dítě získá **nový obvyklý pobyt v jiném členském státě**, a to pro účely úpravy rozhodnutí o právu na styk s dítětem. Podmínkou však je, aby (i) nositel práva na styk s dítětem podle rozhodnutí o právu na styk s dítětem měl nadále obvyklý pobyt v členském státě předchozího obvyklého pobytu dítěte a (ii) že se tento nositel práva na styk s dítětem nepodřídil jurisdikci soudů členského státu nového obvyklého pobytu dítěte. Uvedené zvláštní pravidlo pro soudní pravomoc se však uplatní jen

v případech, kdy je dítě přesunuto do jiného členského státu **zákonnou cestou**, nikoliv tedy např. tehdy, kdy je dítě do jiného členského státu uneseno (srov. čl. 9 nařízení).

V případě **neoprávněného odebrání nebo zadržení dítěte** (únosu) je zachována mezinárodní pravomoc soudů státu obvyklého pobytu dítěte v době bezprostředně únosu předcházející. Výjimkou jsou případy, kdy dítě získá obvyklý pobyt v jiném členském státě a (i) všechny osoby, instituce nebo jiné orgány mající právo péče o dítě s přemístěním dítěte souhlasí nebo (ii) dítě pobývá v tomto jiném členském státě alespoň po dobu jednoho roku po té, co osoba, instituce nebo jiný orgán mající právo péče o dítě získali nebo měli získat povědomí o tom, kde se dítě nachází, dítě si v novém prostředí zvyklo a navíc je splněna jedna ze čtyř podmínek upravených v čl. 10, písm. b), odst. (i) až (iv) nařízení.

Nařízení rovněž upravuje zvláštní pravidla pro případ, kdy je v členském státě požádáno o rozhodnutí podle **Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí**, za účelem dosažení **navrácení dítěte**, které bylo neoprávněně odebráno nebo je zadržováno v členském státě odlišném od členského státu, kde mělo dítě obvyklý pobyt bezprostředně před takovým neoprávněným odebráním nebo zadržením. Zmíněná pravidla blíže upravená v čl. 11, odst. 2 až 8 nařízení mají především zajistit rychlost řízení při respektování procesních práv účastníků (např. práva dítěte i navrhovatele být slyšen). Je-li návrh na navrácení dítěte zamítnut podle čl. 13 Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, není tato skutečnost na překážku uznání a výkonu případného **pozdějšího rozhodnutí o navrácení dítěte** vydaného soudem, jehož pravomoc je dána podle nařízení (srov. čl. 11, odst. 8 nařízení). Z článku 42, odst. 2, písm. c) nařízení však vyplývá, že toto pozdější rozhodnutí o navrácení dítěte může soud certifikovat jako vykonatelné pouze v případě, pokud, mimo jiné, vzal v úvahu důvody a důkazy, na jejichž základě bylo vydáno předchozí rozhodnutí o nenavrácení dítěte podle čl. 13 Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí.

Zvláštní forma prorogace pravomoci je upravena v čl. 12 nařízení. Soudy členského státu, které v souladu s čl. 3 nařízení rozhodují o rozvodu, rozluce nebo neplatnosti manželství, mají pravomoc rozhodovat i o věcech rodičovské zodpovědnosti, pokud:

- (i) alespoň jeden z manželů má k dítěti rodičovskou zodpovědnost; a zároveň
- (ii) pravomoc soudu byla v době zahájení řízení oběma manželi i nositeli rodičovské zodpovědnosti akceptována výslovně nebo jiným nepochybným způsobem²⁰⁰; a zároveň
- (iii) je to v zájmu dítěte.²⁰¹

Řízení ve věcech rodičovské zodpovědnosti vedou **v souvislosti s jiným řízením** než je řízení o rozvodu, rozluce nebo neplatnosti manželství soudy členského státu, v nichž probíhá toto jiné řízení, pokud:

- (i) existuje významný vztah dítěte k tomuto státu, zjevně s ohledem na to, že jeden z nositelů rodičovské zodpovědnosti má v tomto státě obvyklý pobyt anebo je dítě občanem tohoto státu; a zároveň

²⁰⁰ Judikaturou ESD prozatím nebyla řešena výkladová otázka, o jaký jiný nepochybný způsob akceptace soudní pravomoci se může jednat. Zejména vzniká otázka, zda lze za nepochybný způsob akceptace pravomoci soudu považovat pouhou účast na řízení a nevznesení námítky nedostatku pravomoci.

²⁰¹ Podmínka, že použití zvláštní formy prorogace pravomoci podle čl. 12 nařízení musí být v zájmu dítěte, je považována za splněnou zejména tehdy, pokud má dítě obvyklý pobyt ve třetím státě, který není smluvní stranou Haagské úmluvy o ochraně dětí (blíže srov. čl. 12, odst. 4 nařízení).

- (ii) pravomoc soudu byla v době zahájení řízení všemi účastníky řízení akceptována výslovně nebo jiným nepochybným způsobem; a zároveň
- (iii) je to v zájmu dítěte.

Pravomoc založená na přítomnosti dítěte se použije tehdy, pokud (i) nelze určit obvyklý pobyt dítěte ve smyslu čl. 3 nařízení a zároveň (ii) pravomoc nemůže být určena v souladu s pravidly pro zvláštní formu prorogace pravomoci podle čl. 12 nařízení (k tomu viz výše).²⁰² V takovém případě mají pravomoc soudy členských států, **kde je dítě přítomno**. To platí i v případech dětí – uprchlíků nebo dětí mezinárodně přemístěných z důvodu nepokojů v jejich domovském státě (blíže srov. čl. 13 nařízení).

Nelze-li podle výše uvedených pravidel určit pravomoc žádného soudu členského státu, pravomoc věc rozhodnout se v každém členském státě řídí **podle příslušných národních pravidel každého členského státu** (srov. čl. 14 nařízení).

Nařízení rovněž upravuje podmínky, za kterých může příslušný soud výjimečně (i) přerušit řízení a vyzvat strany, aby navrhly projednání věci u soudů v jiném členském státě nebo (ii) požádat soudy v jiném členském státě, aby věc rozhodli. Takový postup lze použít jen v případě, kdy existuje úzký vztah dítěte k tomuto jinému členskému státu, jehož soudy jsou tudíž „soudy lépe umístěnými“ pro rozhodnutí věci, a kde je takový postup v nejlepším zájmu dítěte. K podmínkám, za nichž lze takto věc **postoupit lépe umístěnému soudu**, odkazují čtenáře na čl. 15 nařízení.

Důležité je pravidlo, že soud vždy **ex officio zkoumá svou pravomoc podle nařízení**. Pokud soud dospěje k závěru, že podle pravidel obsažených v nařízení nemá pravomoc věc rozhodnout, a že pravomoc věc rozhodnout mají podle nařízení soudy jiného členského státu, musí prohlásit nedostatek své pravomoci (čl. 17 nařízení).

3.4.4 Uznání a výkon rozhodnutí podle Nařízení Brusel IIA

V rámci pravidel pro uznání a výkon rozhodnutí v režimu nařízení lze především rozlišit **obecný režim** uznání a výkonu a rozhodnutí (kapitola 3, oddíly 1 až 3 nařízení) a **zvláštní pravidla pro výkon některých rozhodnutí** upravujících právo na styk s dítětem nebo nařizujících navrácení dítěte (kapitola 3, oddíl 4 nařízení).

V rámci **obecného režimu** uznání a výkonu soudních rozhodnutí lze, obdobně jako u nařízení Brusel I, rozlišit tři fáze uznání a výkonu:

- (i) uznání rozhodnutí;
- (ii) prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí (řízení o *exequatur*); a
- (iii) výkon rozhodnutí.

Rozhodnutí vydaná v jednom členském státě se na území jiného členského státu **zásadně uznávají**, aniž je za účelem uznání cizího rozhodnutí třeba vést jakékoliv zvláštní řízení. Strana, která na tom má právní zájem, však může vyvolat samostatné řízení o uznání cizího rozhodnutí. Otázka uznatelnosti cizího rozhodnutí může být soudem rovněž posouzena jako předběžná (srov. čl. 21, odst. 1 až 4 nařízení).

²⁰² Byl však publikován i názor (viz Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Právní fórum 8/2005, str. 286), že odkaz na čl. 12 nařízení je pouze legislativní chybou a správně mělo být odkazováno na článek 8 upravující obecnou pravomoc ve věcech rodičovské zodpovědnosti. Tento názor nesdílím a domnívám se, že konstrukce kumulativních požadavků nemožnosti zjistit obvyklý pobyt dítěte a nedostatku pravomoci podle čl. 12 nařízení (která je v tam uvedených případech dána bez ohledu na obvyklý pobyt dítěte) zcela odpovídá dle mého názoru zamýšlené subsidiaritě čl. 13 nařízení.

Nařízení výslovně zakazuje přezkoumávat **pravomoc soudu**, který rozhodnutí vydal. Nepřípustné je rovněž přezkoumávat rozhodnutí po **věcné stránce**. Důvodem pro neuznání rozhodnutí nemůže být ani skutečnost, že právo členského státu, v němž je posuzována otázka uznatelnosti cizího rozhodnutí, neumožňuje rozvod, rozluce či prohlášení neplatnosti manželství za stejných podmínek jako právo členského státu, v němž bylo posuzované rozhodnutí vydáno. (čl. 24 až 26 nařízení).

Nařízení rovněž upravuje **důvody, pro něž lze neuznat cizí rozhodnutí** o rozvodu, rozluce či neplatnosti manželství (čl. 22 nařízení) a rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti (čl. 23 nařízení).

Důvodem pro **neuznání rozhodnutí o rozvodu, rozluce či neplatnosti manželství** jsou (i) zjevný rozpor s veřejným pořádkem ve státě uznání, (ii) některé nepravidelnosti v řízení v případě rozsudku pro zmeškání, (iii) neslučitelnost s jiným rozhodnutím vydaným ve státě uznání v řízení mezi týmiž stranami nebo (iv) neslučitelnost s dřívějším rozhodnutím vydaným v jiném členském státě v řízení mezi týmiž stranami, pokud toto rozhodnutí splňuje podmínky pro uznání ve státě uznání (blíže srov. čl. 22 nařízení).

Důvodem pro **neuznání rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti** jsou (i) zjevný rozpor s veřejným pořádkem ve státě uznání s přihlédnutím k nejlepším zájmům dítěte, (ii) vydání rozhodnutí bez slyšení dítěte (ledaže jde o naléhavý případ), pokud to porušuje základní procesní principy platné ve státě uznání²⁰³, (iii) některé nepravidelnosti v řízení v případě rozsudku pro zmeškání, (iv) návrh osoby, která tvrdí, rozhodnutím bylo zasaženo do její rodičovské zodpovědnosti, pokud nemohla využít svého práva být slyšena, (v) neslučitelnost s některými jinými rozhodnutími nebo (vi) při rozhodnutí o umístění dítěte do ústavní nebo pěstounské péče do jiného členského státu nebyl konzultován příslušný orgán tohoto státu a nebyl získán jeho souhlas, vyžaduje-li se (blíže srov. 23 nařízení).

Výkon rozhodnutí ve věcech rodičovské zodpovědnosti lze provést v jiném členském státě tehdy, pokud bylo v tomto státě rozhodnutí **prohlášeno za vykonatelné**. Řízení o prohlášení vykonatelnosti se v podstatných ohledech shoduje s obdobným řízením podle Nařízení Brusel I.

Na závěr je vhodné zmínit i **zvláštní pravidla** pro výkon rozhodnutí upravujících **právo na styk s dítětem** nebo **nařizujících navrácení dítěte**. Tato pravidla jsou upravena ve čtvrtém oddíle třetí kapitoly nařízení. Zásadní rozdíl oproti obecnému režimu výkonu rozhodnutí podle nařízení spočívá v tom, že vybraná vykonatelná rozhodnutí lze vykonat na území jiných členských států bez řízení o *exequatur*, a to pouze na základě standardizovaného certifikátu (osvědčení), který při splnění stanovených podmínek vydá soud, který rozhodnutí vydal. Námitka proti uznání rozhodnutí v jiném členském státě není přípustná (srov. čl. 41, odst. 1 a 42, odst. 1 nařízení).

Nařízení stanoví u obou typů rozhodnutí podmínky, za nichž lze vydat certifikát, na jehož základě bude možno rozhodnutí promptně vykonat na území jiných členských států. Jedná se o podmínky dodržení některých základních procesních práv účastníků (např. právo na obranu v případě rozsudku pro zmeškání, práva účastníků a dítěte být slyšen) a v případě rozhodnutí nařizujícího navrácení dítěte podmínku zohlednění důvodů a důkazů případného dřívějšího rozhodnutí o zamítnutí návrhu na navrácení dítěte vydaného podle čl. 13 Haagské úmluvy o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (blíže srov. čl. 41, odst. 2 a 42, odst. 2 nařízení).

²⁰³ V České republice je právo dítěte být slyšeno v každém řízení, v němž se rozhoduje o podstatných záležitostech týkajících se jeho osoby, zakotveno s účinností od 1. srpna 1998 v ust. § 31, odst. 3 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině. Toto právo dítěte na slyšení s ohledem na stupeň vývoje dítěte je nutno považovat za základní procesní zásadu, a to i s ohledem na požadavek ust. čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, v České republice publikované pod číslem 104/1991 Sb.

Certifikovaná rozhodnutí o právu na styk s dítětem nebo nařizující navrácení dítěte nelze v jiném členském státě vykonat, pokud by byl výkon neslučitelný s později vydaným a vykonatelným rozhodnutím (čl. 47, odst. 2, věta druhá nařízení). To je logické s ohledem na to, že rozhodnutí o právu na styk s dítětem nebo nařizující navrácení dítěte je rozhodnutí pouze pro tentokrát, jež může být při změně poměrů vždy nahrazeno rozhodnutím jiným.

3.5 Nařízení o doručování

S cílem zefektivnit a urychlit doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech bylo přijato **Nařízení o doručování** (v této kapitole dále jen „**nařízení**“), které je účinné od 31. května 2001, v naposled přistoupených členských státech od 1. května 2004. Nařízení upravuje přeshraniční doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních adresátům s místem doručení na území některého členského státu. Nařízení se však nevztahuje na Dánsko. Nařízení nelze použít, není-li známa adresa osoby, jíž má být písemnost doručena.

Ve vztazích mezi členskými státy má nařízení **přednost před mezinárodními smlouvami** upravujícími doručování, ledaže by postup podle takové úmluvy vedl k efektivnějšímu způsobu doručování a byl by slučitelný s nařízením (srov. čl. 20, odst. 2 nařízení)²⁰⁴. Nařízení má přednost zejména před Haagskou úmluvou o doručování soudních a mimosoudních písemností v cizině ve věcech občanských a obchodních²⁰⁵ („**Haagská úmluva o doručování**“).

Nařízení samo pojmy **soudní a mimosoudní písemnost** nedefinuje. Tyto pojmy nejsou přesně definovány ani v Haagské úmluvě o doručování, nicméně se lze opřít o praxi, která se při uplatňování této Úmluvy vytvořila²⁰⁶. Soudní písemnosti jsou písemnosti, které bezprostředně souvisejí se zahájeným soudním řízením nebo se soudním řízením, která má být zahájeno (např. žaloba, výzva k zaplacení soudního poplatku, předvolání, znalecký posudek, rozhodnutí apod.). Za mimosoudní písemnosti je třeba považovat písemnosti vyhotovené veřejnými orgány nebo úředními osobami, s nimiž má být adresát úřední cestou seznámen (např. notářský nebo exekutorský zápis se svolením k vykonatelnosti, rozhodčí nález apod.)²⁰⁷. Vždy se však musí jednat o listinu související s uplatňováním soukromoprávního nároku. V režimu nařízení tak nelze doručovat například rozhodnutí o spáchání správního deliktu vydané správním orgánem apod.

Základní charakteristiky Nařízení o doručování lze shrnout takto:

- (i) nařízení především upravuje doručování písemností pomocí **přímého styku** mezi **odesílajícím a přijímajícím subjektem** (v České republice jsou odesílajícími subjekty okresní, krajské, vrchní soudy a Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud, soudní exekutoři a státní zastupitelství všech stupňů, přijímajícími subjekty jsou okresní soudy, jejichž příslušnost se řídí adresou, na jakou má být písemnost doručena), přičemž v takovém případě:
  - odesílající subjekt zašle písemnost spolu s žádostí **na standardizovaném formuláři**, který může být vyplněn i v jazyce, který příslušný členský stát akceptuje (Česká republika akceptuje i formuláře vyplněné v angličtině, němčině a slovenštině);

²⁰⁴ V případě České republiky obsahují takovou jednodušší úpravu dvoustranné smlouvy s Polskem, Maďarskem, Slovenskem a Spolkovou republikou Německo.

²⁰⁵ Úmluva byla vyhlášena pod číslem 85/1982 Sb.

²⁰⁶ Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Právní fórum 11/2005, str. 410 a literatura tam uvedená v pozn. pod čarou č. 4.

²⁰⁷ Srov. i čl. 17 Haagské úmluvy o doručování.

- přijímající subjekt **doručí písemnost sám** nebo jí **nechá doručit** v souladu s právními předpisy přijímajícího členského státu anebo **zvláštní formou** vyžádanou odesílajícím subjektem, není-li takový postup neslučitelný s právními předpisy přijímajícího členského státu;
  - přijímající subjekt je povinen písemnost co nejdříve doručit, v zásadě nejpozději do **jednoho měsíce** po jejím obdržení;
  - nařízení upravuje právo adresáta **odmítnout přijetí písemnosti**, pokud tato není vyhotovena v úředním jazyce přijímajícího členského státu nebo v jazyce odesílajícího členského státu, kterému adresát rozumí – o tomto právu musí být adresát přijímajícím subjektem poučen;
  - **datum doručení** písemnosti se řídí právními **předpisy přijímajícího členského státu**, pokud však má být písemnost doručena v určité lhůtě v souvislosti s řízením probíhajícím v odesílajícím členském státě, **ve vztahu k žadateli**²⁰⁸ se datum doručení řídí **právními předpisy odesílajícího členského státu** (ve vztahu k těmto pravidlům je členským státům umožněno se po přechodnou dobu od těchto pravidel odchýlit, což Česká republika neučinila);
- (ii) nařízení upravuje i možnost, aby písemnost byla na území jiného členského státu doručena **diplomatickým** nebo **konzulárním zástupcem**, k čemuž lze poznamenat, že:
- tento způsob doručení je možný vždy, má-li být písemnost doručena státnímu příslušníku odesílajícího členského státu;
  - v jiných případech mohou členské státy tento způsob doručení zcela vyloučit (Česká republika tento způsob doručení nevyloučila);
- (iii) třetí způsob doručování podle nařízení je **přímé doručení poštou**, přičemž pro tento způsob doručení mohou členské státy stanovit zvláštní podmínky (Česká republika omezuje tento způsob doručení na případy, kdy je doručováno doporučeně s dodejkou a doručovaná písemnost je v češtině nebo je úředně do češtiny přeložena anebo je v úředním jazyce odesílajícího státu, je-li adresát jeho státním občanem);
- (iv) čtvrtý a poslední způsob doručení upravený nařízením je **přímé doručení úředním činitelem** nebo jinou příslušnou osobou přijímajícího členského státu na základě požadavku žadatele s tím, že členské státy mohou tento způsob doručení vyloučit (Česká republika tento způsob doručení na svém území zcela vyloučila).

Nařízení ve svém článku 19 upravuje postup soudu v případě, kdy **se žalovaný k soudu nedostaví**, ač mu bylo zasláno předvolání nebo obdobná písemnost. V takovém případě je soud povinen řízení přerušit do doby, než bude zjištěno, že písemnost byla žalovanému v souladu s pravidly obsaženými v nařízení doručena s dostatečným předstihem, aby se mohl žalovaný obhajovat.

Bez ohledu na povinnost přerušit řízení uvedenou výše může soud **vydat rozhodnutí, aniž obdržel potvrzení o doručení předvolání žalovanému**, pokud:

²⁰⁸ Pojem žadatele není v nařízení nijak blíže definován. Lze mít za to, že žadatelem může být jednak sám odesílající subjekt (např. soud, pro nějž je doručování soudních písemností jedním z typických procesních úkonů), jednak i osoba odlišná od odesílajícího subjektu, která o doručení žádá (např. rozhodčí soud).

- písemnost byla zaslána jedním ze způsobů upravených v nařízení;
- ode dne zaslání uplynulo nejméně 6 měsíců, které soud v daném případě považoval za dostačující; a
- nebylo obdrženo potvrzení žádného druhu, přestože bylo vynaloženo veškeré úsilí k jeho získání prostřednictvím orgánů přijímajícího členského státu.

Nařízení rovněž umožňuje, aby bylo za určitých podmínek **prominuto zmeškání lhůty k podání opravného prostředku** (srov. čl. 19, odst. 4 nařízení). V konkrétním případě je však třeba zkoumat případná prohlášení učiněná příslušným členským státem, která mohou určit, že žádosti nebude vyhověno, pokud je podána po uplynutí určité lhůty (nejméně však jednoho roku) od vydání rozhodnutí (Česká republika žádné prohlášení v tomto ohledu neučinila).

Výše uvedená úprava má přednost před vnitrostátními procesními předpisy, zejména např. před podmínkami pro vydání **rozsudku pro zmeškání** a před úpravou podmínek, ze nichž lze rozsudek pro zmeškání napadnout opravným prostředkem. Nerespektování pravidel obsažených v nařízení může být důvodem pro neuznání rozhodnutí podle nařízení Brusel I nebo Brusel IIA (srov. čl. 34, odst. 2 Nařízení Brusel I a čl. 15, odst. 1, písm. b) Nařízení Brusel IIA).

Důležité informace týkající se uplatňování Nařízení o doručování v jednotlivých členských státech lze nalézt na internetových stránkách Evropské unie.²⁰⁹

3.6 Nařízení o dokazování

Při soudním rozhodování v občanských nebo obchodních věcech v jednom členském státě může vyvstat potřeba získat důkazy v jiném členském státě. Protože ne všechny členské státy byly stranou Haagské úmluvy o provádění dokazování v cizině²¹⁰, jevílo se jako praktické přijmout nařízení, které by upravilo spolupráci soudů členských států při provádění dokazování v občanských a obchodních věcech. **Nařízení o dokazování** (v této kapitole též jen „nařízení“) nabylo účinnosti 1. ledna 2004 (v naposled přistoupiivších členských státech 1. května 2004). Vůči Dánsku není nařízení použitelné.

Nařízení o dokazování má ve vztazích mezi členskými státy **přednost před mezinárodními smlouvami**. Výjimku představují případy, kdy je postup podle mezinárodní smlouvy snazší než postup podle nařízení, pokud je smlouva s nařízením slučitelná (srov. čl. 21, odst. 2 nařízení).²¹¹

Základní charakteristiky nařízení o dokazování lze shrnout takto:

- nařízení je založeno na **přímém styku** mezi soudy členských států nebo soudem jednoho členského státu a ústředním orgánem jiného členského státu (v České republice je ústředním orgánem Ministerstvo spravedlnosti);
- styk je prováděn za použití **standardizovaných formulářů** a dožádání může být provedeno v kterémkoliv **jazyce**, o kterém příslušný stát prohlásil, že jej akceptuje (Česká republika akceptuje dožádání i v jazyce anglickém, německém a slovenském);

²⁰⁹ Viz http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/judicialatlascivil/html/ds_information_cs.htm?countrySession=16&.

²¹⁰ V České republice je Úmluva vyhlášena pod číslem 72/1966 Sb.

²¹¹ Seznam mezinárodních smluv, které upravují výhodnější režim při provádění dokazování lze najít v manuálu České republiky na adrese http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/judicialatlascivil/html/pdf/manual_tev_cze.pdf. Jde o smlouvy s Polskem, Maďarskem, Slovenskem a Spolkovou republikou Německo.

- (iii) Dožádání lze odeslat jakýmkoliv **prostředkem**, o němž příslušný stát prohlásil, že jej akceptuje (Česká republika akceptuje dožádání zaslaná poštou, faxem nebo elektronickou poštou);
- (iv) Lze požádat, aby **dokazování provedl dožádaný soud**, a v takovém případě:
- Žádost může být odmítnuta jen z vymezených důležitých důvodů;
  - Žádost musí být v zásadě vyřízena do **90 dnů**;
  - dožádaný soud žádost vyřídí v souladu se svými procesními předpisy, ledaže dožadující soud požádá, aby byla žádost vyřízena v souladu s jeho procesními předpisy, přičemž této žádosti se nevyhoví jen z vymezených závažných důvodů;
  - **strany mají právo být dokazování přítomny**, stanoví-li tak právo státu dožadujícího soudu, přičemž dožádaný soud může stanovit podmínky této účasti;
  - dokazování může být provedeno za účasti **zástupců dožadujícího soudu**, přičemž dožádaný soud může stanovit podmínky této účasti;
  - dožádaný soud může použít donucovací opatření podle svého procesního práva; nebo
- (v) Lze požádat, aby bylo provedení dokazování povoleno **přímo dožadujícímu soudu**, a v takovém případě:
- o žádosti je třeba rozhodnout do **30 dnů**, přičemž žádost lze odmítnout pouze z vymezených závažných důvodů, lze však stanovit podmínky provedení dokazování dožadujícím soudem;
  - dokazování lze provést pouze tehdy, lze-li ho **provést bez použití donucovacích prostředků**;
  - dokazování provádí osoba, která je určena dožadujícím soudem v souladu s jeho procesním právem (např. soudní úředník).

V České republice jsou k vyřizování žádostí o provedení důkazů příslušné **okresní** nebo **krajské soudy**. Příslušnost soudů ostatních členských států, jakož i další důležité informace týkající se podávání žádostí v režimu nařízení lze nalézt v manuálech jednotlivých členských států, které jsou přístupné na internetových stránkách Evropské unie.²¹²

3.7 Nařízení o úpadkovém řízení

Problematika úpadkového řízení byla výslovně vyloučena z rozsahu Bruselské úmluvy i Nařízení Brusel I. Po dlouhou dobu tudíž chyběla úprava, která by jednotně řešila přeshraniční aspekty úpadkových řízení. Tato mezera byla zaplněna přijetím **Nařízení o úpadkovém řízení** (v této kapitole též jen „nařízení“), které je v členských státech (s výjimkou Dánska) platné a účinné od 31. května 2002 (v naposled přistoupičích členských státech od 1. května 2004). Nařízení se použije jen na řízení zahájená po jeho vstupu v platnost. Ve vztazích mezi členskými státy nahrazuje nařízení mezinárodní smlouvy uzavřené mezi členskými státy, pokud jde o otázky v nařízení upravené (srov. čl. 44 nařízení).

²¹² Viz http://www.europa.eu.int/comm/justice_home/judicialatlascivil/html/te_documents_cs.htm?countrySession=16&#Manual.

Smyslem nařízení je podpořit řádné fungování jednotného vnitřního trhu vytvořením rámce pro koordinaci opatření přijatých proti insolventním dlužníkům v rámci Evropské unie, zvláště pokud jde o pravomoc zahájit úpadkové řízení, kolizní normy, potřebu odstranit nutnost vedení paralelních úpadkových řízení a omezení tzv. *forum shopping* ve vztahu k úpadkovým řízením.

Ačkoli je nařízení založeno na principu automatického uznání úpadkového řízení zahájeného v některé členské zemi Evropské unie, neomezuje se jen na otázky uznání. Jeho dosah je širší. Přesto však nařízení nepřináší jednotný evropský insolvenční režim, ani neinterferuje s majetkovými nebo zajišťovacími právy vzniklými podle národních úprav.

Nařízení se vztahuje na **kolektivní úpadková řízení**, která mají za následek částečné nebo úplné zpeněžení majetku dlužníka a ustanovení správce podstaty. O která řízení se jedná je upraveno v příloze A nařízení. Ve vztahu k České republice se jedná o konkurs, vyrovnání a nucené vyrovnání. Nařízení se nevztahuje na úpadková řízení týkající se pojišťoven, úvěrových institucí, investičních podniků majících v držení finanční prostředky nebo cenné papíry třetích osob a na podniky kolektivního investování²¹³.

Podmínkou aplikace nařízení je, aby měl dlužník - ať už osoba fyzická, právnická nebo jiná (např. *partnership*) **centrum hlavních majetkových zájmů** („centrum zájmů“) na území některého členského státu. U společností nebo právnických osob se předpokládá, že centrum těchto dlužníků je totožné se zapsaným sídlem, neprokáže-li se opak (srov. čl. 3, odst. 1 nařízení). Není tudíž vyloučeno, aby se nařízení vztahovalo i na společnosti nebo právnické osoby, jež byly založeny podle práva nečlenského státu, bude-li prokázáno, že centrum jejich zájmů se nachází na území některého členského státu. Nařízení blíže nedefinuje, podle jakých kritérií lze určit místo, kde se nachází centrum zájmů dlužníka. Pouze v preambuli nařízení je stanoveno, že centrum zájmů by mělo odpovídat místu, ze kterého dlužník obvykle své zájmy spravuje, a je proto zjistitelné třetími osobami.

Nařízení rozlišuje dva druhy úpadkového řízení:

- (i) **hlavní úpadkové řízení**, které jsou oprávněny zahájit soudy toho členského státu, na jehož území se nachází centrum zájmů dlužníka;
- (ii) **vedlejší úpadkové řízení**, které se zahajuje zásadně²¹⁴ po zahájení hlavního úpadkového řízení a které jsou oprávněny zahájit soudy toho členského státu, na jejichž území se nachází provozovna²¹⁵ dlužníka s tím, že účinky vedlejšího úpadkového řízení jsou omezeny pouze na majetek dlužníka nacházející se na území příslušného členského státu a musí být vždy tzv. likvidačním řízením²¹⁶.

Právem rozhodným pro úpadkové řízení a jeho účinky je **zásadně právo státu, v němž bylo konkursní řízení zahájeno** (*lex loci concursus*). Tímto právem se řídí zejména způsobilost stát se úpadcem, majetek náležející do konkursní podstaty, oprávnění správce podstaty, pravidla pro přihlašování pohledávek, pravidla pro rozvrh výtěžku a účinky ukončení řízení (blíže srov. čl. 4, odst. 2 nařízení).

²¹³ Úpadek úvěrových institucí a pojišťoven je upraven směrnicemi 2001/17/ES (úpadek pojišťoven) a 2001/24/ES (úpadek úvěrových institucí). Obě směrnice obsahují podobná ustanovení o uznání rozhodnutí vzešlých v souvislosti s úpadkovým řízením jako nařízení, avšak zásadní rozdíl je v pravomoci zahájit úpadkové řízení. Ta je svěřena orgánům státu, v němž úvěrová instituce nebo pojišťovna obdržela oprávnění (srov. i §§ 66m a 66x ZKV).

²¹⁴ K výjimkám viz čl. 3, odst. 4 nařízení.

²¹⁵ Provozovnou se pro účely nařízení rozumí místo podnikání, ve kterém dlužník vykonává hospodářskou činnost nikoliv přechodné povahy při využití lidských a majetkových zdrojů.

²¹⁶ V případě České republiky je likvidačním řízením ve smyslu nařízení konkurs nebo nucené vyrovnání, nikoliv vyrovnání podle § 46 a násl. ZKV.

Úpadkovým řízením zůstávají nedotčena **věcná práva** věřitelů nebo třetích osob k movitým či nemovitým věcem dlužníka, která se v okamžiku zahájení řízení nacházejí na území jiného členského státu. Totéž platí i pokud jde o výhradu vlastnictví, která zůstává vůči dlužníku - kupujícímu nedotčena (blíže srov. čl. 5 a 7 nařízení).

Pokud jde o možnost **započtení pohledávek**, nařízení stanoví, že podmínky, za kterých může dojít k započtení, určuje *lex loci concursus* [čl. 4, odst. 1, písm. m) nařízení]. Věřitel však má právo započíst pohledávku proti pohledávce vůči dlužníkovi, pokud to umožňuje právo rozhodné pro pohledávku dlužníka (čl. 6, odst. 1 nařízení).²¹⁷

Pravidla týkající se **neplatnosti, odporovatelnosti** nebo **neúčinnosti právních úkonů** nařízení rovněž navazuje podle *legis loci concursus* [srov. čl. 6, odst. 1, písm. m) nařízení]. Osoba, která má z úkonu, který by byl v důsledku prohlášení úpadku podle *legis loci concursus* neplatný, odporovatelný nebo neúčinný, se však může dovolat *legis causae* tohoto právního úkonu a nepříznivému účinku se vyhnout (srov. čl. 13 nařízení).

Z pravidla navazování insolvenčního statutu podle *legis loci concursus* existují **výjimky**. Zmínit lze zejména účinky úpadkového řízení na pracovní smlouvy, účinky na práva k nemovitostem podléhající zápisu do veřejného rejstříku a účinky na probíhající soudní řízení (srov. čl. 10, 11 a 15 nařízení).

S výjimkou uplatnění výhrady veřejného pořádku (čl. 26 nařízení) se **rozhodnutí o zahájení úpadkového řízení** (ať už hlavního nebo vedlejšího) **uznávají ve všech ostatních členských státech** od okamžiku, kdy nabudou účinnosti ve státě, který řízení zahájil (čl. 16, odst. 1 nařízení). Následně se uznávají i rozhodnutí, která se týkají průběhu a skončení zahájeného úpadkového řízení (čl. 25, odst. 1 nařízení).

Výše uvedené základní charakteristiky nařízení ani zdaleka nepokrývají celou jeho materii. V podrobnostech odkazují čtenáře na text nařízení.

Je třeba říci, že Nařízení o úpadkovém řízení se stalo aktuální již i v prostředí České republiky. Z mně dosud známých případů bych chtěl poukázat na případ společnost Collins & Aikman Automotive s.r.o. založené podle českého práva se zapsaným sídlem v České republice, vůči níž bylo zahájeno hlavní úpadkové řízení ve Velké Británii.²¹⁸ Z výše uvedeného výkladu vyplývá, že Vrchní soud Anglie a Walesu, který prohlásil konkurs na majetek této společnosti, dospěl k závěru, že centrum zájmů této společnosti se nachází na území Spojeného království Velké Británie a Severního Irska. V souladu s čl. 22 nařízení bylo rozhodnutí zahraničního soudu zapsáno do českého obchodního rejstříku.

Lze očekávat, že význam Nařízení o úpadkovém řízení bude v budoucnosti nadále vzrůstat. Existenci nařízení je v každém případě třeba brát v úvahu při vstupování do právních vztahů se společnostmi, jejichž centrum zájmů by se případně mohlo nacházet na území jiného členského státu než státu jejich zapsaného sídla.

3.8 Nařízení o zřízení evropského exekučního titulu pro nesporné nároky

²¹⁷ Pokud se budou vzájemné pohledávky věřitele a dlužníka řídit právem, které započtení po prohlášení konkursu nepřipouští (např. české právo), započtení ze strany věřitele bude možné jen tehdy, pokud bude přípustné podle *legis loci concursus*. Pokud se však vzájemné pohledávky budou řídit právem státu, které započtení po prohlášení konkursu připouští (např. anglické právo), započtení ze strany věřitele možné bude, i kdyby podle *legis loci concursus* přípustné nebylo.

²¹⁸ Viz výpis společnosti Collins & Aikman Automotive s.r.o., se sídlem Hodonín, U Kyjovky 9, PSČ 695 0, IČ 264 45 221 z obchodního rejstříku. Příslušné rozhodnutí anglického soudu je dostupné v elektronické formě ze sbírky listin, avšak není z něj zřejmé, na základě jakých konkrétních skutečností dospěl anglický soud k závěru, že centrum zájmů společnosti se nachází na území Velké Británie.

Již v Programu Rady o přijetí opatření k implementaci principu vzájemného uznávání rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních ze dne 30. října 2000²¹⁹ se počítalo s přijetím nařízení, podle kterého by určitá soudní rozhodnutí nebo veřejné listiny mohly být prohlášeny za evropský exekuční titul, který by bylo v jiných členských státech možno vykonat, aniž by před výkonem bylo třeba žádat o prohlášení vykonatelnosti tohoto exekučního titulu. Tím by se věřiteli nabídla možnost vykonat určitá rozhodnutí nebo veřejné listiny v jiných členských státech ve zjednodušeném režimu.

Nařízení o zřízení evropského exekučního titulu pro nesporné nároky (v této kapitole též jen „nařízení“) vstoupilo v platnost dne 21. ledna 2005. Nařízení se vztahuje pouze na soudní rozhodnutí, soudní smíry nebo veřejné listiny vydané resp. vyhotovené po vstupu nařízení v platnost.²²⁰ Nařízení se však stalo účinným až dne 21. října 2005 a teprve od tohoto okamžiku lze podle něj postupovat, tj. certifikovat určitá soudní rozhodnutí nebo veřejné listiny jako evropský exekuční titul. Na Dánsko se nařízení nevztahuje.

Pokud jde o **věcný rozsah** nařízení, lze plně odkázat na kapitolu 3.3.1 týkající se Nařízení Brusel I. Nařízení o evropském exekučním titulu pro nesporné nároky věcně navazuje na Nařízení Brusel I. Pro určité kategorie soudních rozhodnutí a veřejných listin, které splňují požadavky stanovené nařízením, však oprávněnému umožňuje podle vlastní volby výkon těchto exekučních titulů ve zjednodušeném režimu, v němž odpadá fáze rozhodování o prohlášení vykonatelnosti exekučního titulu. Je však zcela na volbě oprávněného, zda tohoto jednoduššího režimu využije. Oprávněný má vždy možnost žádat výkon exekučního titulu v režimu Nařízení Brusel I (srov. čl. 27 Nařízení o evropském exekučním titulu pro nesporné nároky).

Nařízení se vztahuje na **soudní rozhodnutí, soudní smíry a veřejné listiny** (dále též jen „**exekuční titul**“) týkající se **nesporných nároků**. Nárokem se podle nařízení rozumí nárok na zaplacení určité peněžní částky, která je splatná nebo jejíž datum splatnosti je uvedeno v daném exekučním titulu (čl. 4, odst. 2 nařízení). Nárok je podle nařízení nesporný, pokud (srov. čl. 3, odst. 1 nařízení):

- (i) dlužník v průběhu řízení nárok uznal výslovně nebo formou smíru schváleného soudem nebo uzavřeného před soudem; nebo
- (ii) dlužník v průběhu řízení nikdy proti nároku nevznesl námitku v souladu s procesními požadavky příslušného národního práva členského státu; nebo
- (iii) dlužník se nedostavil ani nebyl zastoupen na soudním jednání, na němž byl nárok projednáván po té, co zpočátku nárok během soudního řízení zpochybňoval, za předpokladu, že takové chování se podle národního práva příslušného členského státu považuje za mlčky učiněné uznání nároku nebo skutkových okolností tvrzených žalobcem; nebo
- (iv) dlužník nárok výslovně uznal ve veřejné listině.

Nařízení stanoví následující požadavky, za nichž může být soudní rozhodnutí certifikováno jako evropský exekuční titul (srov. čl. 6 nařízení):

- (i) rozhodnutí je **vykonatelné** v členském státě, kde bylo vydáno; a

²¹⁹ OJ C 12, 15. ledna 2001, str. 1 až 9.

²²⁰ Ve vztahu k naposled přistoupiším členským státům lze mít za to, že použití nařízení připadá v úvahu jen pro rozhodnutí, soudní smíry a veřejné listiny vydané resp. vyhotovené po 1. květnu 2004. Nařízení bohužel neobsahuje žádná přechodná ustanovení, o která by se bylo možno opřít.

- (ii) vydáním rozhodnutí nebyla porušena pravidla stanovená Nařízením Brusel I o **speciální pravomoci ve věcech pojišťovacích** a o **výlučné pravomoci**; a
- (iii) je-li nárok nesporný z důvodu **nevznesení námitky** dlužníkem nebo z důvodu **mlčky učiněného uznání nároku** dlužníkem [body (ii) a (iii) výše], splňovalo-li řízení **minimální standardy stanovené nařízením** v oddíle III (viz níže); a
- (iv) rozhodnutí bylo vydáno v členském státě dlužníkovy domoviny, pokud:
  - nárok je nesporný z důvodu **nevznesení námitky** dlužníkem nebo z důvodu **mlčky učiněného uznání nároku** dlužníkem; a
  - dlužníkem je spotřebitel a nárok se týká smlouvy uzavřené tímto spotřebitelem za účelem jiným než je výkon jeho obchodní či profesní činnosti.

Jak bylo uvedeno výše, nařízení upravuje **minimální procesní standardy**, které musí být splněny, má-li být certifikováno za evropský exekuční titul rozhodnutí o nároku, který je nesporný z důvodu **nevznesení námitky** dlužníkem²²¹ nebo z důvodu **mlčky učiněného uznání nároku** dlužníkem. Nařízení přitom neukládá členským státům transformovat tyto minimální procesní požadavky do národních procesních pravidel.

Smyslem minimálních procesních standardů upravených nařízením je zajistit, aby se evropským exekučním titulem mohla stát jen ta soudní rozhodnutí členských států, které vzešla ze soudního řízení, v jehož průběhu měl dlužník **možnost účinně se hájit**. Pravidla obsažená v nařízení tak upravují:

- (i) akceptovatelné **způsoby doručování** dokumentu, jímž se zahajuje řízení nebo jiného obdobného dokumentu a předvolání na jednání, a to:
  - s důkazem o doručení (převzetí) tohoto dokumentu dlužníkem (srov. čl. 13, odst. 1 nařízení); nebo
  - bez důkazu o doručení tohoto dokumentu dlužníkem (srov. čl. 14 nařízení)²²²; nebo
  - doručení zástupci dlužníka (srov. čl. 15 nařízení);
- (ii) nutné **obsahové náležitosti** dokumentu, jímž se zahajuje řízení nebo jiného obdobného dokumentu (srov. čl. 16 nařízení);
- (iii) nutná **upozornění a poučení žalovaného**, která musí obsahovat dokument, jímž se zahajuje řízení nebo jiný obdobný dokument a každé předvolání na jednání (srov. čl. 17 nařízení); a
- (iv) nutnost možnosti **podat proti rozhodnutí opravný prostředek** (srov. čl. 19 nařízení), pokud:
  - dokument, jímž se zahajuje řízení nebo jiný obdobný dokument nebo předvolání na jednání bylo doručeno dlužníkovi bez důkazu o doručení

²²¹ V praxi České republiky se bude jednat o případy rozsudků pro zmeškání nebo platebních rozkazů. Viz Brodec, J.: Evropský exekuční titul a evropský platební rozkaz, Právník 9/2005, str. 1028.

²²² S minimálními standardy obsaženými v nařízení není slučitelné náhradní doručení podle českého procesního práva za situace, kdy se nevzvednutá zásilka vrátí soudu (§46, odst. 3 a §47, odst. 3 OSŘ) a doručení právnickým osobám, které na adrese zapsaného sídla fakticky nesídlí (§47, odst. 4 OSŘ). Viz Kasíková, M.: EET – nová fáze komunitární úpravy exekucí, Právní zpravodaj 1/2006, str. 10.

podle čl. 14 nařízení a doručení nebylo bez zavinění dlužníka učiněno v dostatečném předstihu, aby mohl dlužník připravit svou obranu; nebo

- dlužníkovi byla znemožněna obrana vyšší mocí nebo výjimečnými okolnostmi bez jeho zavinění,

jedná-li dlužník v obou případech bezodkladně.

Nařízení umožňuje i **zhojení nedodržení minimálních procesních standardů**, a to v následujících případech (srov. čl. 18, odst. 1 nařízení):

- (i) rozhodnutí bylo dlužníkovi doručeno s důkazem o doručení nebo bez důkazu o doručení v souladu s pravidly obsaženými v nařízení; a
- (ii) dlužník měl možnost napadnout rozhodnutí opravným prostředkem směřujícím k plnému přezkumu napadeného rozhodnutí, o čemž byl dlužník poučen v rozhodnutí nebo společně s rozhodnutím, včetně poučení o názvu orgánu a jeho adrese, kde lze opravný prostředek podat a lhůty k podání opravného prostředku; a
- (iii) dlužník možnosti podat opravný prostředek nevyužil.

Případné nedodržení pravidel pro doručování s důkazem o doručení nebo bez důkazu o doručení stanovených v čl. 13 a 14 nařízení je zhojeno navíc i tehdy, pokud z chování dlužníka během řízení vyplývá, že příslušný dokument obdržel v dostatečném předstihu, aby mohl připravit svou obranu (srov. čl. 18, odst. 2 nařízení).

Pokud je vykonatelné rozhodnutí certifikováno jako evropský exekuční titul a později vykonatelnost ztratí, na základě žádosti směřované k soudu, který rozhodnutí vydal, lze kdykoli vydat certifikát o ztrátě nebo omezení vykonatelnosti rozhodnutí. Rovněž rozhodnutí o opravném prostředku proti rozhodnutí, jež bylo certifikováno jako evropský exekuční titul, může být certifikováno jako evropský exekuční titul, je-li vykonatelné.

Jako evropský exekuční titul lze rozhodnutí potvrdit i ve vztahu k výroku o náhradě nákladů řízení, ledaže by dlužník specificky namítal proti své povinnosti nahradit náklady řízení. V takovém případě lze využít obecně danou možnost certifikovat rozhodnutí jako evropský exekuční titul jen ve vztahu k určitým výrokům rozhodnutí (srov. čl. 7 a 8 nařízení).

Proti vydání certifikátu o evropském exekučním titulu **není přípustný žádný opravný prostředek**. Ve státě, kde se žádá o výkon evropského exekučního titulu, **nelze posuzovat podmínky pro uznání daného rozhodnutí** a toto rozhodnutí musí být zásadně vykonáno (srov. čl. 10, odst. 4 a čl. 5 nařízení). Nařízení umožňuje odmítnout výkon rozhodnutí pouze na žádost dlužníka v případě jeho neslučitelnosti s dřívějším rozhodnutím, při splněním podmínek stanovených v čl. 21 nařízení.²²³ U soudních smírů a veřejných listin je odmítnutí výkonu vyloučeno (srov. čl. 24, odst. 3 a 25 odst. 3 nařízení).

Nařízení umožňuje za určitých podmínek certifikát o evropském exekučním titulu **opravit** nebo **odejmout**. Opravu lze provést v případě věcné nesrovnalosti mezi certifikátem a příslušným rozhodnutím. Odejmout (zrušit) certifikát lze pouze tehdy, byl-li vydán **ve zřejmém rozporu** s podmínkami stanovenými nařízením pro jeho vydání. O opravě nebo odejmutí certifikátu rozhoduje soud, který certifikát vydal, tj. soud, který vydal rozhodnutí, které bylo jako evropský exekuční titul certifikováno (srov. čl. 10, odst. 1 a 2 nařízení).

²²³ Vzhledem k tomu, že výkon rozhodnutí se v České republice nařizuje zpravidla bez slyšení povinného (§253, odst. 1 OSŘ), zamítnutí výkonu rozhodnutí podle čl. 21, odst. 1 nařízení bude mít v českém prostředí začasť podobu zastavení již nařízeného výkonu rozhodnutí, a to podle ust. § 268, odst. 1, písm. h) OSŘ. Takto i důvodová zpráva k návrhu novely OSŘ a ZMPS, sněmovní tisk 1104.

Pokud je rozhodnutí certifikované jako evropský exekuční titul napadeno opravným prostředkem nebo je podána žádost o opravu nebo odejmutí certifikátu o evropském exekučním titulu, soud ve státě, kde je žádáno o výkon evropského exekučního titulu, může na žádost povinného (i) omezit vykonávací řízení pouze na přijetí ochranných opatření nebo (ii) podmínit výkon složením jistoty, kterou stanoví, nebo (iii) ve výjimečných případech vykonávací řízení přerušit (srov. čl. 23 nařízení).

Nařízení blíže nestanoví, který soud je příslušný vydat certifikát o evropském exekučním titulu, případně jej odejmout nebo omezit. Nařízení pouze stanoví, že žádost se podává u soudu, který příslušné rozhodnutí vydal (srov. čl. 6, odst. 1 a 10, odst. 1 nařízení). V současné době je připravována **novela OSŘ a ZMPS**²²⁴, která by měla do OSŘ vložit nový § 200ua pojmenovaný „Řízení o potvrzení evropského exekučního titulu“. Podle tohoto ustanovení má být k řízení o potvrzení evropského exekučního titulu příslušný soud, který rozhodoval ve věci v době, kdy byly splněny podmínky vzniku nesporného nároku podle nařízení.²²⁵ V případě úřední (veřejné) listiny²²⁶ je příslušný obecný soud oprávněného. Účastníkem řízení a aktivně legitimovaným k podání návrhu je pouze oprávněný. Proti usnesení o potvrzení evropského exekučního titulu není odvolání přípustné. Navrhováno je rovněž i drobné doplnění ust. § 68a ZMPS.²²⁷

3.9 Nařízení o evropském platebním rozkazu

V blízké době je očekáváno přijetí **Nařízení o zřízení evropského platebního rozkazu** (v této kapitole též jen „nařízení“). Přijetí návrhu nařízení, který byl původně Komisí předložen již 19. března 2004, se zkomplikovalo zejména z toho důvodu, že mezi členskými státy není shoda v tom, zda by se toto nařízení mělo vztahovat pouze na přeshraniční spory, anebo i na spory čistě vnitrostátní. Zatím poslední verze návrhu nařízení ze dne 7. února 2006, do kterého Komise zapracovala připomínky Evropského parlamentu, je dostupná pod označením COM(2006) 57 Final.²²⁸ Z této zatím poslední verze návrhu nařízení vycházím.

Smyslem nařízení je zavedení jednotného rozkazního evropského řízení, jehož výsledkem je vydání **evropského platebního rozkazu** („EPR“). Nebude-li proti evropskému platebnímu rozkazu podán ve stanovené lhůtě odpor, stane se EPR exekučním titulem, který lze vykonat v ostatních členských státech s výjimkou Dánska, pro které nebude nařízení použitelné. Obdobně jako u evropského exekučního titulu pro nesporné nároky, odpadne při výkonu EPR fáze prohlášení vykonatelnosti.

Jednotné řízení o vydání EPR má být zavedeno jako alternativa k řízením upraveným jednotlivými národními právními řády. Bude zcela na volbě věřitele, zda-li požádá o vydání EPR v režimu nařízení, anebo zda podá návrh na vydání platebního rozkazu (žalobu) v souladu s národním procesním právem příslušného soudu.

Nařízení má jednotně upravovat pouze **zkrácené řízení o vydání EPR**, nikoliv řízení následující po případném podání odporu proti EPR. Tato následná fáze řízení se již řídí národními

²²⁴ Sněmovní tisk 1104, ke dni zpracování této diplomové práce v Poslanecké sněmovně.

²²⁵ Česká republika tak nevyužila možnost, aby o certifikaci rozhodnutí za evropský exekuční titul rozhodoval jiný soud než ten, který předmětné rozhodnutí vydal.

²²⁶ V České republice připadá v úvahu notářský nebo exekutorský zápis se svolením k vykonatelnosti.

²²⁷ Navrhuje se vložit do §68a ZMPS nový druhý odstavec tohoto znění: „Rozhodnutí justičních orgánů členských států Evropské unie v občanskoprávních věcech a obchodních věcech, která jsou v souladu s přímo použitelným předpisem Evropských společenství [odkaz na Nařízení o evropském exekučním titulu pro nesporné nároky] potvrzena jako evropský exekuční titul, nepodléhají povinnosti prohlášení vykonatelnosti podle tohoto zákona. Výkon těchto rozhodnutí probíhá v souladu s podmínkami stanovenými přímo použitelným předpisem Evropských společenství [odkaz na Nařízení o evropském exekučním titulu pro nesporné nároky].“ Přínos tohoto ustanovení je sporný, neboť toto ustanovení v podstatě jen opakuje to, co jasně vyplývá z nařízení.

²²⁸ Viz http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0057en01.pdf.

předpisy. Nařízení však počítá i s tím, že věřitel může až do vydání EPR určit, že při podání odporu dlužníkem se řízení zastaví a k transformaci řízení do „standardního národního řízení“ nedojde (srov. čl. 17, odst. 1 ve spojení s čl. 7, odst. 4 nařízení).

Věcný rozsah nařízení má zahrnovat občanské a obchodní věci s přeshraničním prvkem, jednak s obvyklými výjimkami známými z Nařízení Brusel I (kapitola 3.3.1) a jednak s výjimkou nároků z nesmluvních závazků, ledaže (i) byly tyto nároky předmětem smluvního ujednání stran nebo (ii) došlo k uznání dluhu nebo (iii) se tyto nároky vztahují k dluhu vzniklému ze společného vlastnictví majetku, jehož výše je známa²²⁹.

Nařízení výslovně omezuje svoji působnost pouze na řízení, v němž je obsažen **mezinárodní prvek** spočívající v domicilu alespoň jedné stran ve státě (členském či nečlenském) odlišném od státu soudu, u něž byl návrh na vydání EPR podán (srov. čl. 3 nařízení). Toto omezení je třeba považovat za správné s ohledem na znění článku 65 SES, které počítá s vydáváním opatření v oblasti soudní spolupráce v civilních věcech, v nichž je obsažen mezinárodní prvek.

Návrhem na vydání EPR se lze domáhat zaplacení určité **peněžité částky**, která je **splatná** nejpozději v okamžiku podání návrhu na vydání EPR. Soudní pravomoc k vydání EPR se řídí příslušnými evropskými předpisy, zejména Nařízením Brusel I. Návrh však počítá s výjimkou ve prospěch spotřebitele, proti němuž lze podat návrh na vydání EPR pouze u soudů státu jeho domicilu (čl. 6, odst. 2 nařízení).

Žádost o vydání EPR (ve standardizované podobě) má kromě obvyklých náležitostí platebního rozkazu, jaké zná české právo, obsahovat i okolnosti, na nichž je založena pravomoc zvoleného soudu a mezinárodní prvek v řízení (srov. čl. 7, odst. 2 nařízení).

Soud, u něž je návrh na vydání EPR podán, zkoumá (i) zdali uplatněný nárok spadá do působnosti nařízení, (ii) svou pravomoc, (iii) dodržení náležitostí žádosti na vydání EPR a (iv) zda se uplatněný nárok jeví opodstatněný a přípustný. Je-li tomu tak, soud bez zbytečného odkladu a zpravidla nejpozději do 30 dnů od podání žádosti EPR vydá (ve standardizované podobě).

EPR je vydán společně s kopií žádosti o jeho vydání. Žalobce se však z EPR nedozví, zdali věřitel projevil vůli, aby řízení bylo v případě podání odporu pro EPR nepokračovalo (srov. čl. 12, odst. 2 nařízení). EPR musí obsahovat náležitosti a poučení stanovené v nařízení.

EPR se doručuje žalovanému v souladu s příslušným národním právem způsobem, který musí vyhovovat **minimálním standardům** upraveným v nařízení. Obdobně jako Nařízení o zřízení evropského exekučního titulu pro nesporné nároky upravuje nařízení doručení s důkazem o doručení žalovanému a doručení bez důkazu doručení žalovanému (srov. čl. 13 a 14 nařízení).

Odpor proti EPR je možno podat ve lhůtě 30 dnů od doručení EPR k soudu, který EPR vydal. Žalovaný není povinen odpor nijak odůvodňovat (srov. čl. 16, odst. 1 až 3 nařízení). Je-li odpor podán, řízení zásadně pokračuje podle národních předpisů státu příslušného soudu, ledaže věřitel projevil vůli, aby bylo po podání odporu zastaveno.

Po uplynutí třicetidenní lhůty k podání odporu lze vydaný EPR přezkoumat jen z výjimečných důvodů stanovených v čl. 20 nařízení. Jde o případy, kdy (i) byl EPR doručován jedním ze způsobů, kdy chybí důkaz o doručení žalovanému, a doručení nebylo provedeno v dostatečném předstihu, aby žalovaný mohl připravit svou obranu nebo (ii) žalovaný nemohl bez své viny uplatnit námitky z důvodu vyšší moci nebo jiných mimořádných okolností, za předpokladu, že jedná v obou případech rychle nebo (iii) pokud byl EPR vydán jasně neoprávněně

²²⁹ V čl. 2, odst. 2, písm. d) anglického znění návrhu nařízení „[...] liquidated debts arising from joint ownership of property“.

s ohledem na požadavky stanovené nařízením nebo (iv) z jiných mimořádných důvodů. Je-li žádost o přezkoumání důvodná, soud prohlásí EPR za neplatný.

Není-li odpor podán, prohlásí soud EPR za vykonatelný. Vykonatelný EPR je zaslán žalobci. Vykonatelný EPR lze automaticky uznat a vykonat v ostatních členských státech bez možnosti odmítnout uznání EPR. Řízení o prohlášení vykonatelnosti známé např. z Nařízení Brusel I se při výkonu EPR neprovádí.

Odmítnout výkon EPR lze z důvodu neslučitelnosti EPR s dřívějším rozhodnutím za podmínek stanovených v čl. 22 nařízení. Narozdíl od Nařízení o zřízení evropského exekučního titulu pro nesporné nároky nařízení výslovně stanoví, že výkon rozhodnutí lze na žádost odmítnout i tehdy, pokud byla částka přisouzená oprávněnému již uhrazena (srov. čl. 22, odst. 2 nařízení). Pravidla pro přerušení nebo omezení řízení o výkon EPR na žádost povinného jsou obdobná jako v Nařízení o zřízení evropského exekučního titulu pro nesporné nároky (srov. čl. 23 nařízení).

Nařízení omezuje **kombinované náklady řízení** (soudní poplatky) o vydání EPR a řízení následujícího po podání odporu proti EPR tak, že tyto náklady nesmí přesáhnout náklady „standardního řízení“ podle národního práva. Tím má být zabráněno znevýhodnění jednotného evropského rozkazního řízení oproti obdobným řízením podle národních procesních předpisů jednotlivých členských států z důvodu vyšších soudních poplatků.

Otázky výslovně nařízením neupravené se mají řídit příslušným národním právem. Nařízení bude nepochybně vyžadovat adaptaci národních procesních předpisů členských států.

Osobně se domnívám, že zavedení jednotného evropského rozkazního řízení bude přes některé jeho možné slabiny²³⁰ přínosem. Je však skutečností, že při uplatňování nároku u zahraničního soudu se žalobce stěží obejde bez právního zástupce, bude-li proti EPR podán odpor a řízení se transformuje do standardního řízení podle cizích procesních předpisů.

3.10 Další rozvoj soudní spolupráce v občanských a obchodních věcech

Aktuální plán legislativních prací v oblasti justiční spolupráce ve věcech civilních je možné najít v **Akčním plánu Rady a Komise k implementaci Haagského programu na posílení svobody, bezpečnosti a práva v Evropské unii** publikovaného dne 12. srpna 2005.²³¹

Níže uvedená tabulka zachycuje plán vybraných legislativních prací v oblasti justiční spolupráce ve věcech civilních, jak jsou předvídaný zmíněným akčním plánem. Tabulka zachycuje nejen legislativní priority v oblasti evropského mezinárodního práva procesního, nýbrž i priority z oblasti evropského mezinárodního práva soukromého. Všechny legislativní kroky plánované pro rok 2005 byly učiněny a příslušné dokumenty lze dohledat na internetových stránkách Evropské unie.

²³⁰ Obdobně jako u Nařízení o zřízení evropského exekučního titulu pro nesporné nároky, i ve vztahu k evropskému platebnímu rozkazu existují pochybnosti, zdali úprava minimálních procesních standardů doručování upravená v obou nařízeních zaručuje skutečně spravedlivý průběh procesu.

²³¹ OJ C 198/01 z 12. srpna 2005, kapitola 4.3.

Legislativní priorita	Termín předložení
Zelená kniha o dědění a závěti	2005
Zelená kniha o rozhodném právu a pravomoci soudů v rozvodových záležitostech	2005
Návrh nařízení o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I)	2005
Návrh nařízení o evropském řízení o drobných pohledávkách	2005
Návrh nařízení o pravomoci, použitelném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a spolupráci ve věcech vyživovací povinnosti	2005
Přijetí nařízení Řím II o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové	2006
Přijetí nařízení o evropském platebním rozkazu	2006
Přijetí směrnice o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech	2006
Zelená kniha o právu rozhodném pro manželské majetkové režimy, včetně otázek soudní pravomoci a uznání rozhodnutí	2006
Zelená kniha o efektivním výkonu soudních rozhodnutí	2006 až 2007
Zelená kniha o minimálních standardech některých aspektů procesního práva	2008
Zhodnocení možnosti zrušení požadavku na <i>exequatur</i> a případné legislativní návrhy	2006 až 2010
Návrh na změnu Nařízení o doručování	2005
Zpráva o uplatňování Nařízení o dokazování a případný návrh na změnu	2007
Zpráva o uplatňování Nařízení Brusel I a případný návrh na změnu	2007 / 2009
Konečná výzkumná zpráva včetně návrhu společného rámce v oblasti evropského smluvního práva	2007
Přijetí společného rámce v oblasti evropského smluvního práva	2009
Návrh nové Luganské úmluvy	2006
Vstup Evropského společenství do Haagské konference mezinárodního práva soukromého	2006

Pramen: Akční program Rady a Komise

Z výše uvedené tabulky je zřejmé, že legislativní proces (v širším smyslu) v oblasti justiční spolupráce v civilních věcech je mimořádně dynamický a okruh oblastí civilního práva dotčených evropskou úpravou bude v budoucnu nadále rozšiřován.

4 Závěr

Ve své práci jsem se věnoval mezinárodnímu právu procesnímu, a to jak úpravou v českém právu, tak úpravou této materie v rámci Evropské unie.

V první kapitole jsem vysvětlil základní pojmy vztahující se k tématu mé diplomové práce. Na konec úvodní kapitoly jsem zařadil i pojednání o vztahu komunitárního práva a českého práva. Tím má být zdůrazněn primát komunitárního práva, jehož optikou je dnes nutno posuzovat veškeré národní právní předpisy.

Druhá kapitola byla zaměřena na rozbor právní úpravy v českém právu. V podstatě se jedná o rozbor úpravy obsažené v ZMPS, která byla do vstupu České republiky do Evropské unie po desítky let prakticky neměněna. Přesto dodnes existuje řada judikaturou neřešených výkladových otázek spojených s touto úpravou, na některé z nichž jsem se v rámci možností této práce pokusil upozornit. Je jen žádoucí, že v rámci rekodifikačních prací na novém občanském zákoníku se počítá i s novým zákonem o mezinárodním právu soukromém a procesním.

Rozboru právní úpravy mezinárodního civilního procesního práva v komunitárním právu je věnována třetí kapitola. S výjimkou návrhu nařízení o evropském platebním rozkazu je v této kapitole podán přehled a rozbor platných a účinných pramenů práva, které dnes tvoří integrální součást národních právních řádů členských států Evropské unie (v případě nařízení přijatých podle článku 65 SES s výjimkou Dánska). Vzhledem k dynamickému rozvoji justiční spolupráce v civilních věcech je zde nastíněn i předpokládaný legislativní vývoj v této oblasti.

Nelze si nepovšimnout, že Amsterodamská smlouva přinesla zcela nový legislativní základ pro vydávání komunitárních předpisů v oblasti mezinárodního práva soukromého a procesního. S novým článkem 65 SES se otevřel prostor pro vydávání nařízení jako hlavního pramene upravujícího tuto oblast. Dnes už nestojí otázka tak, zda má být oblast mezinárodního práva soukromého a procesního ve vztazích mezi členskými státy Evropské unie upravována mezinárodními smlouvami. Tato forma jasně ustupuje do pozadí a prosazuje se mnohem pružnější forma přímo aplikovatelného nařízení.

Otázkou však zůstává, které oblasti civilního procesního práva by měly být upraveny komunitárním právem. Dosavadní návrhy naznačují, že budou postupně vytvořena jakási dílčí evropská řízení, která budou existovat paralelně vedle národních procesních předpisů. Tak je tomu v případě návrhu nařízení o evropském platebním rozkazu a návrhu nařízení o evropském řízení o drobných pohledávkách. Existuje citelná snaha vztáhnout tyto evropské úpravy i na čistě vnitrostátní vztahy, což bývá odůvodňováno potřebou odstranit narušení hospodářské soutěže mezi hospodářskými subjekty v jednotlivých členských státech cestou zpřístupnění spravedlnosti všem za rovných podmínek. Je evidentní, že úspěšnost takovýchto paralelních evropských úprav by nutně vyvolala tlak na další sjednocování civilních procesních předpisů. Národní úpravy by v podstatě musely soutěžit s jednotnými evropskými úpravami, které by postupně (v každém případě v horizontu spíše desítek let) mohly nabýt podobu jednotného evropského civilního soudního řádu.

Ačkoliv se považuji za umírněného příznivce postupného rozšiřování věcné působnosti evropských předpisů mezinárodního práva procesního, domnívám se, že na základě současného článku 65 SES by neměla být přijímána nařízení upravující čistě vnitrostátní procesní vztahy. Argumentace, že vztahení evropských úprav i na čistě vnitrostátní vztahy je nezbytná pro náležité fungování vnitřního trhu, se mi nejeví vždy přesvědčivá. Především však ale článek 65 SES výslovně počítá jen s opatřeními v občanských věcech s mezinárodním prvkem. Změnu v tomto směru nepřinesl ani návrh Evropské ústavní smlouvy.

5 Seznam použitých zkratk

Bruselská úmluva	Bruselská úmluva z 27. září 1968 o soudní příslušnosti a uznání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních
členský stát	členský stát Evropské unie (dle kontextu s výjimkou Dánska)
EHS	Evropské hospodářské společenství
ES	Evropské společenství nebo Evropská společenství (dle kontextu)
ESD	Evropský soudní dvůr
EU	Evropská unie
Luganská úmluva	Luganská úmluva z 16. září 1988 o soudní příslušnosti a uznání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních
Nařízení Brusel I	Nařízení Rady (ES) č. 44/2001, o soudní příslušnosti a uznání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních
Nařízení Brusel II	Nařízení Rady (ES) č. 1347/2000, o soudní příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem
Nařízení Brusel IIA	Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, o soudní příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení č. 1347/2000
Nařízení o dokazování	Nařízení Rady (ES) č. 1206/2001, o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech
Nařízení o doručování	Nařízení Rady (ES) č. 1348/2000, o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech
Nařízení o evropském exekučním titulu pro nesporné nároky	Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky
Nařízení o úpadkovém řízení	Nařízení Rady (ES) č. 1346/2000, o úpadkovém řízení
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
ZMPS	zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním
ZRŘ	zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů

6 Seznam použité literatury

6.1 Monografie

- Bell, A.: *Forum Shopping and Venue in Transnational Litigation*, Oxford, 2003
- Clarkson, C.M.V., Hill, J.: *Jaffey on the Conflict of Laws*, Second edition, Butterworths, London, 2002
- Collier, J.G.: *Conflict of Laws*, Third edition, Cambridge University Press, 2001
- Dědič, J., Čech, P.: *Obchodní právo po vstupu ČR do EU*, 1. vydání, BOVA POLYGON, 2004
- Geimer, R., Schütze, R.A.: *Europäisches Zivilverfahrensrecht*, 2. Auflage, C.H.BECK, München, 2004
- Kučera, Z.: *Mezinárodní právo soukromé*, 6. vydání, Doplněk, 2004
- Kučera, Z.: *Vybrané otázky srovnávacího mezinárodního práva soukromého*, Karolinum, 1996
- Kučera, Z., Pauknerová, M., Růžicka, K., Zunt, V.: *Úvod do práva mezinárodního obchodu*, 1. vydání, Aleš Čeněk, 2003
- Kučera, Z., Tichý, L.: *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním*, Komentář, Panorama Praha 1989
- North, P., Fawcett, J.J.: *Cheshire and North's Private International Law*, Thirteenth edition, LexisNexis UK, London, 1999 (reprinted 2004)
- Pokorný, M.: *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním – Komentář*, 1. vydání, C.H.BECK, 1998
- Rozehnalová, N., Týč, V.: *Evropský justiční prostor v civilních otázkách*, 1. vydání, Masarykova univerzita Brno, 2003

6.2 Ostatní (časopisy, internet)

- Bělohávek, A.: *Pravomoci soudů a výkon rozhodnutí v kontextu vývoje evropského civilního procesu*, *pravniradce.ihned.cz*, 21.12.2004
- Bělohávek, A.: *Prorogace pravomoci soudu v majetkových sporech s mezinárodním prvkem a otázka vzájemnosti*, *pravniradce.ihned.cz*, 18.12.2002
- Bělohávek, A.: *Soudní příslušnost v pracovněprávních věcech s mezinárodním prvkem a arbitrabilita pracovněprávních sporů*, *Právo a zaměstnání* 7-8/2005, str. 2-7
- Bigos, O.: *Jurisdiction over cross-border wrongs on the internet*, *ICLQ* 2005, str. 585-620
- Brodec, J.: *Evropský exekuční titul a evropský platební rozkaz*, *Právník* 9/2005, str. 1025-1039
- Buxbaum, H.L.: *Regulatory policy in transnational litigation: the influence of judicial globalization*, in *Festschrift für Erik Jayme*, Band I, Sellier, European Law Publishers, München, 2004
- Clermon, K., Palmer, J.: *French Article 14 Jurisdiction, Viewed from the United States*, Cornell Law School Legal Studies Research Paper Series, 2004, Paper 13, <http://sr.nellco.org/cornell/lrsp/papers/13>
- Faldyna, F.: *Určování místní příslušnosti českých soudů po vstupu České republiky do Evropské Unie*, *Právo a podnikání* 6/2005, str. 2-7
- Hess, B.: *Die intertemporale Anwendung des europäischen Zivilprozessrechts in den EU-Beitrittsstaaten*, *IPRax* 4/2004, str. 374-376
- Jayme, E., Kohler, Ch.: *Europäisches Kollisionsrecht 2004: Territoriale Erweiterung und methodische Rückgriffe*, *IPRax* 6/2004, str. 481-493
- Jindřich, M.: *Úřední listina jako EET a notářský zápis jako titul pro výkon rozhodnutí*, *Právní zpravodaj* 1/2006, str. 12-13
- Kapitán, Z.: *Evropský justiční prostor ve věcech civilních*, *Právní fórum* 7/2005, str. 241-248
- Kapitán, Z.: *Evropský justiční prostor ve věcech civilních*, *Právní fórum* 8/2005, str. 281-290

- Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Právní fórum 11/2005, str. 409-416
- Kapitán, Z.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Právní fórum 12/2005, str. 449-456
- Karameus, K.D.: Angleichung des Zivilprozessrechts in Europa, RbZ Bd. 66 (2002), str. 1-17
- Kasíková, M.: EET – nová fáze komunitární úpravy exekucí, Právní zpravodaj 1/2006, str. 7-11
- Kennett, W.: The Brussels I Regulation, ICLQ 2001, str. 725-737
- Kučera, Z.: Ujednání o příslušnosti zahraničního soudu, PPvP 12/97
- Lokayová, M.: Ověřování cizích veřejných listin, Ad Notam 4/2005, str. 117-118
- Mariel, F.: Výkon rozhodnutí v komunitárním právu, Mezinárodní a srovnávací právní revue 7/2003, str. 15-24
- Másilko, V., Steiner, V.: Mezinárodní právo soukromé v praxi, Orbis – Praha, 1976
- McEleavy, P.: External Competence Implications of the EC Regulation on Jurisdiction and Judgments, ICLQ 2002, str. 529-534
- McEleavy, P.: The Brussels II Regulation: How the European Community has moved into Family Law, ICLQ 2002, str. 883-908
- McEleavy, P.: Brussels II bis: Matrimonial Matters, Parental Responsibility, Child Abduction and Mutual Recognition, ICLQ 2004, str. 503-512
- Michna, L.: Mezitimní opatření podle Bruselské úmluvy o pravomoci, uznávání a výkonu rozhodnutí v civilních a obchodních věcech v judikatuře Evropského soudního dvora, Právní rozhledy 5/2003 (příloha Evropské právo), str. 15-20
- Pauknerová, M.: Evropské mezinárodní právo soukromé a procesní – aktuální otázky, Právní rozhledy 8/2003 (příloha Evropské právo), str. 1-6
- Pauknerová, M.: Mezinárodní civilní procesní právo po vstupu České republiky do EU – vybrané otázky, Právní rozhledy 9/2004, str. 333-338
- Pelikánová, I.: Princip přednosti komunitárního práva a jeho důsledky pro národní právo, Sborník Karlovarské právnícké dny 2005, str. 183-204.
- Polčák, R.: Delokalizovaná jurisdikce a možnosti extenzivního výkladu § 87 písm. b) OSŘ, Jurisprudence 1/2004, str. 9-11
- Pomahač, R.: Volný pohyb rozsudků, Právní rozhledy 3/2002 (příloha Evropské právo), str. 1-6
- Rozehnalová, N.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Právní fórum 2/2005, str. 41-45
- Rozehnalová, N.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Právní fórum 3/2005, str. 81-85
- Rozehnalová, N.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Právní fórum 6/2005, str. 201-206
- Rozehnalová, N.: Určení fóra a jeho význam pro spory s mezinárodním prvkem – I. část, Bulletin advokacie 4/2005, str. 16-23
- Rozehnalová, N.: Určení fóra a jeho význam pro spory s mezinárodním prvkem – II. část, Bulletin advokacie 5/2005, str. 12-16
- Rozehnalová, N., Valdhans, J.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Právní fórum 4/2005, str. 121-126
- Stadler, A.: Das Europäisches Zivilprozessrecht – Wie viel Beschleunigung verträgt Europa?, IPRax 1/2004, str. 2-11
- Struycken, T.: Das IPR der Europäischen Gemeinschaft, ZeuP 2/2004, str. 276-295
- Šmehlíková, R.: Evropské právo civilního procesu, Bulletin advokacie 3/2004, str. 44-57
- Valdhans, J., Pavlová, B.: Evropský justiční prostor ve věcech civilních, Právní fórum 5/2005, str. 161-167
- Voštová, L.: Nad problematikou ověřování veřejných listin ve vztahu k zahraničí, Ad Notam 6/2003, str. 122-126